

ΕΥΓΡΑΦΟΥ Ι. ΜΕΓΟΡΣΚΗ
ΠΡΩΘΙΕΡΕΩΣ, ΜΑΓΙΣΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΔΙΔΑΧΑΙ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ
ΑΓΙΩΝ ΕΠΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑΙ ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. ΜΑΧΡΩΦ

ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΡΩΣΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΕΣΒΕΙΑΣ

ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Α. Κ. ΠΕΔΑΓΙΔΟΥ

Εκδοθείσαι δὲ φιλευσεβεί δαπάνῃ τῶν ὁσιωτάτων πατέρων ἀρχιμανδριτοῦ
Νήφωνος, ἡγουμένου τῆς ἐν Ἀθῶν Ἱ. Μονῆς τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος,
ἱερομον. Ἱερωνύμου, τέως οἰκονόμου τοῦ ἐν Κωνηπόλει Μετοχίου
τῆς ἐν Ἀθῶν Σκήτης τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου, ἱερομον. γέροντος
τοῦ ἐν Ἀθῶν κελλίου Μπελοζέρκα Πέτρου καὶ ἱερομ. Βαρ-
σανουφίου ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἐν Ἀθῶν Κελλίου
τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1904

545

ΕΥΓΡΑΦΟΥ Ι. ΜΕΓΟΡΣΚΗ
ΠΡΩΘΙΕΡΕΩΣ, ΜΑΓΙΣΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΔΙΔΑΧΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΑΓΙΩΝ ΕΠΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑΙ ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. ΜΑΧΡΩΦ

ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΡΩΣΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΕΣΒΕΙΑΣ

ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Α. Κ. ΠΕΛΑΓΙΔΟΥ

Ἐκδοθεῖσαι δὲ φιλευσεβείᾳ δαπάνῃ τῶν ὀσιωτάτων πατέρων ἀρχιμανδρίτου
Νήφωνος, ἡγουμένου τῆς ἐν Ἀθῶν Ἱ. Μονῆς τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος,
ἱερομον. Ἱερωνύμου, τέως οἰκονόμου τοῦ ἐν Κων]πόλει Μετοχίου
τῆς ἐν Ἀθῶν Σκήτης τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου, ἱερομον. γέροντος
τοῦ ἐν Ἀθῶν κελλίου Μπελοζέρκα Πέτρου καὶ ἱερομ. Βαρ-
σανουφίου ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἐν Ἀθῶν Κελλίου
τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1904

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΑΝΤΟΣ

**Τοῖς ἀδελφοῖς Ὁρθοδόξοις Ἑλλησιν,
οἷς καὶ ἀφιερῶται ἡ παροῦσα μετάφρασις.**

Κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νεότητός μου, ὅτε ἔτι ἐσπούδαζον ἐν τῷ ἐν Νοβογορόδῳ ἐκκλησιαστικῷ σεμναρίῳ, εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ εἶμαι ἀκροατὴς δύο ἐξόχων ἱεροκηρύκων τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ἐπισκόπου δηλονότι Σταρορούσης (νῦν Μητροπολίτου Μόσχας) Βλαδμηίρου καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἐν τῷ ἐσπούδαζοῦ σεμναρίου (νῦν προϊσταμένου τοῦ ἐν Πετροπόλει καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τοῦ Καζάν) αἰδεσιμολογιωτάτου πρωθιερέως Εὐγράφου Ἰ. Μεγόρσκη. Ἦτο τότε τέλος τοῦ ἔτους 1889, κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ ἐκείνην εἶχε γίνῃ ἑναρξίς τακτικῶν λαϊκῶν ὁμιλιῶν ἢ μαθημάτων ἐν Νοβογορόδῳ ἐν τῷ αὐτόθι καθεδρικῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Εἰσηγητὴς καὶ διοργανωτὴς τῶν ὁμιλιῶν τούτων ἐγένετο ὁ διαληφθεὶς πανιερώτατος ἐπίσκοπος Σταρορούσης Βλαδμηίρος, ἐξοχος ὁ ἴδιος ρήτωρ ἐν τῇ ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ, πρῶτος δὲ, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βήματος τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας ἐποιήσατο ἑναρξιν αὐτῶν, ὑπῆρξεν ὁ πρωθιερεὺς Εὐγράφος Μεγόρσκης, ρήτωρ ἐκπλήττων διὰ τὸ βάθος τῶν νοημάτων καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς ἐκθέσεως. Ἦρξατο δὲ οὗτος τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ἀκριβῶς διὰ τῶν δεκαπέντε περὶ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων ὁμιλιῶν, ὧν μετάφρασις καταχωρίζεται ὧδε.

Ἡ ἐντύπωσις, ἣν παρήγαγον τότε αἱ ὁμιλῖαι αὐτοῦ αὐταὶ ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν, ὑπῆρξε μεγίστη καὶ ἀνεξάλειπτος· ἂν δὲ κατορθώσῃ καὶ ἡ παρεχομένη νῦν μετάφρασις αὐτῶν νὰ παραγάγῃ, ἔστω καὶ ἐν μικρῷ μέρει, παρομοίαν ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν εὐσεβῶν ἀναγνωστῶν, οὐδὲν ἔχω νὰ ἐπιθυμήσω περισσότερον.

Ἄλλα καὶ οἱ τῆς πλάξεως ἐρασταὶ καὶ ἐξετασταὶ δύνανται νὰ εὕρωσιν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἰκανὰς χρῆσιμους πληροφορίες περὶ τῆς ἐν χρῆσει ἐν τῇ συγχρόνῳ ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ πράξεως κατὰ τὴν τέλεσιν ἐνίων μυστηρίων, ἁ.χ. τοῦ γάμου, τῆς βαπτίσεως τῶν ἀλλοπίστων κτλ.

Τελευτῶν θεωρῶ καθῆκον νὰ ἐκφράσω τὴν βαθεϊάν μου εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν συγγραφέα αἰδεσιμολογιώτατον πρωτοεὐαγγελιστὴν Ἰ. Μεγόρσκη, προφρόνως ἐπιτρέψαντα ἡμῖν τὴν μετάφρασιν τῶν ὁμιλιῶν αὐτοῦ τούτων, καθὼς καὶ πρὸς τοὺς συντελέσαντας εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς εἰς φῶς, ἦτοι τὸν πανοσιολογιώτατον ἡγούμενον τῆς ἐν Ἀθῶν Ἱ. Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἀρχιμανδρίτην κ. Νήφωνα, τὸν πανοσιολογιώτατον ἱερομόναχον Ἱερώνυμον, ἐκ τῶν χρηματισάντων μαθητῶν τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς, τέως οἰκονόμον τοῦ ἐνταῦθα Μετοχίου τῆς ἐν Ἀθῶν Σκήτης τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, τὸν Γέροντα τοῦ ἐν Ἀθῶν κελλίου Μπελοζέρκα ἱερομόναχον Πέτρον, τὸν ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἐν Ἀθῶν κελλίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἱερομόναχον Βαρσανούφιον, πρὸς δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐξοχώτατον κ. Θ. Ἱ. Οὐσπένσκη, διευθυντὴν τοῦ ἐνταῦθα ρωσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ τοὺς γραμματεῖς τοῦ Ἰνστιτούτου κ. κ. Ρ. Χ. Λέπερ καὶ Β. Α. Παντσένκο, παρασχόντας μοι προφρόνως τὴν εὐκολίαν τῆς χρήσεως τῆς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἰνστιτούτου πατρολογίας τοῦ Migne κατὰ τὴν μετάφρασιν χωρίων τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρὸς τὸν συμμεταφραστὴν κ. Α. Κ. Πελαγίδην.

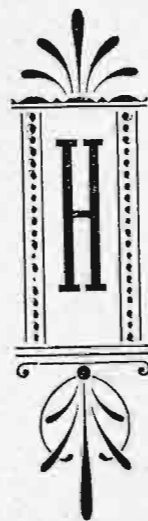
Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 5 Ὀκτωβρίου 1903.

Διάκονος ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΧΡΩΦ.

Ἡ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α'.

Ἐκκλησία, ὡς μεριμνῶσα μήτηρ ἀπ' αὐτῆς τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ τάφου ἡμῶν, ἐφωδίασεν ἡμᾶς διὰ τῶν ἀλανθάστων μέσων δι' ὧν δυνάμεθα νὰ τύχωμεν τῆς Ἰψίστης Θείας ἀρωγῆς πρὸς τὸ καλῶς διευθετεῖν τὴν τε πρόσκαιρον καὶ τὴν μετὰ θάνατον αἰώνιον ἡμῶν ζωὴν. Προσέρχου λοιπὸν, πᾶν ὀρθόδοξον τέκνον, πρὸς τὴν φιλόστοργον μητέρα σου, τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, καὶ ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτῆς ἀντλεῖ πᾶν ὅ,τι χρῆσιμον διὰ τὴν σωτηρίαν σου. Ἡ ἁγία Ἐκκλησία, εὐθὺς ἅμα λάβωμεν τὴν ζωὴν παρὰ τῶν κατὰ σάρκα γονέων, δωρεῖται ἡμῖν τὴν μεγάλην πνευματικὴν ζωὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος. Ἀναγεννηθέντας εἰς νέαν ζωὴν δὲν ἐγκαταλείπει ἡμᾶς ἔρμαια τῆς τύχης, ἀλλ' αὐθαρῆς σπεύδει εἰς βοήθειαν ἡμῶν ἐν τῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς σωτηρίας ἡμῶν πάλῃ δωρουμένη ἡμῖν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χρίσματος δυνάμεις, ἐνισχυού-

σας ἡμᾶς ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ καὶ βοηθούσας ἵνα πνευματικῶς αὐξάνωμεν. Διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης δίδωσιν ἡμῖν κεχαριτωμένους ποιμένας, ὁδηγούς τῆς πνευματικῆς ἡμῶν ζωῆς. Ἀνακαινίζει τὰς πνευματικὰς ἡμῶν δυνάμεις διὰ τῆς πνευματικῆς τροφῆς τῆς δωρουμένης ἡμῖν ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς Κοινωνίας τῶν ἁγρᾶντων μυστηρίων, θεραπεύει τὰς πνευματικὰς ἡμῶν ἀσθενείας ἐν τῷ τῆς Μετανοίας μυστηρίῳ. Αὕτη εὐλογεῖ τὸν κυριώτερον ἡμῶν σύνδεσμον, τὸν συζυγικόν, εὐλογοῦσα εἰς πνευματικὴν ἔνωσιν, ὁμοίαν τῇ τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὕτως εὐλογημένας καθίστησι τὴν τε χαρὰν ἐπὶ τῇ γεννήσει καὶ τὰς μερίμνας ἡμῶν περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων. Αὕτη κατὰ τὰς βαρεῖας σωματικὰς ἀσθενείας ἐπιφέρει ἡμῖν τὴν ἴασιν καὶ τὸν κατευνασμὸν διὰ τῆς θεραπείας τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν ἐπιτυχανομένης ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Εὐχελαίου. Οὕτως ἅπασα ἡ ζωὴ τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ παρέρχεται ὑπὸ τὴν ἐπισκίασιν τῆς θείας χάριτος, ἣτις ἰσχυρῶς συντελεῖ εἰς κάθαρσιν, ἐνίσχυσιν καὶ σωτηρίαν ἡμῶν.

Πῶς δὲ τὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τέκνα ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς μητρικὰς ταύτας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν μερίμνας καὶ φροντίδας αὐτῆς; Χάρις ἔστω τῷ Θεῷ, τὰ πλεῖστα τέκνα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εὐσεβῶς διάκεινται πρὸς τὰς ἐντολὰς καὶ τοὺς κανόνας αὐτῆς, πειθήνια ἀκολουθοῦσι ταῖς διατεταγμέναις τελεταῖς μετὰ πάσης εὐσεβείας καὶ δέχονται τὰ ἅγια μυστήρια. Ἀλλὰ, τοῦθ' ὅπερ λυπηρὸν, οὐχὶ πάντοτε καὶ οὐχὶ πάντες ἀναγνωρίζουσιν ὅλην τὴν δύναμιν καὶ σιμωσίαν τῶν ἁγίων μυστηρίων καὶ οὐχὶ πάντες ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλους ἀλλοπίστους καὶ ἀλλοδόξους κατανοοῦσι τὴν ὀρθότητά αὐτῶν. Ἐκ τούτου προέρχεται ὅτι, προσελθὼν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους αἰρετικὸς τις ἢ σχισματικὸς, ἐπιτυχῶς σπεῖρει μετὰξὺ αὐτῶν τὰ ζιζάνια τῆς ψευδοδιδασκαλίας αὐτοῦ, ὀπλίζων τὰ τέκνα κατὰ τῆς

μητρὸς αὐτῶν, τῆς ἐκκλησίας, εὐκόλως ἀποσπῶν Αὐτῆς τὰ ἄστατα καὶ ἄφρονα καὶ ἐφελκύνων αὐτὰ διὰ τῆς δολερᾶς αὐτοῦ εὐγλωπτίας. Ἴδού ἡ νόσος, ἐξ ἧς ἀναγκαῖον εἶναι ἵνα τὰ τέκνα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας θεραπευθῶσιν. Ἴνα δὲ μὴ τις δελεάζεται ὑπὸ ἀλλοτρίας τινὸς ψευδοδιδασκαλίας, ὀφείλει νὰ κατανοήσῃ σαφέστερον τὴν ἀληθῆ ὀρθόδοξον διδασκαλίαν. Ἡ ἐπιπόλαιος καὶ ἀσαφὴς κατάληψις τῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τίθησι τὸν ὀρθόδοξον χριστιανὸν εἰς θέσιν βρέφους, ρίπτοντος τὸ πολύτιμον αὐτοῦ πρᾶγμα καὶ ἀρπάζοντος στίλβον μὲν, ἀλλ' εὐτελὲς ἄθυρμα!

Ἀκούσατε ὅθεν, ἀδελφοὶ ὀρθόδοξοι, καὶ διδάχθητε. Τὸ πρὸς τὰ ἅγια μυστήρια σέβας ὑμῶν ἀναμφιβόλως αὐξήσει, ὅταν κατανοήσῃτε τὴν περὶ αὐτῶν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν παριστάμενοι κατὰ τὴν τελετὴν τῶν Ἁγίων Μυστηρίων καὶ προσερχόμενοι πρὸς αὐτὰ οὐχὶ μόνον κατὰ τὸ εἰωθὸς καὶ κατὰ τὴν καθιερωθεῖσαν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἐξ εἰλικρινοῦς, σαφοῦς πεποιθήσεως καὶ κατανοήσεως αὐτῶν. Κύριος διὰ τῆς παντοδυναμίου Αὐτοῦ χάριτος καθοδηγείτω πρὸς τοῦτο τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν.

Ἄρα γε εἶναι ἀναγκαῖα δι' ἡμᾶς τὰ ἅγια μυστήρια; Μὴ θαυμάζητε διὰ τὴν ἐρώτησιν ταύτην, μηδὲ θεωρήτε αὐτὴν περιττὴν, ἐπειδὴ νῦν καὶ κατὰ τὴν ἁγίαν Ρωσσίαν εὐρίσκονται ἱεροκήρυκες λέγοντες ὅτι τὰ μυστήρια οὐδόλως εἶναι ἀναγκαῖα· εἰ δὲ καὶ ἀναγκαῖα, οὐχὶ ὅμως ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν ὡς παρ' ἡμῖν. Τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅτι ἀπαραίτητα εἶναι δι' ἡμᾶς τὰ ἅγια μυστήρια, φέρει ἡμᾶς εἰς ἕτερον γενικώτερον ζήτημα, τὸ περὶ τοῦ ἀπαραιτήτου τῆς θείας χάριτος διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀφιερῶσωμεν νῦν λέξεις τινάς.

Ἰπὸ τὸ ὄνομα τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐννοεῖται τοιαύτη τις θεία ἐνέργεια ἐπὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, δι' ἧς τὸ θεῖον Πνεῦμα πληροῖ νέαν ζωὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, διενεργεῖ τὴν

σωτηρίαν αὐτοῦ διὰ τῶν παθῶν τοῦ Λυτρωτοῦ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπηρεσίας ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἄλλως τε δὲν ἀποκλείεται ἐκ τῆς πρὸς παρασκευὴν τῆς αὐτοῦ σωτηρίας συμμετοχῆς.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, «ἡ χάρις ἀδιαλείπτως σύνεστι καὶ ἐρρίζωται, καὶ ἐζύμωται ἐκ νέας ἡλικίας, καὶ ὡς φυσικὸν καὶ πηκτὸν ἐγένετο αὐτὸ τὸ συνὸν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς μία οὐσία»¹. Αὕτη ἴσταται παρὰ τῆ εἰσόδῳ τῆς καρδίας ἡμῶν καὶ μετὰ μεγάλης ὑπομονῆς κραδοκεῖ πότε θέλει ἐπιτύχη νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἐν αὐτῇ τὴν ἑαυτῆς κατοικίαν. Ἐπειτα διὰ τῶν μόχθων, νηστείας, προσευχῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἄθλων ἡ χάρις ἐνισχύει τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ ἀγαθῷ, ἔωρεῖται αὐτῷ δυνάμεις ἵνα ἐκπληροῖ τὰς θείας ἐντολὰς καὶ ἐξέρχηται νικητῆς παντοίων πειρασμῶν. Βαθμηδὸν προβαίνει ὁ χριστιανὸς εἰς ἀνωτέραν τελειοποίησιν, τῇ καθοδηγῆσει τῆς θείας χάριτος, ἐν εἰρήνῃ διεκπεραίνων τὸ ἐπὶ τῆς γῆς στάδιον αὐτοῦ μετὰ τῆς εἰς τὴν ἀτελεύτητον οὐράνιον ζωὴν ἐλπίδος. «Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἔστι δυνατὸν ἰχθὺν ἄνευ ὕδατος ζῆσαι, ἢ ἄνευ ποδῶν περιπατῆσαι τινα, ἢ ἄνευ ὀφθαλμῶν ἰδεῖν φῶς, οὕτω καὶ ἄνευ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς θείας δυνάμεως οὐκ ἔστι γινώσκειν μυστήρια καὶ σοφίαν Θεοῦ, ἢ εἶναι τινα πλούσιον καὶ χριστιανόν»², λέγει ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ μέγας. Πᾶσαν ἡμέραν καὶ πᾶσαν στιγμὴν εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν θέλησιν ἡμῶν ἢ τε θεία ἀρωγὴ καὶ χάρις, λέγει ἕτερος ἅγιος συναθλητῆς³.

Οὕτως, ἀδελφοί, ἡ θεία χάρις πόσον ἀπαραίτητος εἶναι διὰ τὴν πνευματικὴν ἡμῶν ζωὴν, ὅσον ὁ ἀὴρ καὶ ἡ τροφή διὰ

1. Migne Patr. gr. XXXIV Μακάριος ὁ Μέγ. Ὁμιλ. 8. § 2. 1.

2. ibid. Ὁμιλ. 17. § 10.

3. Κασσιανός.

τὴν σωματικὴν. Ὅχι ματαίως ἡ ἁγία Ἐκκλησία προτρέπει ἡμᾶς καθημερινῶς καὶ συνεχῶς νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν: Βασιλεῦ οὐράνιε, παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρὼν, καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ ζωῆς χορηγὸς, ἐλθέ καὶ σκῆνωσον ἐν ἡμῖν, καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος, καὶ σῶσον ἀγαθῆ τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

B'.

Ἐν τῇ προηγουμένῃ ὁμιλίᾳ ἐξέθεμεν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τοῦ τῆς θείας χάριτος ἀπαραιτήτου πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πηγὴ δὲ τῆς χάριτος ταύτης δι' οὐδένα ἐξ ἡμῶν εἶναι κλειστὴ, διὸ καὶ ἡ ἐπίτευξις τῆς σωτηρίας ἐρικτὴ τυγχάνει διὰ πάντα ἄνθρωπον. Ὁ Θεὸς ἐκ τῆς ἀπειρου αὐτοῦ ἀγαθότητος ἀπέστειλε τὸν προηγγελμένον Σωτῆρα οὐχὶ μόνον διὰ τινος ἐκλεκτοῦς, οὐδὲ διὰ ἔθνος τι, ἀλλὰ δι' ἅπαντα τὸν κόσμον. Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, διδάσκει αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.⁴ Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς.⁵

Ἀποστέλλων τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς εἰς κήρυξιν τοῦ λόγου, λέγει αὐτοῖς: Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη.⁶ Οὕτως ἐδίδασκον καὶ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι: Παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον. καὶ

4. Ἰωάνν. 3.

5. Ματθ. 11. 28.

6. Ματθ. 28. 19.

αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.⁷ Μακροθυμεῖ ὁ Κύριος εἰς ἡμᾶς μὴ βουλούμενός τινος ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πάντας εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι.⁸

Οὕτως ὁ Κύριος καλεῖ πάντας εἰς σωτηρίαν, ὅχι ὅμως καὶ πάντες σώζονται. Πολλοὶ οἱ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ οἱ ἐκλεκτοί. Πόθεν τοῦτο; Ἡ αἰτία τούτου εἶναι εὐκατάληπτος· ἡ θεία χάρις δὲν ἀναγκάζει τὸν ἄνθρωπον ἵνα πράττων τὸ ἀγαθὸν σώζεται, ἀν οὗτος δὲν ποθῇ τοῦτο. Ἡ θεία χάρις ἐκ τῆς ἀπείρου ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου προτείνεται εἰς πάντας καίεις ἕκαστον ἐξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐξ ἡμῶν ἐξαρτᾶται τὸ δέχεσθαι ἢ μὴ αὐτήν, καὶ τὸ ἀκολουθεῖν τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς ἢ μὴ. Διὰ τὴν σωτηρίαν λοιπὸν ἀπαιτεῖται οὐχὶ μόνη ἡ θεία χάρις, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι προσθετέον εἰς αὐτήν ἐκ μέρους ἡμῶν. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος περὶ τούτου λέγει·

Οὐκ οἶον μεγάλοιο Θεοῦ τότε δῶρον ἐτύχθη,
Εἰκόνα περ τίνοντος, ἐπεὶ καὶ σεῖο μενοινῆς,
Οὔτε σέο φρενὸς οἶον, ἐπεὶ καὶ κρείσσονος ἀλκῆς,
Ὡς οὐδ' ὄψις ἔμοιγε μόνη θηήσατο λευστὰ,
Καὶ μάλα δερκομένη περ, ἐκὰς μεγάλου Φαέθοντος·
Αὐτὸς δ' ὄμματ' ἔλαμψε, καὶ ὄμμασιν αὐτὸς ἐφάνθη·
Δοιαὶ μὲν μεγάλοιο Θεοῦ πρὸς κρείσσονα μοῖραι,
Πρώτη θ' ὑστατὴν τε, ἴη δέ τε καὶ παρ' ἔμοιο.
Κεῖνος δεκτὸν ἔθηκε καλοῦ, καὶ κάρτος ὀπάζει
Αὐτὸς δ' ἐν μεσάτῳ σταδιῶδρομος οὐ μάλ' ἐλαφρὸς
Ἐρχομαι, οὐκ ἀγέραστος, ἐν ἄλμασι κῶλα τιταίνων

7. α' Ἰωάνν. β', 1. 2.

8. β' Πέτρου γ', 9.

Χριστὸν ἔχων πνοῖν, Χριστὸν σθένος, ὄλβον ἀγντὸν,
Ὅς με καὶ ὠπλέεντα καὶ εὐδρομέοντα τίθησι.
Κείνου δ' ἐκτός, ἅπαντες ἐτώσια παίγνια θνητοί,
Καὶ νέκυες ζῶντες, ὀδωδότες ἀμπλακίησιν.⁹

Τί λοιπὸν, ἀδελφοί, ἀπαιτεῖται ἐκ μέρους ἡμῶν ἵνα ἡ θεία χάρις κατασκηνώσῃ καὶ ἐνεργῇ ἐν ἡμῖν πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν; Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς ἐπίτευξιν τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀπαιτοῦνται πίστις καὶ ἀγαθοεργία. Ἡ διδασκαλία δὲ αὕτη στηρίζεται ἐπὶ ρητῶν δηλώσεων τοῦ θείου λόγου. Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται,¹⁰ λέγει ὁ Κύριος. Χωρὶς πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστῆσαι,¹¹ λέγει διαρρήδη ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ἀλλ' ἡ πίστις, λέγει ἕτερος ἀπόστολος, ἐὰν μὴ ἔργα ἔχη, νεκρά ἐστὶ καθ' ἑαυτήν· ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρὸν ἐστίν, οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστίν.¹² Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διδάσκει ἡμᾶς· Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.¹³ Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσατε· ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστίν ὁ ἀγαπῶν με.¹⁴ Τεκνία μου, μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ, μηδὲ γλώσση, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ,¹⁵ λέγει ὁ ἀγαπητὸς μαθητὴς τοῦ

9. Ἔπος Θ'. Περὶ ἀρετῆς. Migne Pat. gr. XXXVII p. 674—675.

10. Μάρκ. ιστ', 16.

11. Ἐβρ. ια', 6.

12. Ἰακ. β', 17—26.

13. Ματθ. ζ', 21.

14. Ἰωάνν. ιδ', 16.

15. α' Ἰωάνν. γ', 18.

Κυρίου, ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης. Ὁ λέγων, ἔγνωκα Κύριον Ἰησοῦν καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης ἐστὶν καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν.¹⁶ Εἰ δὲ καὶ εὐρίσκονται παρὰ τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ φράσεις ὡς ἐξῆς: **λογιζόμεθα πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον, χωρὶς ἔργων νόμου**¹⁷, δῆλον ὅτι ἐννοητέον ἐνταῦθα ἔργα θρησκευτικῶν τελετῶν τοῦ ἀρχαίου νόμου.

Τοιαύτης οὔσης τῆς ἀρρήκτου ἐνώσεως μεταξύ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐν τῷ χριστιανισμῷ, εἰς τὸν ὀρθόδοξον χριστιανὸν φαίνεται ἐξ ἀπαντος παράδοξον ὀτιύφιστανται τοιαῦτα ἐτερόδοξα θρησκευματα καὶ αἰρέσεις, αἵτινες διέφθειραν τὴν περὶ τῆς δικαιολογίας τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλίαν. Ὑπάρχουσι χριστιανοὶ διδάσκοντες ὅτι ἐντελῶς σώζει ἡμᾶς ἡ θεία χάρις καὶ ὅτι παρ' ἡμῶν οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς σωτηρίας, ἢ ἡ πίστις. Καὶ ἡ πίστις αὕτη δὲν εἶναι ἡμέτερον ἔργον, ἀλλὰ δῶρον θεῖον. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα προσκαλεῖ ἡμᾶς, φωτίζει διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀγιάζει καὶ στηρίζει ἡμᾶς, ἐν τῇ ἀληθεῖ πίστει. Ὁ χριστιανὸς ἀποδέχεται τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ ἀπ' εὐθείας, οὕτως εἶπεῖν, ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Αἱ δὲ ἴδιαι πράξεις τοῦ ἀνθρώπου οὐδεμίαν σημασίαν ἔχουσι ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. Οὔτε νηστεῖται, οὔτε προσευχαί, οὔτε ἀθλοὶ, οὔτε ἀγαθοεργία οὐδόλως δῆθεν βοηθοῦσιν εἰς τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. Μόνον πιστεῦε καὶ θέλεις σωθῆ. Ἄλλοι δὲ προσλέγουσι: σωθήσονται ἀφεύκτως πάντες οὓς ὁ Θεὸς προώρισεν ἵνα σώσῃ. Οὐχὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀγώνων καὶ μόχθων ἐξαρθᾶται ἡ σωτηρία ἡμῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ προορισμοῦ. Ἄλλοι δὲ προχωροῦσι περαιτέρω λέγοντες, ὅτι δῆθεν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐνερ-

16. α' Ἰωάνν. β', 4.

17. Ρωμ. γ', 28.

γει εὐθέως ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν καὶ σώζει ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο πρὸς αὐτὸ ἀπ' εὐθείας ὀφείλομεν ν' ἀποτεινώμεθα μετὰ προσευχῶν καὶ δεήσεων. Μόνον ἰκέτευε καὶ ἀποτείνου πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν καὶ πρὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἢ δὲ θεία χάρις καταβήσεται ἐπὶ σὲ ἄνευ οὐδενὸς μεσίτου καὶ σώσει σε. Ἐκ τούτου ἐπεταί ὅτι ὅλως ἄχρηστοὶ τυγχάνουσιν οἱ ναοὶ καὶ αἱ κοινῇ γινόμεναι προσευχαί, τὰ τε μυστήρια καὶ αἱ τελεταί, αἱ τε ἅγια εἰκόνες καὶ τὰ σύμβολα, ἢ τε ἐκκλησία καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία. Ἐκαστος εἶναι ἱερεὺς δι' ἑαυτὸν καὶ πᾶς τόπος ναὸς τοῦ Θεοῦ. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἐκεῖνοι οἵτινες ἐν πρώτῃ θέσει τὰ ττουσι τὴν πίστιν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας, ἄχρηστον εὐρίσκουσι πᾶν ὅ,τι ὑπενθυμίζει ἐκείνην.

Ποῦ δὲ ἄγουσιν αἱ τοιαῦται ψευδοδιδασκαλίαι;

Ἀναποφεύκτως, αἱ τοιαῦται ψευδοδιδασκαλίαι ὀδηγήσουσιν ἡμᾶς εἰς τὸ ἐξῆς. Κλείσατε πάντα τοὺς ὀρθοδόξους ναοὺς, καὶ τὰς μονὰς, ἄρατε πάντα τὰ ἱερά, παύσατε τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων, ἐκτὸς τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς εὐχαριστίας ἴσως, παύσατε χειροτονοῦντες ἐπισκόπους, ἱερεῖς καὶ διακόνους, καταργήσατε τὰς νηστείας καὶ τὰς ἐσρτάς, τὸν σεβασμὸν τῶν ἀγίων εἰκόνων καὶ αὐτοῦ τοῦ τιμίου σταυροῦ.

Ὁρθόδοξοι ἀκραταί! Μετὰ φρίκης προσβλέψατε εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἐπὶ σοφία αὐτῶν ἐναβρυνομένων ἀλλοδόξων ψευδοδιδασκάλων τούτων, οἵτινες ὑψηλὰς περὶ ἑαυτῶν ιδέας ἔχουσι, ἑαυτοὺς δὲ ἀνωτέρους πάντων τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν Ἀποστόλων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ θεωροῦσιν. Οὗτοι μεταβάλλουσι καὶ ὅλως καταργοῦσι τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων διατεταγμένα καὶ ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἅγια τηρούμενα καὶ φυλαττόμενα. Ἀτρόμητοι ἐγείρουσι τὴν χεῖρα καὶ κατὰ τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἀποκλείοντες ἕνια ἐκ

τοῦ καταλόγου τῶν μυστηρίων. Φυλάξωμεν, ἀδελφοί, τὰ ἅγια τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῖν δεδωρημένα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν καὶ μὴ ἱεροσύλως καταπατήσωμεν αὐτὰ χαριζόμενοι ἀλλοδαποῖς καὶ ἀλλοπίστοις ψευδοδιδασκάλους.

Γ.

Ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ταύτῃ ἀρξώμεθα ἐκ τῆς σημασίας τῆς λέξεως μυστήριον ἐν τῇ ὀρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ.

Μυστήριον εἶναι ἢ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ διατεταγμένη ἱερὰ πράξις, δι' ἧς μυστικῶς μεταδίδεται τῷ ἀνθρώπῳ ἡ θεία χάρις. Οὕτως ὡς οὐσιώδη προσόντα ἐκάστου ἐκ τῶν μυστηρίων θεωρητέον α') Τὴν θείαν διάταξιν τῶν μυστηρίων, β) Πᾶν σημεῖον ὄρατὸν ἢ ταῖς αἰσθήσεσιν ὑποπίπτον καὶ γ') τὴν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πιστεύοντος μετάδοσιν τῆς ἀγράτου χάριτος δι' ὄρατου σημείου.

Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ἑπτὰ μυστήρια, διότι τόσα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διέταξε διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ Ἀποστόλων. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ Κύριος μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀνάληψιν διὰ τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἐφάνητο τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς λέγων τὸ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ¹⁸, δηλ. πῶς ὀφείλουσι νὰ οἰκοδομήσωσι τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν. Διδαχθέντες ὑπὸ τοῦ Κυρίου οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι ἵδρυσαν ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ὅ,τι διέταξεν ὁ Κύριος. Διὸ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος ἔγραψε περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, **Οὕτως ὑμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους Μυστηρίων Θεοῦ**¹⁹. Παρὰ τῶν οἰκο-

18. Πράξεις 1. 3.

19. I Κορ. 4. 1.

νόμων τούτων τῶν θείων μυστηρίων παρέλαβεν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἑπτὰ Μυστήρια, οὐδὲ δύναται νὰ μειώσῃ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἀρεσκομένη τοῖς μεταγενεστέροις διδασκάλους, οἵτινες ἀνῆκουσιν εἰς θρησκευόμενα φέροντα τὸ κοινὸν ὄνομα τῶν διαμαρτυρομένων. Διατί δὲ κυρίως ἑπτὰ Μυστήρια διέταξεν ὁ Κύριος, οὐ πλέον οὐδὲ ἔλαττον, περὶ τούτου περιττὴ πᾶσα συζήτησις. Ὁ ὀρθόδοξος χριστιανὸς εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὀφείλει νὰ ἔχῃ μίαν ἀπάντησιν. Οὕτως ἤρесе τῷ Κυρίῳ, τὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ διατεταγμένα ὁ χριστιανὸς ὀφείλει οὔτε νὰ παραβάλῃ οὐδὲ νὰ μεταβάλλῃ. Ἐπιτρέπεται τὸ σκέπτεσθαι, ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου διατεταγμένα ἑπτὰ Μυστήρια μεταδίδουσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πνευματικὰ δῶρα ἱκανοποιούντα ὅλως τὰς κυριωτέρας πνευματικὰς ἀνάγκας ἐκάστου ἀνθρώπου καὶ ὅλης τῆς κοινωνίας τῶν πιστευόντων. Τὰ ἑπτὰ Μυστήρια περιλαμβάνουσι τὰς σπουδαιότερας περιστάσεις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Ὁ Κύριος πάντοτε εἶναι ἕτοιμος εἰς βοήθειαν ἡμῶν μετὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ. Μὴ ὀκνήσωμεν λοιπὸν ἵνα ἐπωφελώμεθα τῶν θείων δώρων. Μετὰ ζήλου προσερχώμεθα πρὸς τὸ θησαυροφυλάκιον τῶν θείων Δώρων, πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, καὶ ἀντλῶμεν ἐξ αὐτῆς πᾶν ὅ,τι ἀγαθὸν καὶ ἀναγκαῖον, μὴ πονηρῶς ζητοῦντες, διατί ἐν αὐτῇ δὲν εἶναι ἰδρυμένα τὰ πάντα κατὰ τὴν ἀτομικὴν ἡμῶν ὀρεξίν καὶ ἐπιθυμίαν. Ὡς εἶναι διατεταγμένα ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων αὐτοῦ Ἀποστόλων, ἵνα ἀρχῆθεν ἐπίστευεν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, οὕτως καὶ ἡμεῖς πιστεύσωμεν ὅτι ἑπτὰ εἶναι τὰ Μυστήρια: τὸ Βάπτισμα, τὸ Χρίσμα, ἡ Εὐχαριστία, ἡ Μετάνοια, ἡ Ἰερωσύνη, ὁ Γάμος καὶ τὸ Εὐχέλαιον.

Δεύτερον οὐσιώδες προσόν τοῦ Μυστηρίου εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν ὄρατὸν σημεῖον, δι' οὗ μεταδίδεται ἡ χάρις. Ὡς τοιοῦτον σημεῖον ἐν τῷ Βαπτίσματι εἶναι ἡ τρίς γινομένη κατάδυσις εἰς

τὸ ὕδωρ, ἐν τῷ Χρίσματι τὸ μύρον, ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, ἐν τῇ Μετανοίᾳ ἢ συγχωρητικῇ εὐχῇ, ἐν τῇ Ἱερωσύνῃ ἢ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν, ἐν τῷ Γάμῳ ἢ περιβολῇ τῶν στεφάνων μετὰ τῆς εὐλογίας, καὶ ἐν τῷ Εὐχελαίῳ ἢ διὰ τοῦ ἐλαίου χρίσις. Ἄναγκαῖαι εἶναι αἱ ὁραταὶ αὐταὶ πράξεις καὶ τὰ σημεῖα. Ἄρα γε ἔχουσι δίκαιον οἱ αἵρετικοὶ ἐκεῖνοι οἱ λέγοντες ὅτι τὸ θεῖον Πνεῦμα εὐθέως ἐνεργεῖ ἐν τῇ ψυχῇ ἐκάστου πιστεύοντος, αἱ δ' ἐξωτερικαὶ πράξεις καὶ τὰ σημεῖα οὐδόλως εἶναι ἀναγκαῖαι; Ἄδελφοί, ὁ λέγων ταῦτα λησμονεῖ ὅτι τὰς ἐξωτερικὰς πράξεις πρὸς μετάδοσιν τῆς ἀοράτου χάριτος διέταξεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτὸς ὁ Κύριος καὶ οἱ μαθηταὶ Αὐτοῦ. Ἐπεταὶ ὅτι, ὅστις ἀλλοιοῖ τὰς διατάξεις καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, οὗτος οἰκοδομεῖ τὴν ἑαυτοῦ κοινωσίαν κατὰ τὴν ἀντίληψιν καὶ ἐπιθυμίαν αὐτοῦ· ὁ τοιοῦτος εἶναι αἵρετικὸς καὶ παραβάτης, ὃν, ἐν περιπτώσει ἐπιμονῆς αὐτοῦ καὶ μὴ μεταμελείας, ἀπαρνησώμεθα. Αἱ ὁραταὶ πράξεις τῶν Μυστηρίων ὑπενηθυμίζουσιν εἰς τὸν χριστιανὸν, ὅτι εἶναι προσκεκλημένος εἰς ἀνακαινισθεῖσαν πλήρη χαρίτων ζωὴν· προτρέπουσιν αὐτὸν εἰς βελτίωσιν τοῦ βίου αὐτοῦ, ὅτε ὑποπίπτει εἰς ἁμαρτίας· ἐνθαρρύνουσιν αὐτὸν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς διορθώσεως, σώζουσιν ἐκ τῆς ἀπελπισίας, διαβεβαιοῦσαι αὐτὸν ἐν τῇ εὐσπλαγχνίᾳ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν μετάνοοντα ἁμαρτωλὸν καὶ ἐν τῇ ἀφέσει τῶν ἁμαρτιῶν· τρέφουσι ἐν αὐτῷ τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν μέλλουσαν μακαρίαν ζωὴν, διδοῦνται ἐνέχυρα τῆς τοιαύτης ζωῆς. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, αἱ ἐξωτερικαὶ πράξεις τῶν ἁγίων Μυστηρίων ὑψοῦσι τὸν νοῦν, τὸ χριστιανικὸν αἰσθημα πρὸς τὸ ἀόρατον καὶ θεῖον, συντελοῦσιν εἰς τὴν αὐξήσιν ἡμῶν ἐν τῇ πνευματικῇ τελειοποιήσει καὶ ἀποτελοῦσι τὴν κλίμακα τὴν ἐκ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβιβάζουσαν ἡμᾶς. Προσθέσατε εἰς πάντα ταῦτα καὶ τοῦτο, ἄδελφοί, αἱ ἐξωτερικαὶ πράξεις τῶν ἁγίων Μυστηρίων χρησιμεύουσιν ὡς μέσον τῆς ἐνώσεως ἡμῶν εἰς μίαν ἁγίαν Ἐκ-

κλησίαν. Ἀποτελοῦμεν ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, μίαν κοινωσίαν, διότι παρ' ἡμῶν εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα²⁰, ὅτι εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνὸς ἄρτου μετέχομεν²¹. Ἡμεῖς πάντες ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν βαπτίζομεθα καὶ χριόμεθα διὰ τοῦ μύρου, ἐξομολογοῦμεθα καὶ μεταλαμβάνομεν, ὅτε δὲ ἀνάγκη στεφανοῦμεθα καὶ χριόμεθα διὰ τοῦ ἐλαίου, δεχόμεθα τοὺς ποιμένας τοὺς διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης ὀριζομένους. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν ἄρρηκτον σύνδεσμον μεταξὺ ἡμῶν, ὡς μεταξὺ τῶν τέκνων μιᾶς μητρὸς, τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Περὶ πολλοῦ ποιείσθε, ἄδελφοί, τὴν πνευματικὴν ταύτην ἐνωσίαν, τὴν διὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν αὐτῇ ἔγκειται ἡ ἰσχὺς καὶ δύναμις ἡμῶν οὐ μόνον πνευματικὴ καὶ ἐσωτερικὴ, ἀλλὰ καὶ πολιτικὴ, κυβερνητικὴ.

Ἐν τέλει, τρίτον οὐσιῶδες μέρος παντὸς μυστηρίου εἶναι ἡ θεία χάρις ἢ δωρουμένη ἡμῖν πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν. Ἐν παντὶ μυστηρίῳ μεταδίδεται ἡ ἀναγκαῖα χάρις τῷ πιστεύοντι κατὰ τὰς περιστάσεις τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ζωῆς. Ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ὁ εἰς Χριστὸν πιστεύων, διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀπολυτροῦται τῆς ἁμαρτίας, ἀρᾶς, καὶ τοῦ αἰωνίου θανάτου, ἀναγεννώμενος εἰς πνευματικὴν καὶ ἁγίαν ζωὴν. Ἐν τῷ χρίσματι, ὁ βαπτισθεὶς λαμβάνει τὴν χάριν, ἥτις αὐξάνει καὶ ἐνισχύει αὐτὸν ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ. Ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ ὁ χριστιανὸς τρέφεται διὰ τῆς θείας τροφῆς, διὰ τοῦ ἀληθοῦς σώματος καὶ ἀληθοῦς αἵματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ προαγωγὴν ἐν τῇ πνευματικῇ τελειότητι. Ἐν τῇ Μετανοίᾳ ὁ χριστιανὸς θεραπεύεται ἐκ

20. Ἐφ. 4. 5.

21. Κοριν. 10. 17.

τῶν πνευματικῶν ἀσθενειῶν, ἤγουν, ἐκ τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα γινομένων ἀμαρτιῶν. Ἐν τῇ Ἱερωσύνῃ ὁ ἐκ τῶν χριστιανῶν ἐκλεχθεὶς διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου δέχεται τὸ χάρισμα τοῦ ἀναγεννᾶν καὶ ἀνατρέφειν τοὺς ἄλλους ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ, διὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν μυστηρίων. Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ χριστιανὸς ὁ ἐκ σωματικῶν ἀσθενειῶν πάσχων θεραπεύεται ἐκ τῶν πνευματικῶν ἀσθενειῶν καὶ ἐκ τούτου λαμβάνει ἴασιν καὶ τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν καὶ ἐνίσχυσιν ὅπως ὑποφέρῃ αὐτάς.

Ὅθεν, ὀρθόδοξοι, μὴ πκύσωμεν πιστεύοντες, ὅτι ἡ θεία χάρις διὰ τῶν νομίμως τεταγμένων ποιμένων τῆς ἐκκλησίας μεταδίδεται καὶ μεταδοθήσεται τοῖς πιστεύουσιν ἐν τοῖς μυστηρίοις μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τούτου.

Δ'.

Τὸ πρῶτον μυστήριον, ὅπερ τελεῖται ἐφ' ἡμῶν ἐν τῇ ζωῇ ἡμῶν, εἶναι τὸ ἅγιον βάπτισμα. Σὺν τούτῳ κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Ἐκκλησίας τελεῖται ἐφ' ἡμῶν καὶ τὸ μυστήριον τοῦ χρισματος. Περὶ τῶν μυστηρίων τούτων ὁμιλήσωμεν νῦν, ἀδελφοί. Τί δὲ εἶναι τὸ ἅγιον βάπτισμα; Τὸ βάπτισμα εἶναι μυστήριον, ἐν ᾧ ὁ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν πιστεύων, μετὰ τὴν τρις εἰς τὸ ὕδωρ κατάδυσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀποθνήσκει μὲν διὰ τὴν κατὰ σάρκα ζωὴν, ἀναγεννᾶται δὲ εἰς ζωὴν πνευματικὴν, ἁγίαν.

Πάντες οἱ χριστιανοὶ ὁμοθυμῶς ἀναγνωρίζουσιν ὅτι τὸ μυστήριον τοῦτο συνέστη ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ μετεδόθη τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων. Πᾶς τις γινώσκει ὅτι

ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἠγίασε τὸ βάπτισμα διὰ τοῦ ἑαυτοῦ πικραδείγματος, λαβὼν αὐτὸ παρὰ τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου. Ἐπειτα μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἀποστέλλων τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς ἵνα διδάξωσι ἀνά τὴν οἰκουμένην ρητῶς καὶ σαφῶς λέγει: **πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.**²² Λαβόντες δὲ τὴν ἐντολὴν ταύτην παρὰ τοῦ Κυρίου, οἱ Ἀπόστολοι περιῆλθον πάντα τὰ ἔθνη, κηρύττοντες τὸ εὐαγγέλιον καὶ βαπτίζοντες τοὺς πιστεύοντας, ὡς γινώσκομεν ἐκ πολλῶν παραδειγμάτων τῆς τῶν Ἀποστόλων ἱστορίας. Ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος γράφει ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐπιστολαῖς περὶ τοῦ βαπτίσματος, ὡς πᾶσι γνωστοῦ καὶ ἀναγκαίου προσόντος παντὸς χριστιανοῦ.

Ὅποια δὲ χαρίσματα προσήνεγκεν ἡμῖν τὸ ἅγιον βάπτισμα: Μεγάλα καὶ σπουδαῖα εἶναι ταῦτα. Δὲν εἶναι δυνατὸν ὅπως μὴ λυπωμεθα ἐπὶ τῷ ὅτι ἡμεῖς, ἀδελφοί, ὑπὸ τὸ βάρος τῶν βιτικῶν μεριμνῶν καὶ φροντίδων, λησμονοῦμεν τὰ ἄρρητα εὐεργετήματα τὰ ἐφ' ἡμᾶς διακεχυμένα κατὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα, οὐδὲ μεριμνῶμεν περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑποχρεώσεων, ἃς ἡμεῖς παρεδεξάμεθα. Φύσει πᾶς ἄνθρωπος συλλαμβάνεται ἐν ἀνομίαις καὶ ἐν ἀμαρτίαις γεννᾶται. Καὶ ὅτε ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἐκούσια ἴδια ἀμαρτήματα, καὶ τότε ἐπ' αὐτοῦ βαρὺ κεῖται τὸ βάρος τοῦ προγονικοῦ ἀμαρτήματος. Ἀλλ'ἵδου εἰσέρχεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀφέσεως πασῶν τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ἅμα πάσης τιμωρίας, εἰς ἣν ὑπέκειτο διὰ τὰς ἑαυτοῦ ἀμαρτίας. **Μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ἡμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν**²³, λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

22. Ματθ. κη', 19.

23. Πράξεις 2. 38.

Πρὸ τοῦ βαπτίσματος σὺ, χριστιανέ, ἦσο τέκνον τῆς θείας ὀργῆς, καταδεδικασμένον ἐπὶ ἀπειθείᾳ εἰς αἰώνια βάσανα, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ διαβόλου, καὶ ἀπομεμακρυσμένον τοῦ Θεοῦ, τῆς πηγῆς παντὸς φωτὸς καὶ εὐδαιμονίας. Θὰ ἐκάθησο ἐν τούτῳ τῷ σκότει τῆς ἀμαρτίας καὶ θὰ ἐπωροῦσο ἐν τῇ πλάνῃ καὶ ταῖς κακίαις, ἂν μὴ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦ ἑαυτοῦ αἵματος ἀπελύτρωσέ σε καὶ ἐκ τοῦ κρημνοῦ τούτου τῆς ἀμαρτίας ἐξέβαλε. Μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἐγένου ἀγαπητὸν θεῖον τέκνον, ὑπὲρ οὗ ἔπαθε καὶ ἀπέθανεν αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱός. Ἐπίστευσας εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, Κυρίον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ διὰ τῶν θυσιῶν καὶ ὑπηρεσιῶν Αὐτοῦ ἀπεκτήσω τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἐτοιμὴν ὅπως σοὶ δωρηθῆται πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν ἀπαιτούμενα. Μετὰ τὸ βάπτισμα εἰσῆλθες ὡς μέλος εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν καὶ ὠφελείσαι ἐν αὐτῇ ἐκ πάντων τῶν δώρων τῶν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπ' αὐτῆς διακεχυμένων. Ἐν ἐνὶ λόγῳ πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἦσο τῷ πνεύματι ὀνητός, ἐν τούτῳ δὲ ἀνέζησας πνευματικῶς, ἀναγεννηθεὶς διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν. Ὡς ἅπαξ ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται, οὕτω ἅπαξ καὶ βαπτίζεται. Τὸ κατὰ νόμον βάπτισμα οὐδέποτε καθ' ἅπασαν τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐπαναλαμβάνεται.

Ἡ ἑρατὴ πράξις τοῦ βαπτίσματος εἶναι ἡ εἰς τὸ ὕδωρ τρίς γινόμενη κατάδυσις σὺν τοῖς λόγοις τούτοις, **Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, ἀμὴν· καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀμὴν· καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀμὴν· νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμὴν.**²⁴ Ἡ ἡμετέρα ὀρθόδοξος ἐκκλησία σταθερῶς ἐμμένει ὅπως τὸ βάπτισμα τελῆται διὰ τρίς γινόμενης εἰς τὸ ὕδωρ καταδύσεως, καὶ οὐχὶ δι' ἐπιχύσεως ἢ ραντίσεως τοῦ ὕδατος, ὡς τοῦτο ἐπιτρέ-

24. Εὐχολόγιον τὸ Μ. (σελ. 142. Βενετίας 1885).

πεται παρὰ τοῖς Ρωμαίοις Καθολικοῖς, καὶ κατὰ τούτους παρὰ πᾶσι τοῖς διαμαρτυρομένοις. Ὅτε ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, κατέβη εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἐξῆλθε τοῦ ὕδατος, ἐπομένως, κατέδυσε εἰς τὸ ὕδωρ καὶ δὲν περιεχύθη. Ὅτι ἡ ἀρχαία χριστιανικὴ ἐκκλησία εἶπετο τῷ παραδείγματι τοῦ Κυρίου καὶ Διασκαλοῦ, πείθουσιν ἡμᾶς περὶ τούτου οἱ ἀκόλουθοι λόγοι τοῦ ἁγίου Κυρίλλου τοῦ Ἱεροσολυμίτου, λέγοντος: **καταδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀναδύετε· καὶ ἐνταῦθα διὰ συμβόλου τὴν τριήμερον τοῦ Χριστοῦ αἰνιττόμενοι ταφὴν**²⁵.

Ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἐπέτρεπεν ἐνίοτε τὴν τέλει τοῦ βαπτίσματος διὰ τρίς γινόμενης ἐπιχύσεως ἢ ραντίσεως τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ μόνον ἐν εἴδει ἐξαιρέσεως διὰ τοὺς ἀσθενεῖς τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἐγείρωνται ἐκ τῆς κλίνης τῆς ἀσθενείας. Καὶ νῦν ἡ ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἐπίχυσις ἢ ὁ ραντισμὸς δὲν ἐκμηδενίζει τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν, μὴ ἐπαναλαμβάνουσα τὸ βάπτισμα ἐπὶ τῶν Ρωμαίων καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρομένων, οἵτινες προσέρχονται πρὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐν τούτοις ὅμως ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία πάντοτε φυλάττει τὸν τρόπον τοῦ βαπτίσματος ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ καθ' ὃν ἐνεκα τούτου ὀφείλουσι νὰ βαπτίζωνται πάντες, ἂν μὴ εἶναι ἀναπόρρευτος ἀνάγκη ὅπως βαπτισθῶσι κατὰ τὸν ἄλλον τρόπον. Ἡ χρῆσις ἐπιχύσεως ἢ ραντίσεως δι' ὕδατος οὐδὲλως δικαιολογητέα τυγχάνει ὡς εὐκολωτέρα ἢ ἡ εἰς τὸ ὕδωρ κατάδυσις, καθόσον ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ ὀφείλομεν ν' ἀκολουθῶμεν τὰ ἀνέκαθεν διατεταγμένα, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ εἰσάγοντες τὸ εὐχερέστερον ἡμῖν. Ἐπόμενοι τῇ ἀρχῇ ταύτῃ ἀμελεῖς τινες θὰ ἤθελον πολλὰ νὰ μεταβάλωσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸ ἑαυτοῖς δοκοῦν.

25. Migne Patr. græca T. XXXIII, Κατήχησις Μυσταγωγικὴ Β'.

Τὸ ἅγιον βάπτισμα τελεῖται συνήθως ἐν ταῖς χριστιανικαῖς οἰκογενεαῖς ἐπὶ τῶν βρεφῶν. Ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουσι ὁμῶς οἱς τοῦτο ἀπαρέσκει. Λέγουσιν ὅτι ὀφείλει νὰ βαπτισθῇ ἐκεῖνος, ὅστις ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν. Τὸ δὲ βρέφος δὲν δύναται νὰ ἔχη τοιαύτην πίστιν. Ἐπομένως, δὲν πρέπει νὰ βαπτίζωμεν τὰ βρέφη. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαῖον νὰ περιμείνωμεν μέχρι οὗ ὁ ἄνθρωπος ἐνηλικιωθῇ, πιστεύσῃ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τότε νὰ βαπτισθῇ. Πρόδηλον ὅτι ὑπάρχει ἐννοιά τις ἐν τοῖς συλλογισμοῖς τούτοις, ἀλλὰ πάντες οὗτοι ἀποδειχθήσονται ὡς ἀπαιτήσεις ἀγέρωχοι ἢ παιδική τις πρὸς τὴν μητέρα ἀπειθεία, ὅταν ἀναλογισθῆτε ὅτι ἡ τάξις αὕτη ἀνέκαθεν τυγχάνει παραδεδεγμένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ οὐδόλως φρόνιμον νὰ καταργήσωμεν αὐτήν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνετείλατο τοῖς ἀποστόλοις ἵνα βαπτίζωσι πάντα τὰ ἔθνη, μὴ ἀποκλείοντες καὶ αὐτὰ τὰ παιδιά, καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐβάπτισον ἐνίοτε ὁλοκλήρους οἰκογενεάς, ἐν αἷς ὑπῆρχον βεβαίως καὶ παιδιά. Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς καὶ κατ' αὐτὸ τὸ 250 ἔτος ἐκάλεσε σύνοδον πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ἐψηφίσθη δέ· *nulli hominum nato misericordiam Dei et gratiam denegandam*²⁶ δηλαδή· ὅτι μηδενὶ ἀνθρώπων γεννηθέντι ἔλεον καὶ χάριν Θεοῦ ἀρνεῖσθαι δεῖ.

Καὶ ποῖον δικαίωμα τῶ ὄντι ἔχομεν ὅπως ἀποκλείσωμεν αὐτὰ τούτου; Τὰ βρέφη δυνατὸν ν' ἀποθάνωσιν ἀβάπτιστα, ἐφ' ᾧ ὑπεύθυνοι ἤθελον εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες συλλογίζονται ἰδιοτρόπως. Τὰ βρέφη δὲν ἔχουσι πίστιν; Διὰ τοῦτο ὁμῶς ἡ Ἐκκλησία διέταξεν ἵνα κατὰ τὸ βάπτισμα εὐρίσκωνται ἀνάδοχοι, οἵτινες ἀναλαμβάνουσιν ἐγγύτην ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι τὸ ἀναδεγμένον ὑπ' αὐτῶν ἐκ τῆς κολυμβήθρας βρέφος ἀνατραφῆσεται ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ πίστει καὶ ἐν τῷ πνεύματι τῆς εὐσεβείας. Παρα-

τηρήσατε, ὀρθόδοξοι χριστιανοί, πόσον σπουδαῖαι εἶναι αἱ τοῦ ἀναδόχου ὑποχρεώσεις. Ὅτε ἀποφασίζετε νὰ παρίστασθε ὡς ἀνάδοχοι παρὰ τῇ κολυμβήθρα, ἔχετε ἐν νῷ ὅτι ἀναλαμβάνετε εὐθύνην ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ὁ βαπτιστικὸς ὑμῶν υἱὸς, ἢ ἡ βαπτιστικὴ ὑμῶν θυγάτηρ ἔσονταί πιστὰ τέκνα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, περὶ τούτου δὲ ὀφείλετε νὰ μεριμνᾶτε διὰ πάντων τῶν μέσων καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πάντα ἀγῶνα νὰ καταβάλλητε. Δίδετε σπουδαίαν ὑπόσχεσιν ὑπὲρ ἐκείνων, οὓς ἐκ τῆς κολυμβήθρας τοῦ βαπτίσματος ἀναδέχεσθε· ἐφ' ὑμᾶς κεῖται τὸ χρέος ὅπως ἐμπνεύσητε ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἀναδεδεγμένων σεβασμὸν πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην καὶ συνειθίστητε πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῆς. Συλλογισθῆτε ὅτι, κατὰ πόσον ὑμεῖς αὐτοὶ σταθεροὶ διατελεῖτε ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ εὐσεβείᾳ, ἵνα ἀναλαμβάνητε ἐφ' ἑαυτοὺς ἐγγύτην δι' ἄλλους. Ἰμεῖς δὲ, γονεῖς, ζητοῦντες ἀνάδοχον πατέρα ἢ μητέρα διὰ τὰ τέκνα ὑμῶν, φροντίσατε οὐχὶ ὅπως εἰσάξητε τὸ τέκνον ὑμῶν εἰς συγγένειαν μετὰ πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν, (ἵνα λάβητε κατὰ τὸ βάπτισμα καλὰ δῶρα), οὐδὲ ὅπως ἐπιτίχητε καλῶν σχέσεων ὑπὲρ τῶν τέκνων ὑμῶν, ἀλλὰ φροντίσατε ὅπως εὐρητε ὀρθοδόξους εὐνοϊκῶς πρὸς ὑμᾶς διακειμένους, οἵτινες ἐν περιπτώσει θανάτου ὑμῶν θὰ ἀντικαταστήσωσιν ὑμᾶς πρὸς τὰ τέκνα, ζώντων δὲ ὑμῶν θὰ βοηθήσωσιν ὑμᾶς πρὸς τὰ τέκνα ἐν πνεύματι ἀληθῶς χριστιανικῷ. Πρὸς τοῦτο τείνουσι καὶ πᾶσαι αἱ τῆς ἐκκλησίας διατάξεις αἱ τοὺς ἀναδόχους ἀφορῶσαι. Ἀνάδοχοι δὲν δύναται νὰ ὦσιν ἀνήλικοι παῖδες μὴ γνωρίζοντες ἔτι τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς· ἀνάδοχοι δὲν δύναται νὰ ὦσιν ἄνθρωποι ἐτέρας θρησκείας, ὡς μὴ δυνάμενοι ν' ἀνατρέψωσι τὰ τέκνα ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ. Πρὸς τούτοις παρατηρητέον ὅτι κατὰ τὸ βάπτισμα ἀπαραίτητος λογίζεται εἰς ἀνάδοχος· διὰ μὲν τὰ ἄρρενα ὁ πατὴρ-ἀνάδοχος, διὰ δὲ τὰ θήλεα

26. Concilium Africanum 1, Conc. Coll. Mancī, Tom. 1, p. 90! A.

ἡ μήτηρ-ανάδοχος. Τὸ βάπτισμα τελεῖται ἐν τῷ ναῶ, ἀλλ' ἀσθενοῦντος τοῦ βρέφους καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ. Τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος ἔστω καθαρὸν, ἀμιγές· τὸ δὲ ψυχρὸν ὕδωρ δὲν ἀπαγορεύεται νὰ θερμανθῇ δι' ἀναμίξεως ζέοντος ὕδατος.

Τὸ βάπτισμα τελεῖ συνήθως ὁ ἱερεὺς, ἀλλ' ἐν περιπτώσει κινδύνου θανάτου διὰ τὸ βρέφος, πᾶς ὀρθόδοξος χριστιανὸς διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν εὐχρηστοτέρων εὐχῶν καὶ τῆς τρις γινομένης εἰς τὸ ὕδωρ καταδύσεως ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Τηλικαύτη τυγχάνει ἡ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας μέριμνα ὅπως μηδεὶς τῶν ζώντων, ἔστω καὶ ἐλάχιστον χρόνον, μείνῃ ἄνευ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Ὡμεν προσεκτικοί, ἀδελφοί, πρὸς τὰς διατάξεις τῆς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ μὴ παραβαίνωμεν αὐτάς, μήτε κατὰ τὸ δοκοῦν ἡμῖν, μήτε ἐξ ἀμελείας καὶ ἀπροσεξίας.

Ε'.

Προηγουμένως ὠμιλήσαμεν, ἀδελφοί, περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος· νῦν θὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τοῦ Χρίσματος.

Τὸ Χρίσμα εἶναι μυστήριον, ἐν ᾧ τῷ ἀναγεννηθέντι ἐν τῷ Βαπτίσματι διὰ μυρώσεως μερῶν τινῶν τοῦ σώματος αὐτοῦ, σὺν τοῖς λόγοις· «σφραγὶς δωρεᾶς Ἁγίου Πνεύματος» μεταδίδεται ἡ αὐξάνουσα καὶ ἐνισχύουσα ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ χάρις. Ὡς τὸ γεννηθὲν τέκνον πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ζωῆς δεῖται καθαρῶ ἀέρος, φωτὸς, θερμότητος, οὕτω καὶ ὁ ἀναγεννηθεὶς εἰς πνευματικὴν ζωὴν ἄνθρωπος δεῖται τῆς θείας χάριτος, ἣτις ὑποστηρίζει τὴν ἀρχομένην πνευματικὴν ζωὴν καὶ ἐνισχύει τὸν χριστιανὸν ἐν τῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὑπὲρ σωτηρίας πάλη. Ἐν τῷ βαπτίσματι ὁ ἄνθρωπος ἀναγεννᾶται πνευματικῶς, ἐν δὲ

τῷ χρίσματι ἐνισχύεται ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ διὰ τῆς θείας πνευματικῆς δυνάμεως.

Οἱ τε διαμαρτυρούμενοι καὶ οἱ τούτων ἀκόλουθοι δὲν ἀναγνωρίζουσι τὸ Χρίσμα ὡς μυστήριον, τούτου δῆθεν ἕνεκα, ὅτι περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διατάξεως ταύτης οὐδὲν λέγεται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, καίτοι τελοῦσι τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα confirmation τελετὴν, ἀντικαταθιστῶσαν παρ' αὐτοῖς τὸ ἡμέτερον μυστήριον τοῦ Χρίσματος. Γνωρίζομεν ὁμως ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὅτι ὁ Κύριος κατέπεμψεν ἐπὶ τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους ἐν σχήματι πυρίνων γλωσσῶν τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἀφθόνως ἐνέπλησεν αὐτοὺς τῶν δώρων τῆς χάριτος. Καθοδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος οἱ τοῦ Χριστοῦ Ἀπόστολοι μετέδιδον τοῖς βαπτισθεῖσι τὴν ἐνισχύουσαν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἢ διὰ τῆς μυρώσεως. Οὕτως ὁ ἀπόστολος Πέτρος καὶ Ἰωάννης πρὸς μετάδοσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῖς βαπτισθεῖσι Σαμαρείταις προσηύξαντο περὶ αὐτῶν ὅπως λάβωσι Πνεῦμα ἅγιον (οὐπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπτωκὸς, μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, τότε ἐπέτιθον τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐλάβανον Πνεῦμα ἅγιον²⁷). Περὶ δὲ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐπίσης ἀναγινώσκομεν· καὶ ἐπιτεθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτούς²⁸. Τὸ πρᾶγμα δ' εἶχεν οὕτως. Ἐν Ἐφέσῳ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπήντησε τοὺς μαθητὰς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, οἵτινες οὐπω ἐπίστευον εἰς τὸν ἐλθόντα Χριστόν. Ἀκούσαντες μετὰ προσοχῆς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐβαπτίσθησαν, ὁ δὲ ἅγιος Παῦλος διὰ τῆς ἐπι-

27. Πράξεις 8, 14-16.

28. Πράξεις 19. 6.

θέσεως τῶν χειρῶν μετέδωκεν αὐτοῖς τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ.

Ἐκ τῆς ἁγίας δὲ Γραφῆς γνωρίζομεν, ὅτι οἱ ἀπόστολοι πρὸς κατάπεμψιν ἐπὶ τοὺς πιστεύοντας τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐποιοῦντο χρῆσιν τῆς μυρώσεως. Ὁ ἅγιος ἀπόστολος Ἰωάννης γράφει: **Καὶ ὑμεῖς χρῖσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ Ἁγίου καὶ οἴδατε πάντα**²⁹. Ὁ δὲ ἅγιος ἀπόστολος γράφει: **Ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς εἰς Χριστὸν καὶ χρίσας ἡμᾶς, Θεὸς ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν**³⁰. Φανερόν ὅτι οὐδεμία ἀμφιβολία εἶνε δυνατὴ περὶ τούτου, ὅτι ἡ λέξις χρίσις ἐλήφθη ἐν ταῖς ἀποστολικαῖς ταύταις γραφαῖς ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς πράξεως, ἣτις ἦν ἐν χρήσει μετέπειτα προτιμότερα τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως, κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ χρίσματος. Πάντα ταῦτα ἀναμφιβόλως βεβαιοῦσιν ἡμᾶς ὅτι τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, διατηρηθὲν παρ' αὐτῶν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ μέχρι σήμερον. Προσθετέον πρὸς τούτοις ὅτι κανὼν τις τῆς ἐν Λαοδικείᾳ τοπικῆς Συνόδου (γενομένης κατὰ τὸ 320 ἔτος) λέγει: **ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτισμα χρίεσθαι χρίσματι ἐπουρανίῳ, καὶ μετόχους εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ**³¹, δηλαδή διὰ τοῦ ἁγίου μύρου (κανὼν 48). Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ μὴ πιστεύωμεν εἰς τὴν θείαν διάταξιν τοῦ μυστηρίου τοῦ χρίσματος καὶ νὰ μεταστῶμεν πρὸς ἐκείνους αἰτινες θέλουσι νὰ ἐξαλείψωσι τὸ ἅγιον χρίσμα ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν μυστηρίων καὶ ν' ἀντικαταστήσωσιν αὐτὸ διὰ τινος «confirmation», περὶ ἧς οὐδὲν ἔχονος εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ;

29. 1 Ἰωάνν. 2. 20—27.

30. 2 Κορ. 1. 21—22.

31. Κανόνες τῶν ἐν Λαοδικείᾳ 48.

Δυνάμεθα ν' ἀντικαταστήσωμεν τὰς διατάξεις τῶν ἀποστόλων διὰ τῶν διατάξεων τοῦ Λουθήρου, Καλβίνου καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων διδασκάλων; Εὐληπτον εἶναι ὅτι τοιαύτην προδοσίαν πρὸς τὴν ἡμετέραν πίστιν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιτρέψωμεν. Ἐμμένομεν δὲ ἐν τοῖς μεταδοθεῖσιν ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἁγίων Συνόδων, ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλων, οὓς ὁ ὀρθόδοξος χριστιανὸς δὲν θέλει ἀνταλλάξει δι' οἰωνοδῆποτε μεταγενεστέρων διδασκάλων.

Ἡ ἐξωτερικὴ πράξις ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ χρίσματος εἶναι ἡ χρίσις μερῶν τινῶν τοῦ σώματος διὰ τοῦ ἡγιασμένου μύρου σὺν τοῖς λόγοις: «Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου». Χρίεται διὰ τοῦ ἁγίου μύρου τὸ μὲν μέτωπον εἰς σημεῖον ἁγιάσεως τοῦ νοῦ καὶ τῶν σκέψεων τοῦ χριστιανοῦ, τὸ δὲ στῆθος εἰς ἐνδειξιν τῆς ἁγιάσεως τῆς καρδίας καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν, οἱ δ' ὀφθαλμοί, οἱ ῥῶθωνες, τὰ χεῖλη, τὰ ὦτα εἰς σημεῖον ἁγιάσεως τῶν αἰσθήσεων, οἱ δὲ πόδες καὶ αἱ χεῖρες εἰς ἐνδειξιν ἁγιάσεως τῶν πράξεων καὶ πάσης τῆς διαγωγῆς τοῦ χριστιανοῦ. Τὸ ἅπαξ ἐν τῇ ζωῇ ἡμῶν εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα τελεσθὲν μυστήριον τοῦ χρίσματος δὲν ἐπαναλαμβάνεται πλέον.

Τὸ μὲν μυστήριον τοῦ χρίσματος ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ δικαιούται νὰ τελεῖται καὶ τελεῖ αὐτὸ ὁ ἱερεὺς, ἀλλὰ τὸ ἁγιάζειν τὸ ἅγιον μύρον δέδοται μόνον τῷ ἐπίσκοπῳ. Κατὰ τοῦτο διαφέρομεν τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἣ τὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος τελεῖ μόνον ὁ ἐπίσκοπος, πρὸς ὃ οὐδεμία ἰκανὴ βᾶσις ὑπάρχει. Παρ' ἡμῖν ἔθος ἐγένετο ὅπως τὸ ἅγιον μύρον ἁγιάζεται οὐχὶ εἰς πάσας τὰς πόλεις ἐν αἷς ὑπάρχουσιν ἐπίσκοποι, ἀλλ' εἰς τινὰς μόνον. Ἐν μὲν τῇ ἐλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ παρασκευὴ τοῦ μύρου τελεῖται ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἐν δὲ τῇ ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν Κιέβῳ καὶ Μόσχᾳ ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν. Τὸ ἅγιον

μύρον κατασκευάζεται ἐξ ἐλαίου καὶ οἴνου προσθήκη διαφόρων τιμίων εὐωδῶν οὐσιῶν· ριζῶν, ἀνθέων, χόρτων, λαδάνου καὶ βαλσαμελαίων. Ἡ δὲ ἔψησις τοῦ μύρου γίνεται τῇ ἐβδομάδι τῶν παθῶν. Τὴν πρωίαν τῆς δευτέρας ὁ ἀρχιερεὺς μετὰ τοῦ κλήρου προσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ἐψήσεως, τελειᾷ ἁγιασμὸν, ραντίζει διὰ τοῦ ἁγιάσματος τὸ παρασκευασθὲν δι' ἐψησιν μύρον καὶ ἀνάπτει πυρὰν ὑπὸ τοὺς λέβητας. Κατὰ δὲ τὴν ἐψησιν τοῦ μύρου οἱ ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι τὰ ἄμφια ἀναγινώσκουν τὸ εὐαγγέλιον, οἱ δὲ διάκονοι παράπτουσιν ἐν τοῖς λέβησι τὴν βράζουσαν ὕλην. Ἡ δὲ ἁγίασις τοῦ μύρου γίνεται τὴν μεγάλην Πέμπτην. Πρὸ τῆς λειτουργίας ὁ ἀρχιερεὺς σὺν τῷ κλήρῳ μετὰ παρατάξεως μεταφέρει τὸ ἅγιον μύρον, ἐγκεχυμένον ἐντὸς 12 ἀργυρῶν δοχείων, εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναόν, ἐνθα μεταφέρεται καὶ τὸ ἀλάβαστρον (ἰδιαιτέρον δοχεῖον πρὸς διατήρησιν τοῦ μύρου) μετὰ τοῦ πρότερον καθηγιασμένου μύρου. Τίθεται τὸ ἀλάβαστρον ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, τὰ δὲ λοιπὰ ἀγγεῖα πλησίον αὐτοῦ. Ὑαλλομένου τοῦ Χερουβικοῦ κατὰ τὴν μεγάλην ἔξοδον, τὰ ἀγγεῖα ταῦτα μετὰ τῶν ἁγίων δώρων μεταφέρονται καὶ ἐπιτίθενται, τὸ μὲν ἀλάβαστρον ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης, τὰ δὲ ἄλλα πλησίον αὐτῆς. Ἀγιασθέντων τῶν ἁγίων δώρων, μετὰ τὴν ἐκφώνησιν «**Καὶ ἔσται τὰ ἔλεν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν**» καὶ μετὰ τὴν ἀπάντησιν τοῦ χοροῦ «**Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου**»³², τελεῖται ἡ ἁγίασις τοῦ μύρου. Ὁ πρῶτος διάκονος ἐκφωνεῖ· «**Πρόσχωμεν**», ὁ δεύτερος διάκονος· «**Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν**»· οἱ δὲ ἐν τῷ βήματι ἱεουργοῦντες ψάλλουσιν· «**Κύριε ἐλέησον**». Ὁ ἀρχιερεὺς ἀναγινώσκει τὴν εὐχήν, ἐν ἣ δέεται ὑπὲρ τῆς καταπέμφεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ τὸ μύρον, ὅπως ὁ Κύριος

32. Εὐχολόγιον τὸ Μ. (σελ. 67 Βενετίας 1885).

ποιήσῃ αὐτὸ χρίσμα πνευματικόν, ζωῆς φυλακτήριον, ἁγιαστικὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς εὐχῆς, ὁ ἀρχιερεὺς εὐλογεῖ τρεῖς ἕκαστον ἀγγεῖον μετὰ τοῦ μύρου. Εἶτα ἡ λειτουργία ἐξακολουθεῖ κατὰ τὸ σῆμα. Μετὰ τὸ τέλος δὲ αὐτῆς, ἐκ τοῦ ἀλαβάστρου ἢ δοχείου, ἐν ᾧ φυλάττεται τὸ πρότερον καθηγιασμένον μύρον, ἐγγέεται ὀλίγον εἰς ἕκαστον ἀγγεῖον μετὰ τοῦ νεωστὶ ἁγιασμένου μύρου, ἐκ τούτων δὲ πάλιν καὶ τὸ ἀλάβαστρον πληροῦται τοῦ νεωστὶ ἁγιασμένου μύρου. Ὑπάρχει παράδοσις ὅτι τὸ ἀγγεῖον τοῦτο μετὰ τοῦ ἁγίου μύρου ἀπεστάλη ἐκ Βυζαντίου εἰς Ρωσίαν, ὅτε αὕτη παρέλαβε τὴν χριστιανικὴν πίστιν, εἰς σημεῖον ἀρρήκτου συνδέσμου τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς ἐλληνικῆς καὶ συνεχοῦς παρὰ τῶν ἀποστόλων παραλαβῆς τοῦ χαρίσματος τῆς ἱερωσύνης τῶν τε ἐλλήνων καὶ τῶν ρώσων ἀρχιεπιμένων. Ἐν τῷ ἀλαβάστρῳ τὸ ἅγιον μύρον πάντοτε φυλάττεται ἀνεξάντλητον. Πάντα τὰ ἀγγεῖα μετὰ τοῦ ἁγίου μύρου, μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας τῆς ἁγιάσεως καὶ τῆς λειτουργίας, μεταφέρονται ὑπὸ τῶν ἱερέων εἰς τὸ μυροφυλάκιον, ὅπουθεν ἀποστέλλονται ὅπου δεῖ.

Ἴδου ὁποῖου ἁγίου ἱεροῦ τὴν σφραγίδα φέρομεν ἐφ' ἑαυτῶν πάντες ἡμεῖς, ὀρθόδοξοι χριστιανοί. **Καὶ μὴ λυπῆτε δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐδόξαρίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως**³³, **πληροῦσθε ἐν Πνεύματι**³⁴. Πάση δυνάμει προφυλάττεσθε ἀπὸ πάσης σκέψεως, ἐπιθυμίας καὶ πράξεως ἀκαθάρτου καὶ μιαρᾶς, ἀρεστῶν μόνον τῷ ἐχθρῷ τῆς ἡμῶν σωτηρίας, οὐχὶ δὲ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ζῆτε πάντες κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ μετὰ πάντων, ἀρκούμενοι εἰς τὸ ἔργον ὑμῶν καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ, δι' ὧν ὁ Θεὸς ἠύλογησεν ὑμᾶς διὰ τὰ ἔργα ὑμῶν. Μὴ παραδίδησθε εἰς διασκεδά-

33. Ἐφεσ. 4. 30

34. Ἐφεσ. 5. 18.

σεις και απολαύσεις σαρκικάς και μιαιράς, ἤγουν εἰς μέθην, ἀκολασίαν, ἀσωτείαν, ἀκράτειαν· μὴ καταφεύγητε εἰς ἄνομα κερδοσκοπικά μέσα, δηλαδή εἰς ἀπάτην, κλοπὴν, πλαστογραφίαν και ἀρπαγὴν. Ἀπομακρύνετε ἀφ' ὑμῶν πᾶν ὅ,τι ἀντίκειται εἰς τὸ καθῆκον και τὴν συνείδησιν, πᾶν τὸ μιαιρὸν και ἀκάθαρτον, πληρωθήσεσθε δὲ ὅλοεν τῆς χάριτος τοῦ θείου Πνεύματος, ἥτις εἰσάξει ὑμᾶς εἰς τὰς μακαρίους μονὰς ἐν τῇ ἐπουρανίῳ αἰωνίᾳ βασιλείᾳ.

ΣΤ'.

Τὰ μυστήρια τοῦ βαπτίσματος και τοῦ χρίσματος τελοῦνται ἐπὶ τῶν νεογεννηθέντων βρεφῶν ἀχωρίστως, τὸ ἐν εὐθύς μετὰ τὸ ἕτερον. Διέλθωμεν λοιπὸν τὴν τάξιν τῆς τελετῆς αὐτῶν μέχρι τέλους και διασαφηνίσωμεν ὑμῖν τὴν σημασίαν τῶν τελουμένων ἐνταῦθα πράξεων και τῶν ἀναγινωσκομένων εὐχῶν.

Ἐν τῇ τελετῇ τοῦ βαπτίσματος εἶναι δύο μέρη· ἡ κατήχησις τοῦ βαπτιζομένου και τὸ βάπτισμα. Ἀρχομένης τῆς τελέσεως τῆς κατηχήσεως, ὁ ἱερεὺς, ἐπιθέμενος τὸ ἐπιτραχήλιον, ἐμφυσᾷ τρίς τὸ πρόσωπον τοῦ βρέφους και σφραγίζει αὐτοῦ τὸ μέτωπον και τὸ στῆθος και ἐπιτίθησι τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, πάντα ταῦτα εἰς σημεῖον, ὅτι ἐκ τοῦ προσερχομένου ἵνα βαπτισθῇ ἀποδιώκεται ἡ δύναμις τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος ἀντικαθισταμένη ὑπὸ τῆς ἰσχύος και τῆς ὁδηγίας τῆς δυνάμεως τοῦ Σταυροῦ, τῆς τοῦ Χριστοῦ. Εἶτα ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ **Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν και ἀναγινώσκει τὴν ἀκόλουθον εὐχὴν:** **Ἐπὶ τῷ ὀνόματί Σου, Κύριε, ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας, και τοῦ μονογενοῦς Σου Υἱοῦ, και τοῦ ἁγίου Σου Πνεύματος, ἐπιτίθημι τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τὸν δοῦλόν Σου (τόν-**

δε), τὸν καταξιοθέντα καταφυγεῖν ἐπὶ τὸ ἅγιον ὄνομά Σου, και ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερυγῶν Σου διαφυλαχθῆναι. Ἀπόστεισον ἀπ' αὐτοῦ τὴν παλαιὰν ἐκείνην πλάνην, και ἔμπλησον αὐτὸν τῆς εἰς σὲ πίστεως και ἐλπίδος και ἀγάπης, ἵνα γινῶ ὅτι σὺ εἶ Θεὸς μόνος, Θεὸς ἀληθινός, και ὁ μονογενής Σου Υἱός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, και τὸ ἅγιόν Σου Πνεῦμα. Δὸς αὐτῷ ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς Σου πορευθῆναι, και τὰ ἀρεστά σοι φυλάξαι· ὅτι ἐὰν ποιήσῃ αὐτὰ ἄνθρωπος, ζήσεται ἐν αὐτοῖς. Γράψον αὐτὸν ἐν βίβλῳ ζωῆς σου, και ἔνωσον αὐτὸν τῇ ποιμνῇ τῆς κληρονομίας σου. Δοξαδοθήτω τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτῷ, και τοῦ ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ, Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, και τοῦ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος. Ἐδωσαν οἱ ὀφθαλμοί σου ἀτενίζοντες εἰς αὐτὸν ἐν ἐλπίδι διὰ παντός, και τὰ ὠτά σου τοῦ ἀκούειν τῆς φωνῆς τῆς δεήσεως αὐτοῦ. Εὐφρανὸν αὐτὸν ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ και ἐν παντὶ τῷ γένει αὐτοῦ· ἵνα ἐξομολογήσῃται σοι, προσκυνῶν και δοξάζων τὸ ὄνομά σου τὸ μέγα και ὑψίστον, και αἰνέσῃ σε διὰ παντός πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Σὲ γὰρ ὑμνεῖ πᾶσα ἡ δύναμις τῶν οὐρανῶν, και σου ἐστὶν ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς και τοῦ Υἱοῦ και τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν και ἀεὶ και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν³⁵. Μετὰ τὴν εἰσαγωγικὴν ταύτην εὐχὴν, ἐν ἣ γίνεται αἰτησις ὑπὲρ τοῦ βαπτιζομένου τοσοῦτων και τηλικούτων ἀγαθῶν, ἔπονται ἀφορισμοί, ἐν οἷς διὰ δεινῶν και φοβερῶν ἐξορκισμῶν διατάσσεται ὁ διάβολος ὅπως ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ νεοσυλλέκτου στρατιώτου τοῦ Χριστοῦ. Ἀναγνώσατε,

35. Εὐχολόγιον τὸ Μ. (σελ. 130 Βενετίας 1885).

ἀδελφοί, προσεκτικῶς τοὺς ἐξορκισμοὺς τούτους καὶ θέλετε φρι-
ξει διὰ τὴν ἐλαφρότητα μεθ' ἧς ὑποπίπτομεν ἐνίοτε εἰς τὰ δίκτυα
τοῦ διαβόλου. Ἴδου λόγοι τινὲς ἐκ τῶν εὐχῶν τούτων. Ὁρκίζω
σε κατὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δεῖξαντος τὸ ξύλον τῆς ζωῆς,
καὶ τάξαντος τὰ Χερουβιμ, καὶ τὴν ὄλογίνην ρουφαίαν
τὴν στρεφουμένην φρουρεῖν αὐτό. Ἐπιτιμῆθητι καὶ ἀνα-
χώρησον κατ' ἐκείνου γάρ σε ὀρκίζω, τοῦ περιπατή-
σαντος, ὡς ἐπὶ ξηρᾶς, ἐπὶ νῶτα θαλάσσης, καὶ ἐπιτι-
μῆσαντος τῆ λαίλαπι τῶν ἀνέμων. Οὐ τὸ βλέμμα ξη-
ραίνει ἀβύσσους, καὶ ἡ ἀπειλὴ τήκει ὄρη. Αὐτὸς γὰρ
καὶ νῦν ἐπιτάσσει σοὶ δι' ἡμῶν. Φοβήθητι, ἔξελθε, καὶ
ὑπαναχώρησον ἀπὸ τοῦ πλάσματος τούτου, καὶ μὴ
ὑποστρέψῃς, μηδὲ ὑποκρυβῆς ἐν αὐτῷ, μηδὲ συναντή-
σης αὐτῷ, ἢ ἐνεργήσης, μὴ ἐν νυκτὶ, μὴ ἐν ἡμέρᾳ, ἢ
ῶρα, ἢ ἐν μεσημβρίᾳ· ἀλλὰ ἄπελθε εἰς τὸν ἴδιον τάρο-
ταρον ἕως τῆς ἡτοιμασμένης μεγάλης ἡμέρας τῆς κρί-
σεως³⁶. Ὁρκίζω σε οὖν, παμπόνηρον, καὶ ἀκάθαρτον,
καὶ μιαρὸν, καὶ ἐβδελυγμένον, καὶ ἀλλότριον πνεῦμα,
κατὰ τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ πάσαν ἐξου-
σίαν ἔχοντος ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς³⁷. Ὁρκίζω σε κατὰ
τοῦ σωτηριώδους πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, καὶ τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος, καὶ
κατὰ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ τῆς φοβερᾶς, ἥξει γὰρ καὶ οὐ
χροنيεῖ, κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν³⁸. Ἐν τέλει τοιούτων καὶ
παραπλησίων φοβερῶν ἐξορκισμῶν, ὁ ἱερεὺς ἀπευθύνεται πρὸς
τὸν Κύριον, δεόμενος ὅπως ἐπιβλέψῃ ἐν ἐλέει ἐπὶ τὸν βαπτίζομε-

36. Εὐχολόγιον τὸ Μ. (σελ. 131 Βενετίας 1885).

37. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 132 Βενετ. 1885).

38. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 133 Βεν. 1885).

νον καὶ ἀποδιώξῃ ἀπ' αὐτοῦ πάσας τὰς ἐνεργείας τοῦ διαβόλου.
Αὐτὸς, Δέσποτα Κύριε, καὶ τὸ πλάσμα σου τοῦτο λυ-
τρωδόμενος ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ, πρόσδεξαι εἰς
τὴν βασιλείαν σου τὴν ἐπουράνιον. Σύλευξον τῆ ζωῆ
αὐτοῦ Ἄγγελον φωτεινὸν, ρυόμενον αὐτὸν ἀπὸ πάσης
ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου, ἀπὸ συναντήματος πονη-
ροῦ, ἀπὸ δαιμονίου μεσημβρινοῦ, ἀπὸ φαντασμάτων
πονηρῶν³⁹. Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς τρίς ἐμψυσᾷ τὰ χεῖλη, τὸ
μέτωπον καὶ τὸ στήθος τοῦ βαπτιζομένου, τρίς ἀναφωνῶν πρὸς
τὸν Κύριον. Ἐξέλασον ἀπ' αὐτοῦ πᾶν πονηρὸν καὶ ἀκά-
θαρτον πνεῦμα, κεκουμμένον καὶ ἐμφωλεῖον αὐτοῦ
τῆ καρδίᾳ⁴⁰.

Μετὰ τοὺς ἐξορκισμοὺς τούτους ἔπεται ἡ τοῦ βαπτιζομένου
ἀπόταξις τῷ Σατανᾷ καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Ὁ ἱερεὺς ἀπο-
στρέφει τὸν βαπτιζόμενον πρὸς Δυσμᾶς, ὡς τόπον τοῦ σκότους,
ὡς σημεῖον τῆς ζοφερᾶς διαβολικῆς ἰσχύος καὶ ἐρωτᾷ, Ἀποτάσ-
θη τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ; καὶ πᾶσι τοῖς ἄγ-
γέλοις αὐτοῦ; καὶ πάσῃ τῇ λατρείᾳ αὐτοῦ; καὶ πάσῃ
τῇ πομπῇ αὐτοῦ;⁴¹ Ἡ ἐρώτησις αὕτη γίνεται τρίς, ὁ δὲ βαπτι-
ζόμενος, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ὁ ἀνάδοχος παρ' ἡμῖν, ἀποκρίνεται τρίς.
Ἀποτάσσομαι.⁴² Ἀπετάξω τῷ Σατανᾷ; τρίς ἐρωτᾷ ὁ ἱερεὺς,
ὁ δὲ ἀνάδοχος τρίς ἀποκρίνεται· ἀπεταξάμην.⁴³ Καὶ ἐμφύ-
σησον καὶ ἔμπτυσον αὐτῷ.⁴⁴ προστάζει ὁ ἱερεὺς, ὁ δὲ ἀνάδο-
χος ἐκπληροῖ τὴν διαταγὴν ταύτην. Πρὸς ποῖον δὲ σκοπὸν ταῦ-

39. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 133 Βεν. 1885).

40. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 134 Βεν. 1885).

41. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 134.

42. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 134.

43. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 134.

44. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 134.

τα πάντα τελούνται; Ὁ βαπτιζόμενος διὰ πάντων τούτων ὡσεὶ λέγει· Μετὰ τῆς ζοφεράς δυνάμεως τῆς τοῦ διαβόλου οὐδεμίαν κοινωνίαν τούντεῦθεν ἔχω· δὲν ἀνέχομαι τὰ μισὰ καὶ ἀνόσια ἔργα τὰ πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ διαβόλου καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ πραττόμενα, οὐδὲ ὑποφέρω τὴν οἴησιν τοῦ Σατανᾶ. Πᾶσι τούτοις ἀποτάσσομαι, ἀπορρίπτω ἀπ' ἐμαυτοῦ τὸν ζυγὸν τοῦτον καὶ, εἰς σημεῖον τῆς ἐμῆς πλήρους καταφρονήσεως τῆς σατανικῆς δυνάμεως, ἐμφυσῶ καὶ ἐμπτύω αὐτῷ. Ἀντὶ τούτου πρόθυμος ἀναλαμβάνω τὸν καλὸν καὶ ἐλαφρὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, περὶ οὗ καὶ ἔπονται ἐρωτήσεις. Ὁ ἱερεὺς στρέφει τὸν βαπτιζόμενον κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἐρωτᾷ τρίς· **Συντάσθῃ τῷ Χριστῷ;**⁴⁵ δηλαδὴ ἐπιθυμοῦμεν νὰ εἰσέλθῃς εἰς ἔνωσιν μετὰ τοῦ Χριστοῦ; ἀντὶ δὲ τοῦ βαπτιζομένου ὁ ἀνάδοχος καταφατικῶς ἀποκρίνεται· **Συντάσδομαι.**⁴⁶ **Συνετάξω τῷ Χριστῷ;**⁴⁷ ἐρωτᾷ ὁ ἱερεὺς τρίς. Ἀποκρίσεις δὲ δίδεται τρίς. **Συνεταξάμην·**⁴⁸ δηλαδὴ εἰσῆλθον εἰς σύνδεσμον μετὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀντὶ οὐδενὸς ἄλλου συνδέσμου ἀνταλλάξω αὐτόν. **Καὶ πιστεύεις αὐτῷ;** ἐρωτᾷ περαιτέρω ὁ ἱερεὺς τρίς, ὁ δὲ ἀνάδοχος τρίς ἀποκρίνεται· **Πιστεύω αὐτῷ ὡς βασιλεῖ καὶ Θεῷ.**⁴⁹ Κατόπιν ἐκάστης τοιαύτης ἀποκρίσεως ὁ ἀνάδοχος ἀναγινώσκει τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, δι' ἧς ἀναγνώσεως ὁμολογεῖ τὴν ὀρθόδοξον αὐτοῦ ὀρησκείαν καὶ βεβαιοῖ ὅτι τὸ νεοβάπτιστον βρέφος δύναται νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὰς μερίμνας αὐτοῦ, ὅπως ἀνατραφῇ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ. Ἐν τέλει ὁ ἱερεὺς λέγει· **Προσκύνησον αὐτῷ·** Ὁ δὲ ἀνάδοχος προσκυνεῖ καὶ λέγει· **Προσκυνῶ Πατέρα, Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον.**⁵⁰

45. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 135. Βενετίας 1885.

47. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 135.

48. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 135.

49. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 135. 50. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 135.

Ἡ κατήχησις τελευτᾷ διὰ τῆς προσευχῆς· «**Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, προσκάλεσαι τὸν δοῦλον σου (τόνδε) πρὸς τὸ ἅγιόν σου φῶτισμα, καὶ καταξίωσον αὐτόν τῆς μεγάλης ταύτης χάριτος τοῦ ἁγίου σου Βαπτίσματος. Ἀπόδυσον αὐτοῦ τὴν παλαιότητα, καὶ ἀνακαίνισον αὐτόν εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, καὶ πλήρωσον αὐτόν τῆς τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος δυνάμεως, εἰς ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ σου· ἵνα μῆκετι τέκνον σώματος ἦ, ἀλλὰ τέκνον τῆς σῆς βασιλείας. Εὐδοκία καὶ χάριτι τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.**»⁵¹

Μετὰ τὸ τέλος τῆς κατηχήσεως, ὁ ἱερεὺς ἐνδύεται τὴν λευκὴν στολήν, καὶ δίδωσι τοῖς ἀναδόχοις λαμπάδας ἀνημμένας καὶ θυμιᾷ κύκλῳ τῆς κολυμβήθρας. Ταῦτα ποιεῖ εἰς ἐνδειξιν τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πνευματικοῦ φωτός, οὗτινος ἀξιωθήσεται ὁ βαπτιζόμενος. Τὸ βάπτισμα ἄρχεται διὰ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ ἱερέως· **Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,**⁵² ἐπειδὴ βαπτιζόμεθα ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος. Πρῶτον ἀγιαζέται τὸ ὕδωρ, ἐν ᾧ μέλλει νὰ βαπτισθῇ ὁ κατηχούμενος. Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἱερέως ἔπεται ἡ μεγάλη Ἐκτενής, ἐν ἧ μετὰ τινος συνήθεις δεήσεις, ἀκουετε ἰδίως ὅπως εὐχὰς, ὑπὲρ τῆς ἀγιάσεως τοῦ ὕδατος καὶ ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος νὰ βαπτισθῇ ἐν αὐτῷ, π. χ. **Ἐπὲρ τοῦ ἀγιασθῆναι τὸ ὕδωρ τοῦτο, τῇ δυνάμει, καὶ ἐνεργείᾳ, καὶ ἐπιφοιτῆσαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπὲρ τοῦ καταπεμφθῆναι αὐτῷ τὴν**

51. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 136. Βενετ. 1885.

52. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 136.

χάριν τῆς ἀπολυτροῦσεως, τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἰορδάνου. Ὑπὲρ τοῦ καταφοιτῆσαι τοῖς ὕδασι τούτοις τὴν καθαρτικὴν τῆς ὑπερουσίου Τριάδος ἐνέργειαν. Ὑπὲρ τοῦ φωτισθῆναι ἡμᾶς φωτισμὸν γνώσεως, καὶ εὐσεβείας, διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὑπὲρ τοῦ ἀναδειχθῆναι τὸ ὕδωρ τοῦτο, ἀποτροπαιὸν πάσης ἐπιβουλῆς ὀρατῶν καὶ ἀορατῶν ἐχθρῶν. Ὑπὲρ τοῦ νῦν προσερχομένου τῷ ἁγίῳ φωτισματι, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. Ὑπὲρ τοῦ διαφυλαχθῆναι αὐτῷ τὴν στολὴν τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸν ἀραβῶνα τοῦ Πνεύματος, ἄσπιλον καὶ ἀμόμητον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ φοβερᾷ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν,⁵³ καὶ ἄλλας παραπλησίαις αἰτήσεις. Μὴ τελευτῶν τὴν μεγάλην Ἐκτενῆ διὰ τῆς συνήθους ἐκφωνήσεως ὁ ἱερεὺς μυστικῶς καθ' ἑαυτὸν ἀναγινώσκει εὐχὴν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὑπὲρ καθάρσεως ἑαυτοῦ ἐκ τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ὑπὲρ τῆς ἀξιώσεως αὐτοῦ τῆς διακονίας τοῦ προκειμένου μυστηρίου. «Ὁ εὐσπλαγχνος καὶ ἐλεήμων Θεός, ἀπόπλυνόν μου τὸν ρύπον τοῦ σώματος, καὶ τὸν σπῖλον τῆς ψυχῆς, καὶ ὅλον με ἀγίασον ὀλοτελῆ, τῇ δυνάμει σου τῇ ἀοράτῳ, καὶ πνευματικῇ δεξιᾷ· ἵνα μὴ, ἐλευθερίαν ἄλλοις ἐπαγγελλλόμενος, καὶ ταύτην παρέχων πίστει τῇ ἠρτημένῃ τῆς σῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας, αὐτὸς ὡς δοῦλος ἀμαρτίας ἀδόκιμος γένωμαι. Ἐξάποστειλόν μοι δύναιμιν ἐξ ὕψους, καὶ ἐνίσχυσόν με πρὸς τὴν διακονίαν τοῦ προκειμένου σου Μυστηρίου, τοῦ μεγάλου καὶ ἐπουρανίου.⁵⁴ Προσευχηθεὶς καθ' ἑαυτὸν μυστικῶς ὁ ἱερεὺς μεγαλοφώνως λέγει τρίς· Μέγας εἶ, Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, καὶ οὐδεὶς

53. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 136-137.

54, Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 138.

λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων σου.⁵⁵ Ἐπειτα ἀναπέμπει δέησιν πρὸς τὸν σωτηρίας ἕνεκα ἐνσαρκωθέντα Ἰῶν τοῦ Θεοῦ, ἀπαριθμήσας προηγουμένως πάντα τὰ θαυμαστά καὶ μεγάλα αὐτοῦ ἔργα, τὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν αἰώνων ἀνασανέντα. Σὺ ἐξέτεινας τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέροιν, ἐκφωνεῖ π. γ. ὁ ἱερεὺς· σὺ ἐστερέωσας τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων· σὺ περιετείχισας τὴν θάλασσαν ψάμμῳ· σὺ πρὸς ἀναπνοῆς τὸν ἀέρα ἐξέχεας· σὺ γὰρ, Θεός ὢν ἀπερίγραπτος, ἀναρχός τε καὶ ἀνέκφραστος, ἦλθες ἐπὶ τῆς γῆς, μορφήν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· οὐ γὰρ ἔφερεις, Δέσποτα, διὰ σπλάγχνα ἐλέους σου, θεᾶσθαι ὑπὸ τοῦ διαδόλου τυραννούμενον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἦλθες καὶ ἔσωσας ἡμᾶς· σὺ καὶ τὰ Ἰορδάνεια ρεῖθρα ἠγίασας, οὐρανόθεν καταπέψας αὐτοῖς τὸ πανάγιόν σου Πνεῦμα, καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐκεῖσε ἐμψωλευόντων συνέτριψας δρακόντων.⁵⁶ Διὸ ὁ ἱερεὺς δέεται αὐτοῦ ὅπως καὶ νῦν ἔλθῃ καὶ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀγιάσῃ τὸ ὕδωρ. Αὐτὸς οὖν, φιλάνθρωπε Βασιλεῦ, πάρεσο καὶ νῦν διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος, καὶ ἀγίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο⁵⁷, ἐκφωνεῖ ὁ ἱερεὺς τρίς καὶ ἐξακολουθεῖ· Καὶ δὸς αὐτῷ τὴν χάριν τῆς ἀπολυτροῦσεως, τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἰορδάνου. Ποίησον αὐτὸ ἀφθαρσίας πηγὴν, ἀγιασμοῦ δῶρον, ἀμαρτημάτων λυτήριον, νοσημάτων ἀλεξιτήριο, δαίμοσιν ὀλέθριον, ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσιν ἀπρόσιτον, ἀγγελικῆς ἰσχύος πεπληρωμένον. Φυγέτωσαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ ἐπιβουλεύοντες τῷ πλάσματι σου· ὅτι τὸ ὄνομά σου,

55. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 138.

56. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 138—139.

57. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 139.

Κύριε, έπεκαλεσάμην, τὸ θαυμαστὸν, καὶ ἔνδοξον, καὶ φοβερὸν τοῖς ὑπεναντίοις.⁵⁸ Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς ποιεῖ σταυροῦ τύπον τρίς ἐπὶ τοῦ ὕδατος, καταδύων τοὺς δακτύλους ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἐμφυσῶν αὐτὸ τρίς σταυροειδῶς, ἐκφωνεῖ τρίς: **Συντριβήτωσαν ὑπὸ τὴν σημεϊώσιν τοῦ τύπου τοῦ Σταυροῦ σου πᾶσαι αἱ ἐναντίαί δυνάμεις.**⁵⁹ Οὕτω διὰ τῆς τρίς ποιουμένης σημειώσεως τοῦ τύπου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς καταδύσεως τῶν δακτύλων ἐντὸς τοῦ ὕδατος, τῆς τρίς ἐμφυσήσεως, ἀγιάζεται τὸ ὕδωρ καὶ ἀπελαύνεται ἐξ αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, ἵνα μηδὲν πονηρὸν ὑποκρυβῆ τῷ ὕδατι, ἀλλ' ἵνα τοῦτο ἀναλάβῃ τὴν δύναμιν τοῦ ν' ἀντιστῆ εἰς τὰς πονηρίας τοῦ κακοβούλου πνεύματος, ἀγιάζῃ καὶ υἰοθετῆ τοὺς βαπτιζομένους ἐν αὐτῷ ποιοῦν αὐτοὺς τέκνα τοῦ Θεοῦ. Τὴν περὶ τούτου δέησιν ὁ ἱερεὺς ἐκφράζει ἐν τῇ περαιτέρω ἀναγινωσχομένῃ εὐχῇ: **Ὑποχωρησάτωσαν ἡμῖν πάντα τὰ ἐναέρια καὶ ἀφανῆ εἶδωλα, καὶ μὴ ὑποκρυβήτω τῷ ὕδατι τούτῳ δαιμόνιον σκοτεινὸν, μηδὲ συγκαταβήτω τῷ βαπτιζομένῳ, δεόμεθά σου, Κύριε, πνεῦμα πονηρὸν, σκότωσιν λογισμῶν, καὶ ταραχὴν διανοίας ἐπάγον. Ἄλλα δὲ, Δέσποτα, τῶν ἀπάντων, ἀνάδειξον τὸ ὕδωρ τοῦτο, ὕδωρ ἀπολυτρόσεως, ὕδωρ ἀγιασμοῦ, καθαρισμὸν σαρκὸς καὶ πνεύματος, υἰοθεσίας χάρισμα, ἔνδυμα ἀφθαρσίας, πηγὴν ζωῆς.**⁶⁰ Ἀναγινώσκων περαιτέρω τὴν εὐχὴν ταύτην μέχρι τέλους διὰ τῆς τρίς ἐμφυσήσεως καὶ τῆς σημειώσεως τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, ὡς καὶ διὰ τῆς ἀναγινωσχομένης εὐχῆς, ἀγιάζει τὸ ἔλαιον ἐν ἰδίῳ δοχείῳ ἐν χρήσει κατὰ τὸ βάπτισμα, εἶτα δὲ, ψαλλομένου τοῦ ἀλληλουῖα⁶¹ ποιεῖ

58. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 139.

59. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 139.

60. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 139.

61. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 140.

τρὶς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τοῦ ἡγιασμένου τούτου ἔλαιου ἐπὶ τοῦ ὕδατος καὶ χρίει ἔλαιῳ τὸν βαπτιζόμενον ἐπὶ τοῦ μετώπου λέγων: **χρίεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (ὁ δεῖνα) ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀμήν.**⁶² ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῶν μεταρρένων, λέγων: **εἰς ἴασιν ψυχῆς καὶ σώματος**⁶³, ἐπὶ τῶν ὠτων, λέγων: **εἰς ἀκοὴν πίστεως**⁶⁴ ἐπὶ τῶν χειρῶν, λέγων: **τοῦ πορεύεσθαι τὰ διαβήματά σου.**⁶⁵ Οὕτω διὰ τοῦ ἔλαιου τούτου καὶ τὸ ὕδωρ εὐλογεῖται καὶ ὁ βαπτιζόμενος χρίεται ὡς παρασκευασθεὶς εἰς πάλην κατὰ τοῦ ἀεννάου τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐχθροῦ, κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀθλητῶν, ἐξεργομένων κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Περὶ τῆς σημασίας τῆς δι' ἔλαιου χρίσεως καὶ ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης γράζει: «ὅτι κἀκεῖ καὶ ἐνταῦθα τύπον θεοῦ ἔλεους ἔχει τὸ ἔλαιον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν τῷ μύρῳ τὴν σωτηρίαν ἡμῖν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ θανάτου λύτρωσιν καὶ τοῦ ζωοποιούντος καὶ ἰλαροῦ Πνεύματος τὴν σφραγίδα σημαίνει, δι' οὗ καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς ἁμαρτίας ἐρρύσθημεν. Διὸ καὶ ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Νῶε κατακλυσμῷ περιστρεφόμενος εἰς τύπον τοῦ Πνεύματος κάρφος ἔλαιας ἐν τῷ στόματι φέρουσα τὴν σωτηρίαν ἐδήλου. Καὶ ἐν τῷ κατακλυσμῷ δὲ τῆς ἁμαρτίας τῷ τοῦ Κυρίου Βαπτίσματι ἐν εἰδει περιστρεφόμενος τὸ Πνεῦμα κατήρχετο, τὸν θεῖον ἔλεον καὶ τὴν χάριν μαρτυροῦν. Καὶ ἐνταῦθα δὲ εἰς τύπον τῆς θείας, ὡς εἰρήκαμεν, ἐλεημοσύνης εἰς ἡμᾶς καὶ συμπαθείας τοῦτο τὸ ἔλαιον προσαγόμενον ἀγιάζεται, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν τοῦ Θεοῦ ἔλεον ἐπισπώμεθα⁶⁶.

62. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 141.

63. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 141.

64. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 141.

65. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 141.

66. Περὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν, κερ. VZ'. Migne. Patrol. græca, t 155, col. 205.

Και οὕτως, ἐρθόδοξοι χριστιανοί, τὸ ὕδωρ τοῦ Βαπτίσματος ἠγιασθη διὰ τῶν εὐχῶν, διὰ τῆς τρις γενομένης σημειώσεως τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ σὺν τῇ καταδύσει τῶν δακτύλων ἐντὸς αὐτοῦ, διὰ τῆς τριπλῆς ἐμφυσήσεως καὶ τῆς τριπλῆς σημειώσεως τοῦ σταυροῦ γενομένης ἐπὶ τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ ἐλαίου· ὁ βαπτιζόμενος εἶναι προητοιμασμένος εἰς τὸ βαπτισθῆναι διὰ τε τῶν εὐχῶν καὶ διὰ τῆς χρίσεως ἐλαίου ὡς σημείου τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐτοιμότητος εἰς τὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀγῶνα. Νῦν δὲ πρόκειται ἡ βάπτισις καὶ ἡ μύρωσις περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν ἐν τῇ προσεγεῖ ὁμιλίᾳ.

Ζ'.

Τὴν φορὰν ταύτην, ἀδελφοί, θὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν ἔκθεσιν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος καὶ τοῦ Χρίσματος.

Ἄφ' οὗ ὁ ἱερεὺς ἀγιάτη τὸ ὕδωρ, ἐν ᾧ μέλλει νὰ βαπτισθῇ τὸ κομισθὲν βρέφος καὶ ἐτοιμάσῃ αὐτὸ εἰς τὸ βάπτισμα διὰ τῶν εὐχῶν καὶ τῆς ἐλαίῳ χρίσεως, ἀναλαμβάνει τὸ βαπτιζόμενον βρέφος καὶ τρις βυθίζει αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ, λέγων κατὰ τὴν πρώτην κατάδυσιν· **Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ** (δεῖνα) ἢ ἡ **δούλη τοῦ Θεοῦ** (δεῖνα) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, ἀμὴν, κατὰ τὴν δευτέραν κατάδυσιν καὶ τοῦ υἱοῦ ἀμὴν, κατὰ δὲ τὴν τρίτην καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀμὴν· περαίνων δὲ διὰ τῶν λέξεων· **νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμὴν.**⁶⁷ Νίψας δὲ τὰς χεῖρας, ὁ ἱερεὺς ἐνδύει τὸν νεοφώτιστον λευκὸν καθαρὸν χιτῶνα καὶ ἐπιτίθησιν ἐπ' αὐτοῦ σταυρὸν λέγων· **ἐνδύεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ** (δεῖνα) **χιτῶνα δικαιοσύ-**

67. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 142) (1885).

νης, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀμὴν⁶⁸. Ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης, λέγει· εἶτα καὶ χιτῶνα λευκὸν ἐπάνω φορέσας, ὃ καὶ ἀναβόλιον λέγεται, εἰς τύπον τοῦ θείου φωτός, καὶ τῆς ἀγγελικῆς καθαρότητος· υἱὸς γὰρ φωτός ὁ βαπτισθεὶς, καὶ ὄλος ἄσπιλός τε καὶ καθαρὸς ἀπεδείχθη⁶⁹. Ἡ λευκὴ αὐτῆ ἐνδυμασία, ἣν ἐνδύεσαι, χριστιανέ, κατὰ τὸ βάπτισμα σημαίνει ὅτι ὀφείλεις νὰ διάγῃς ἐν τῇ χριστιανικῇ κοινωνίᾳ βίον καθαρὸν, ἀμεμπτον, ἅγιον· ὁ δὲ σταυρὸς ὁ ἐπιτιθέμενος ἐπὶ σοῦ μέλλει νὰ σὲ ὑπενθυμίζῃ ὅτι ἐπίστευσας εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ σταυρωθέντα Κύριον καὶ ὀφείλεις νὰ ἐκτελῇς τὸ θέλημά του καὶ νὰ πράττῃς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὲ ὅλας τὰς δυστυχίας καὶ κακουχίας. Εἶσαι βεβαπτισμένος ἄνθρωπος. "Ἐχεις ὄχι μόνον συνείδησιν, ἣτις σὲ διδάσκει τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ καὶ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον, ὅστις ἔσται σοι ὁδηγὸς ἐν τῷ τοῦ βίου σου σταδίῳ, καὶ τὴν θείαν χάριν ἣτις βοηθήσει σε ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ νόμου. Βάδιζε λοιπὸν ὡς τέκνον τοῦ φωτός, καὶ μὴ μετέχῃς τῶν ἔργων τοῦ σκότους. Μετὰ τὴν εἰς τὸ ὕδωρ κατάδυσιν καὶ μετὰ τὴν περιβολὴν λευκῆς ἐνδυμασίας ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει εὐχὴν, ἐν ἣ δέεται ὑπὲρ τῆς ἐπὶ τοῦ νεοβαπτιστοῦ καταπέμφσεως τῶν δώρων τοῦ μυστηρίου τοῦ Χρίσματος. **Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ, ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὁ λάμπας τοῖς ἐν σκότει φῶς σωτηρίας διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ χαρισάμενος ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις τὴν μακαρίαν κάθαρσιν ἐν τῷ ἁγίῳ Βαπτίσματι, καὶ τὸν θεῖον**

68. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 142).

69. Migne. Patrologia Graeca C.LB, col. 232. Περὶ τῶν τελετῶν, κεφ. ζ'.

ἀγιασμὸν ἐν τῷ ζωοποιῷ Χρισμᾶτι· ὁ καὶ νῦν εὐδοκί-
 σας ἀναγεννῆσαι τὸν δοῦλόν σου τὸν νεοφώτιστον, δι'
 ὕδατος καὶ Πνεύματος, καὶ τὴν τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκου-
 σίων ἁμαρτημάτων ἄφεσιν αὐτῷ δωρησάμενος· αὐτὸς
 οὖν, Δέσποτα παμβασιλεῦ εὐσπλαγχνε, χάρισαι αὐτῷ
 καὶ τὴν σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου, καὶ παντοδύ-
 ναμου, καὶ προσκυνητοῦ σου Πνεύματος, καὶ τὴν με-
 τάληψιν τοῦ ἁγίου Σώματος καὶ τοῦ τιμίου Αἵματος
 τοῦ Χριστοῦ σου. Φύλαξον αὐτὸν ἐν τῷ σῶ ἀγιασμῷ,
 βεβαίωσον ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει· ρῦσαι ἀπὸ τοῦ
 πονηροῦ καὶ πάντων τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ, καὶ
 τῷ σωτηρίῳ σου φόβῳ, ἐν ἀγνείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ, τὴν
 ψυχὴν αὐτοῦ διατήρησον, ἵνα ἐν παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ
 εὐαρεστῶν σοι, υἱὸς καὶ κληρονόμος τῆς ἐπουρανίου
 σου γέννηται βασιλείας⁷⁰. Καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ὁ ἱερεὺς χρίει
 τὸν βαπτισθέντα τῷ ἁγίῳ Μύρω, ποιῶν Σταυροῦ τύπον ἐπὶ τοῦ
 μετώπου, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τῶν μυκτήρων, καὶ τοῦ στέ-
 ματος, καὶ τῶν δύο ὠτων καὶ τοῦ στήθους, καὶ τῶν χειρῶν, καὶ
 τῶν ποδῶν, λέγων· **Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου,
 ἀμὴν**⁷¹.

Περαιτέρω ποιεῖται τρεῖς σχῆμα κύκλου, προηγουμένου
 μὲν τοῦ ἱερέως, ἐπομένων δὲ τῶν ἀναδόχων μετ' ἀνημμένων λαμ-
 πᾶδων· τὸ δὲ νεοβάπτιστον βρέφος, ἄρρεν μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
 φέρει ὁ ἀνάδοχος, θήλυ δὲ ἡ ἀνάδοχος. Ψάλλεται δὲ **Ὅσοι
 εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε, ἀλλη-
 λούϊα**⁷². Τί δὲ σημαίνει τοῦτο; Τὸ βᾶδισμα τοῦτο μετὰ ψαλ-

70. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 142) (1885).

71. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 143).

72. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 143).

μῶν καὶ κηρίων εἶναι σημεῖον πνευματικῆς χαρᾶς καὶ θριαμβοῦ
 ἐπὶ τῷ φωτισμῷ νέου μέλους τῆς θείας Ἐκκλησίας. Αἱ ἀνημ-
 μέναι λαμπάδες ἐν ταῖς τῶν ἀναδόχων χερσίν ὑπενθυμίζουσι περὶ
 τοῦ πνευματικοῦ φωτός, ὑφ' οὗ ἐφωτίσθη ὁ βαπτιζόμενος. Ὁ δὲ
 περὶ τὴν κολυμβήθραν γενόμενος κύκλος εἶναι σύμβολον τῆς αἰω-
 νιότητος. Ὁ νεοφώτιστος περιφερόμενος τρεῖς περὶ τὴν κολυμ-
 βήθραν δείκνυσιν ὅτι ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως δουλεύῃ
 τῷ τρισυποστάτῳ Θεῷ καὶ πιστεύῃ εἰς Αὐτὸν μέχρι τῆς συν-
 τελείας τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐξυμνή-
 σαι Αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, εἰς ἣν
 ἐλπίζει, ὡς υἱὸς καὶ κληρονόμος τοῦ Θεοῦ, ἐνδυσάμενος κατὰ τοὺς
 λόγους τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ψαλμοῦ τὸν Χριστόν. Πῶς δὲ ἐννοεῖ
 τοὺς λόγους τοῦ ψαλμοῦ τούτου; Πῶς τυγχάνει δυνατόν τὸ περι-
 βαλέσθαι ἢ ἐνδύσασθαι τὸν Χριστόν; Ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι
 καὶ χρίσματι ἐλάβομεν τὰς δυνάμεις τῆς χάριτος δωρηθείσας
 ἡμῖν διὰ ἔργων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ. Αἱ δυνάμεις αὗται
 ἀναγεννήσουσιν ἐν ἡμῖν τοιαύτην πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν
 Σωτῆρα ἡμῶν, πίστιν, ἣν οὐδεὶς πειρασμὸς, οὐδεμία ἐπινόησις
 διχασίσει, θερμὴν πρὸς τὸν Κύριον ἀγάπην, ἣτις ἀνθέξει κατὰ
 πάσης ἀποπλανήσεως τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἰσχυρὰν πεποι-
 θησιν εἰς τὰ τῆς μελλούσης ζωῆς ἀγαθὰ, ὅσα ὁ Κύριος ὑπεσχέ-
 θη ἡμῖν. Οὕτω παρ' ἡμῖν τοῖς πιστεύουσι χριστιανοῖς τὰ πάντα
 ἐν Χριστῷ καὶ διὰ Χριστόν, ἐνεδυσάμεθα τὸν Χριστόν, οὕτως
 εἰπεῖν, ἐκ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, διὸ καὶ, εὐγνωμονοῦντες καὶ
 μετ' εὐλαβείας, ψάλλομεν τῷ Θεῷ· «ἀλληλουϊα». Αἱ ιδέαι αὗ-
 ται ἐκτυλίσσονται περαιτέρω ἐν τῷ ψαλμῷ καὶ τῇ ἀναγνώσει
 τῆς ἁγίας Γραφῆς. **«Κύριος φωτισμός μου καὶ Σωτήρ μου,
 τίνα φοβηθήσομαι;»**⁷³, ψάλλεται τὸ προκείμενον πρὸ τοῦ

73. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 143) τὸ προκείμενον.

ἀναγνώσματος τοῦ ἀποστόλου, **Ὁ Κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου.**

Περαιτέρω ἀναγινώσκειται ὁ στίχος. Εἶτα ἔπεται ὁ ἀπόστολος· Πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς Παύλου τὸ ἀνάγνωσμα. **Ἄδελφοί, ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν. Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον· ἵνα, ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν. Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐδόμεθα. Τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ. Ὁ γὰρ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· Εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν Χριστῷ, πιστεύομεν, ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ· εἰδότες, ὅτι Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει· θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει· Ὁ γὰρ ἀπέθανε τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀπέθανεν ἐφ' ἅπαξ· ὁ δὲ ζῆ, ζῆ τῷ Θεῷ. Οὕτω καὶ ὑμεῖς λογιζέσθε ἑαυτοὺς, νεκροὺς μὲν εἶναι τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν⁷⁴. Ὁ ἀπόστολος λέγει ἡμῖν ἐνταῦθα· Βαπτισθέντες εἰς Χριστὸν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν. Γνωστὸν δὲ ὅτι, ἐν τῷ διὰ τοῦ σταυροῦ θανάτῳ τοῦ Κυρίου ὑπάρχει ἢ ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν καθαρτικὴ δύναμις. Ὅστις βαπτίζεται καὶ οὕτω καταδύεται εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, οὗτος καταδύεται εἰς τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας καθαρτικὴν δύναμιν. Ἡ δύναμις αὕτη ἐν αὐτῇ τῇ πράξει τῆς καταδύσεως καταβιβρώσκει πᾶσαν τὴν ἁμαρτίαν,**

74. Ῥωμ. 6. 3-11.

ὥστε οὐδὲ ἶχνος αὐτῆς ἐναπολείπεται. Οὕτως συνετάφημεν τῷ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἀνακαινίσωμεν καινὴν ζωὴν. Τῆς νέας δὲ ταύτης ζωῆς ὀφείλομεν ἐξ ἅπαντος καὶ νὰ ἀρξώμεθα, διότι δὲν πρέπει νὰ ἀρκώμεθα εἰς τοῦτο, ὅπως μόνον σύμφυτοι τῷ θανάτῳ τοῦ Χριστοῦ γενώμεθα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ συμμετοχοί. Ἐν τῇ ζωῇ ἡμῶν ὀφείλομεν νὰ ὁμοιωθῶμεν μὲ τὴν ἐκλαμψιν τοῦ ἀναστάντος Χριστοῦ, ἵνα μετὰ θάνατον ἀξιωθῶμεν τῆς μελλούσης ἀναστάσεως διὰ τὴν μακαρίαν ζωὴν. Τοῦτο δὲ εὐκατόρθωτον κατέστη ἡμῖν, διότι ὁ παλαιὸς, δηλαδή ὁ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις γηράσας ἄνθρωπος συνεσταυρώθη τῷ Χριστῷ, καὶ δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν τὰς ἕξεις τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ μὴ δουλεύωμεν αὐτῇ εἰς τὸ ἐξῆς. Ὁ Χριστὸς ἅπαξ προσενεγκὼν ἑαυτὸν εἰς θυσίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας, ἀνέστη ἐκ νεκρῶν καὶ ὁ θάνατος οὐκέτι κύριος αὐτοῦ ἐστίν· οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἅπαξ ἀπεθανόντες διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῷ βαπτίσματι, ὀφείλομεν νὰ ζῶμεν νῦν διὰ τὸν Θεὸν δυνάμει τῆς χάριτος τῆς δωρηθείσης ἡμῖν παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὕτω τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ ἀποστόλου διδάσκει ἡμᾶς τὴν δύναμιν καὶ τὴν σημασίαν τῆς εἰς τὸ ὕδωρ καταδύσεως ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ βαπτίσματος καὶ νοθετεῖ ἡμᾶς, πῶς ὀφείλομεν νὰ ζῶμεν μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα.

Μετὰ τὸν Ἀπόστολον ἀκολουθεῖ τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ διηγεῖται ἡμῖν ὅτι τῷ καιρῷ ἐκείνῳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ οἱ ἑνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος, ὅπου διέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν αὐτῷ, τινὲς δὲ ἐδίστασαν. Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων· **Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· Πορευθέντες οὖν, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,**

διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα, ὅσα ἐνετειλάμην ἡμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· Ἀμήν.⁷⁴ Ὡς βλέπετε, τὸ εὐαγγέλιον διηγεῖται ἡμῖν ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀνάστασιν ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐντολὴν περὶ τοῦ βαπτίσματος.

Ἐν τέλει τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ χρίσματος ἀναγινώσκειται ἡ διπλῆ ἐκτενής, ἐν ἣ εὐχόμεθα ὑπὲρ τῶν ἀναδόχων καὶ τοῦ νεοφωτίστου δούλου τοῦ Θεοῦ, ὅπως οὗτος διατηρηθῆ ἐν τῇ πίστει τῆς καθαρᾶς ὁμολογίας, ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, εἰς πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ σὺν τούτῳ ἐλάμβανε πέρας ἡ τελετὴ τοῦ βαπτίσματος καὶ τοῦ χρίσματος μετὰ τῆς συνήθους ἀπολύσεως τοῦ ἱερέως. Κατὰ τὰς ἐπτὰ δὲ ἐπομένους ἡμέρας οἱ νεοφώτιστοι μετὰ προσοχῆς ἐφύλαττον ἐφ' ἑαυτῶν τὰ τοῦ χρίσματος σημεῖα, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον δὲν ἐξεδύοντο τὴν λευκὴν στολὴν, ἣν ἐνεδύσαντο κατὰ τὸ βάπτισμα. Τὴν ὀργάνην δὲ μετὰ τὸ βάπτισμα ἡμέραν προσήρχοντο εἰς τὸν ναὸν, καὶ ἐνταῦθα ὁ ἱερεὺς μετὰ εὐχῶν ἀπέλουε τὰ σημεῖα τοῦ χρίσματος καὶ ἔχειρε συνάμα τὰς τρίχας. Οὕτως ἐγένετο ὅτε προσήρχοντο πρὸς τὸ βάπτισμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνθρωποι ἡλικιωμένοι ἀσπαζόμενοι τὸν Χριστὸν ἐκ τῶν Ἰουδαίων καὶ εἰδωλολατρῶν. Ἀλλ' ὅτε ὁ χριστιανισμὸς σημαντικῶς διεδόθη καὶ ἤρξαντο νὰ βαπτίζωνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βρέφη, τότε αἱ τελεταὶ αὗται ἐτελοῦντο ἀμέσως μετὰ το βαπτισμα καὶ τὸ χρίσμα, ὡς παρ' ἡμῖν ἀνέκαθεν γίνεται. Ὁ ἱερεὺς, μὴ διδοὺς ἀπόλυσιν, ἐκφωνεῖ: **Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν**, καὶ ἀναγινώσκει εὐχὰς, ἐν

75. Ματθ. κη'. 16—20.

αἷς δέεται ὅπως διατηρήσῃ ἐν αὐτῷ τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἔνδυμα, ὃ περιεβάλετο ὁ βαπτισθεὶς, ἀρρύπωτον καὶ ἀμόλυντον· ἄθραυστον ἐν αὐτῷ τὴν πνευματικὴν σφραγίδα, δι' ἧς εἶναι ἐσφραγισμένος· ὅπως ποιήσῃ αὐτὸν ἀήττητον ἀγωνιστὴν καὶ ὅπως ἀξιώσῃ αὐτὸν τοῦ ἀφθάρτου στεφάνου.⁷⁶ Ἐπειτα λύει τὸ σάβανον, καὶ τὴν ζώνην καὶ ἐνώσας τὰς ἄκρας αὐτῶν βρέχει μεθ' ὕδατος καθαρῶ αὐτὰς, καὶ ραντίζει τὸν νεοβάπτιστον, λέγων· **Ἐδικαιώθης, ἐφωτίσθης, ἡγιάσθης, ἀπελούσθης εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀμήν.**⁷⁷ Ἐπειτα μετὰ σπόγγου βεβρεγμένου ἐν καθαρῷ ὕδατι ἀποσπογγίζει τὰ μέρη τοῦ σώματος τὰ κεχρισμένα, λέγων· **Ἐβαπτίσθης, ἐφωτίσθης, ἐμυρώθης, ἡγιάσθης, ἀπελούσθης εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγ. Πνεύματος, ἀμήν.**⁷⁸ Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀπολύσεως ἀναγινώσκει εὐχὰς, ἐν αἷς ὁ ἱερεὺς δέεται ὅπως καταβῆ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὸν νεοφώτιστον καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ ὅπως προκόπτων ἐν ἡλικίᾳ καὶ πολυῷ γήρατι, ἀναπέμψῃ δόξαν τῷ Θεῷ.⁷⁹ Ἀναγνώσας τὰς εὐχὰς ὁ ἱερεὺς λαμβάνει ψαλίδα καὶ σταυροειδῶς κείρει τὴν κεφαλὴν τοῦ νεοφωτίστου εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἡ τριχοκουρεῖα αὕτη παρελήφθη ἐκ τῶν ἐθῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐνθα ἡ τριχοκουρεῖα τῆς κεφαλῆς ἦτο σημεῖον τῆς δουλείας. Ὁ νεοφώτιστος βαπτιζόμενος εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος ὀφείλει νὰ ᾖ δοῦλος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ ἀπολύτως τὴν θέλησιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ἐκφρασεῖσαν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ νόμῳ. Εἰς σημεῖον ὑποταγῆς

76. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 145. (ἔκδ. Βενετ. 4885).

77. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 146.

78. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 146.

79. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 147.

κείρονται τρίχες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ νεοφωτίστου, αἵτινες χρησιμεύουσι πρὸς τούτοις ὡς ἀπαρχὴ προσφερομένη παρ' αὐτοῦ εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ. Αἱ τρίχες αὗται τίθενται εἰς καθαρὸν μέρος, παρ' ἡμῶν δὲ συνήθως περιτυλίσσονται εἰς κηρὸν καὶ ρίπτονται εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἀλλὰ πάντα τὰ σημεῖα, ἅτινα ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐνίοτε περατηροῦνται καὶ λέγονται, οὐδὲν ἄλλο ἢ κενοὶ μύθοι τυγχάνουσι καὶ οὐδεμίαν σημασίαν ἔχουσιν.

Ἐπειτα μνημονεύει τοῦ ἀναδόχου, καὶ γίνεται, ὡς ἔθος, ἀπόλυσις.

Ἡ δὲ τελετὴ τοῦ βαπτίσματος τῶν ἡλικιωμένων εἶναι ἡ αὐτὴ, οἷα καὶ ἡ τῶν βρεφῶν, ἀλλὰ προηγουμένως ὁ ἡλικιωμένος ὀφείλει νὰ μυηθῆ εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ προσερχόμενος εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα, ὀφείλει ν' ἀπορρίψῃ τὴν προτέραν αὐτοῦ πλάνην.

Μὴ λησμονῆτε δὲ, ὀρθόδοξοι ἀναγνώσται, ὅτι τὸ ὑμέτερον σῶμα ἐλούσθη εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ ἐπεσφραγίσθη διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῷ ζωοποιῷ χρίσματι, ὅτι σὺν τούτῳ κατηργήθη ἡμῶν ἡ δουλεία τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ διαβόλου, ὅτι προσεκλήθητε εἰς ἐλευθερίαν, ὡς τέκνα Θεοῦ καὶ κληρονόμοι τῆς ἐπουρανίου βασιλείας, ὅτι εἰσθε ὀπλισμένοι διὰ τῶν δώρων τῆς θείας χάριτος πρὸς πάλιν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς σωτηρίας. Ἐκτιμᾶτε δὲ τὰ ὑψηλὰ ταῦτα προσόντα, σέβασθε αὐτὰ, καὶ μὴ παραδίδεσθε ἐκόντες εἰς τὴν αἰγμαλωσίαν τῶν πικρῶν, καὶ κακῶν, ἧτις δύναται νὰ ὀδηγήσῃ ὑμᾶς εἰς αἰώνιον αἰγμαλωσίαν ἐν ταῖς ἀλύσεσι τοῦ διαβόλου.

Η'.

Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ὑποκύπτουσιν εἰς ἀμαρτίας, ἐνίοτε λίαν βαρείας, καὶ μετὰ τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, γενόμενοι ἤδη Χριστιανοί, πιστεύσαντες εἰς τὸν Χριστὸν καὶ παραδεχθέντες τὸν Εὐαγ-

γελικὸν νόμον, ὁ πολυεύσπλαγχνος Κύριος, μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφήν καὶ ζωὴν αὐτοῦ, ἠδύοκησεν ὅπως οἰκονομήσῃ τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας, ἵνα μὴ στερήσῃ τὸν ἀμαρτωλὸν τῆς ἐλπίδος εἰς μακαριότητα ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ καὶ ἵνα ὑπιστηρίξῃ αὐτὸν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς σωτηρίας.

Ἡ μετάνοια εἶναι μυστήριον ἐν ᾧ ὁ εἰς Χριστὸν πιστεύων, ἐξομολογούμενος τὰς ἀμαρτίας ἐνώπιον τοῦ ἱερέως, σὺν τῇ ὁρατῇ ἐκδηλώσει τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἀοράτως ἀπολυτροῦται τῶν ἀμαρτιῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὕτω τὸ μὲν ὁρατὸν μέρος τοῦ μυστηρίου τούτου εἶναι ἡ ἀφεσις τῶν ἀμαρτιῶν ἐκ μέρους τοῦ ἱερέως ἐπιτυγχανομένη ὑπὸ τοῦ ἐξομολογούμενου τὰς ἀμαρτίας ἐνώπιον αὐτοῦ, τὸ δὲ ἀόρατον μέρος ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀφεσις τῶν ἀμαρτιῶν. Ὁ μετανοῶν ἀμαρτωλὸς προσέρχεται πρὸς τὸν ἱερέα καὶ ἐξομολογεῖται ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς ἀμαρτίας. Ὁ ἱερεὺς ἀκούει τὴν ἐξομολόγησιν καὶ συμμορφούμενος μετὰ τὴν ἡθικὴν κατάστασιν τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ μετὰ τὴν ποιότητα τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ ἀφίησιν ἢ οὐ τὰς ἀμαρτίας. Ἴδου ἡ ὁρατὴ, ἡ καταληπτὴ δι' ἡμᾶς πράξις τοῦ μυστηρίου. Ἄλλ' ἐνῷ αὕτη τελεῖται, ὁ Θεὸς αὐτὸς συγχωρεῖ ἢ οὐ τὰς ἀμαρτίας τῷ μετανοοῦντι ἀμαρτωλῷ, συνωδὰ τῇ ἀποφάσει τοῦ λειτουργοῦ αὐτοῦ. Ἴδου τὸ μυστήριον τῆς θείας χάριτος ἀκατάληπτον διὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν. Θαυμαστὴ δὲ ἐξουσία δέδοται τοῖς Ἀποστόλοις. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔλεγε περὶ τῆς ἐκτάκτου ταύτης ἐξουσίας τῶν ἱερέων: «Οἱ γὰρ τὴν γῆν οἰκοῦντες, καὶ ἐν ταύτῃ ποιούμενοι τὴν διατριβήν, τὰ ἐν οὐρανοῖς διοικεῖν ἐπετρέπησαν, καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον ἣν οὔτε ἀγγέλοις οὔτε ἀρχαγγέλοις ἔδωκεν ὁ Θεός. Οὐ γὰρ πρὸς ἐκείνους ἔρηται. Ὅσα ἂν δῆρητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἐχουσι μὲν γὰρ οἱ κρατοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς τὴν τοῦ δεσμεῖν ἐξου-

σίαν, ἀλλὰ σωμάτων μόνον· οὗτος δὲ ὁ δεσμός αὐτῆς ἀπτεται τῆς ψυχῆς, καὶ διαβαίνει τοὺς οὐρανοὺς· καὶ ἅπερ ἂν ἐργάσωνται κάτω οἱ ἱερεῖς, ταῦτα ὁ Θεὸς ἄνω κυρεῖ, καὶ τὴν τῶν δούλων γνώμην ὁ Δεσπότης βεβαιῶν⁸⁰. "Ὅτι τὸ τῆς μετανοίας μυστήριον συνέστη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐδεμία ἔστω ἀμφιβολία ὑμῖν περὶ τούτου. Πρὸ τῶν ἑαυτοῦ παθῶν ὁ Κύριος ὑπεσχέθη τοῖς ἀποστόλοις τὴν ἐξουσίαν τοῦ λύειν καὶ μὴ λύειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας· μετὰ δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀνάστασιν ἐφάνη τοῖς μαθηταῖς καὶ ἔδωκέν αὐτοῖς τὴν ἐξουσίαν ταύτην. «Οὗσης οὖν ὀψίας τῆ ἡμέρας ἐκείνης τῆ μιᾶ τῶν σαββάτων», διηγεῖται περὶ τούτου ὁ ἅγιος Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, «καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς, εἰρήνη ὑμῖν· καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ· ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον· εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς πάλιν, εἰρήνη ὑμῖν· καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς, λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον· ἂν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινῶν κρατῆτε, κεκρατῆνται»⁸¹. Οὕτως ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δεσπότης τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, πέμπων τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, ἵνα κηρύξωσι τὸ εὐαγγέλιον, ὀπλίζει αὐτοὺς διὰ τῆς θαυμαστῆς ἐξουσίας τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ συνείδησιν. Ἐκ τῶν νοουθεσιῶν τοῦ Κυρίου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐνόησαν ὅτι ἡ ἐξουσία αὕτη ἀνήκει οὐχὶ εἰς αὐτοὺς μόνους, ὡς καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ βαπτίζειν, ἀλλ' ὅτι ἰδρύεται δι' ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν καὶ συνιστά-

80. Κατήχησις μυσταγωγικὴ Δ'. Migne Patrologia Graeca. XXXIII col. 1097—1101.

81. Ἰωάνν 20. 19—23.

ται δι' ἅπαντας τοὺς χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ. Οἱ Ἀπόστολοι ἐποιοῦν χρῆσιν τῆς ἐξουσίας ταύτης, ὡς βλέπομεν ἐκ πολλῶν μερῶν τῶν Γραφῶν αὐτῶν⁸², καὶ μετέδωκαν αὐτὴν εἰς τοὺς ἑαυτῶν διαδόχους τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἱστορία τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας λέγει ἡμῖν, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ ζήτημα τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας πολλάκις ἀνεκινεῖτο καὶ ἐλύετο. Ἀνεφαίνοντο κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους αἵρετικοί, οἵτινες ἤθελον ν' ἀποστερήσωσι πάσης ἐλπίδος σωτηρίας τὸν μετὰ τὸ βάπτισμα εἰς βαρείας ἁμαρτίας ἐμπεσόντα, οἷα ἡ ἀπάρνησις τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ ἐκ φόβου δεινῶν βασάνων· ἀλλ' οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες καὶ αἱ κατὰ τόπους Σύνοδοι, ὡς μέσον σωτηρίας διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὑπεδείκνυον ὅτι οἱ ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας ἔχουσι τὸ χάρισμα τοῦ συγχωρεῖν τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλὸν, τὴν δὲ ἐπίμονον ἀπόρριψιν τῆς τοῦ ποιμένου ἐξουσίας ἐπὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὠνόμαζον βλασφημίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ ἱστορίας γνωστὸν τυγχάνει ὅτι διὰ τοὺς βαρέως ἁμαρτήσαντας κατὰ τὸν τρίτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα συνεστήθη δημοσία μετάνοια, καθ' ἣν οἱ ἐπὶ βαρείαις ἁμαρτίαις μετανοοῦντες, πρὸ τῆς ἐντελοῦς αὐτῶν ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, διήρχοντο διαφόρους βαθμοὺς δοκιμασίας περὶ τῆς εἰλικρινείας τῆς μετανοίας αὐτῶν, οἷον ἴσταντο κατὰ τὴν λειτουργίαν κεχωρισμένοι τῶν πιστευόντων ἐν τῷ προνάφῃ· εἰ δὲ καὶ ἐπετρέπετο αὐτοῖς ἢ εἰς τὸν ναὸν εἰσοδοῦς, παρίσταντο κατὰ τὴν λειτουργίαν μόνον μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν, ἢ διήκουον ἅπασαν τὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ δὲν ἐπετρέπετο αὐτοῖς τὸ μυστήριον τῆς κοινωνίας. Ἡ ἐξάσκησις τῆς τοιαύτης δημοσίας μετανοίας ἔπαυσεν περὶ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνος καὶ ἔκτοτε ὑφίσταται

82. Πράξ. 19. 18 Ἰ. Τιμοθ. 1. 20.

τὸ μυστήριον τῆς μετάνοιας, ἐν ᾧ τύπῳ διειρηθήθη ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ.

Εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ πιστεύη τις εἰς τοὺς λέγοντας, ὅτι δῆθεν ἡ μετάνοια δὲν συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου, διὸ καὶ ἀποκλειστέα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων; Ἀπόσχωμεν, ἀδελφοί, τὴν ἀκοήν καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ τῶν τοιούτων κηρύκων ὡς ἰδίαν διδασκαλίαν μηχανωμένων, παρουσιαζόντων δὲ αὐτὴν ὡς θείαν. Αἰρέσεις δὲ καὶ διχονοίας ὅχι ὀλίγας διήλθεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ἱκανὰ ἐπχθεν ἐξ αὐτῶν. Ἄν δὲ ἀναφανῶσιν ἐν ἡμῖν τοιοῦτοι αἰρετικοί, ἀγωνισώμεθα, ὅπως ἐμποδίσωμεν καὶ σωφρονίσωμεν αὐτούς, διότι ἢ τε ἀδιαφορία καὶ ψυχρότης πρὸς τὴν υπεράσπισιν τῆς θρησκείας ἡμῶν πολλὴν τοῖς ἐχθροῖς τόλμην καὶ μάλιστα αὐθάδεια παρέχουσι.

Ἡ δύναμις τῆς χάριτος τοῦ μυστηρίου τῆς μετάνοιας εἶναι ἐκτάκτως εὐρεῖα. Δὲν ὑπάρχει ἁμαρτία τὴν εὐσπλαγγίαν τοῦ Θεοῦ κατανικῶσα. Ἡ εὐσπλαγγία αὕτη εἶναι ἄπειρος, ἢ δὲ ἀξία τῶν τοῦ Χριστοῦ ἔργων ἀμέτρητος. Ποίησον, ὦ ἁμαρτωλὲ, εἰλικρινῆ μετάνοιαν ἐπὶ πάσαις ταῖς ἁμαρτίαις σου· ὅσον βαρεῖαι κἂν ὡσι καὶ ὅσον μέγας κἂν ἢ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, στερρῶς πίστευε εἰς Κύριον, τὸν Σωτῆρα, προσεύχου αὐτῷ ἐλπίζων εἰς τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ζήτησον σωφροσύνην, ἀγωνίζου ὅπως διορθώσης τὴν πλήρη ἁμαρτιῶν ζωὴν σου καὶ μὴ ἀμφίβαλλε ὅτι ἢ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφρασις δοθήσεται παρὰ τοῦ Θεοῦ: **οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν**⁸³. «**Ἦλθε γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός**»⁸⁴. Ὁ δὲ Ἅγιος Ἀπόστολος Ἰωάννης γράφει: **Ἐὰν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστὶ καὶ δίκαιος, ἵνα ἀφῆ ἡμῖν τὰς**

83. Ματθ. 9.13.

84. Ματθ. 18.11.

ἁμαρτίας καὶ καθάριση ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας. **Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμάρτητε· καὶ ἂν τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστὶν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου**⁸⁵. Ἀληθὲς τυγχάνει, ὅτι εὐρίσκονται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ λόγοι τοιοῦτοι: **Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἢ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις**⁸⁶. Ὅποια δὲ ἡ ἁμαρτία αὕτη, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐνταῦθα; Βλασφημεῖ κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀδελφοί, ὁ λέγων ὅτι τὰ δῶρα τῆς χάριτος αὐτοῦ οὐδὲως ἀναγκαῖα εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι διὰ μὲν τὸ ἀνθρώπινον γένος οὐδεμία ἀνάγκη τοῦ Λυτρωτοῦ, διὰ δὲ τὸν κόσμον τοῦ Θεοῦ. Βλασφημεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ ὁ μὴ πιστεύων οὔτε εἰς τὸν Θεόν, οὔτε εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, οὔδ' εἰς Κύριον τὸν Σωτῆρα· ὁ μεμψόμενος τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὁ ἀπορρίπτων τὰ ἅγια μυστήρια, τὴν προσευχὴν καὶ τὴν νηστείαν, τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ τὰς εἰκόνας. Καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος, μεθ' ὅλα τὰ θεῖα δῶρα τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, τὰ δοθέντα αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ὁρατῇ φύσει καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπιμένῃ σκληρυνόμενος ἐν τῇ αὐτοῦ ἀπιστίᾳ, διατελῆ ἀμετανόητος καὶ ἐν τῇ ἐπιμόνῳ αὐτοῦ ἰσχυρογνωμοσύνῃ ἐγκαταλείπη τὸν κόσμον τοῦτον, ἢ τοιαύτη ἄφρων πεισμονὴ αὐτοῦ ἔσται ἡ ἁμαρτία ἐκείνη, ἣτις οὐκ ἀφεθήσεται τῷ ἀνθρώπῳ. Τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμέτρητον, ἀλλὰ τὰ δῶρα αὐτοῦ διαχέονται ἐπὶ τοῦ θέλοντος νὰ παραλάβῃ αὐτά. Ἐκεῖνος δὲ, ὅστις οὐ μόνον δὲν ζητεῖ, οὐδὲ ἐπιθυμεῖ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀ-

85. Α' Ἰωάν. 1, 9. Β' 1, 2.

86. Ματθ. 12, 31.

πορρίπτει αὐτά, ὑβρίζει καὶ προπετῶς βλασφημεῖ· διὰ τὸν τοιοῦτον τόπος ὑπάρχει ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ ὑπερηφάνου, σκληροτραχήλου Σατανᾶ.

“Ὅθεν, ἀδελφοί, μάθετε ὅτι, ὅτε προσέρχεσθε πρὸς ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἀπαιτεῖται παρ’ ὑμῶν νὰ προσέρχησθε μετὰ στερραῆς πίστεως εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν ἡμέτερον Σωτῆρα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ μετὰ βεβαίας ἐλπίδος εἰς τὸ ἔλεος Αὐτοῦ. Ἐλπίζετε οὐχὶ εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην ὑμῶν, οὐδὲ εἰς τὰ ἄθλα καὶ ἔργα ὑμῶν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Λυτρωτοῦ ἡμῶν. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ζῶν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μὴ ἁμαρτάνων. Αἱ δὲ ἁμαρτίαι αὐταὶ τυγχάνουσι τόσον πολυάριθμοι, ὥστε οὐδὲ δυνάμεθα νὰ ἐνθυμηθῶμεν οὐδὲ ν’ ἀπαριθμήσωμεν αὐτάς. Σκεπτόμενοι περὶ πάντων τούτων, μὴ παραδώσωμεν ἑαυτοὺς εἰς θλίψιν, μηδὲ ἐμπέσωμεν εἰς ἀπελπίσιν, ἀλλ’ ἀναθέσωμεν τῷ Κυρίῳ τὴν θλίψιν ἡμῶν. Οὗτος δὲ ἐλεύσει καὶ σώσει ἡμᾶς. Προσενέγκωμεν τῷ Κυρίῳ συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην τὴν καρδίαν ἡμῶν, ἣν Οὗτος δὲν θ’ ἀπορρίψῃ. Συλλογιζόμενοι τὸ πλῆθος τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν καὶ τρέμοντες τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως, δυνάμεθα ἄλλως νὰ δεώμεθα τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, εἰ μὴ μετὰ ταπεινώσεως καὶ θλίψεως ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν; Προσερχόμενοι εἰς ἐξομολόγησιν δυνάμεθα νὰ μὴ κλαύσωμεν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, συλλογιζόμενοι ποσάκις παρημελήσαμεν τῶν δώρων τῆς θείας χάριτος, ποσάκις κατεπατήσαμεν καὶ τὸν νόμον τὸν δεδομένον ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν χάριν τὴν ὑπ’ αὐτοῦ δωρηθεῖσαν ἡμῖν; Δυνάμεθα νὰ μὴ κλαύσωμεν, συλλογιζόμενοι ὅτι ἡμεῖς ἄνθρωποι πεπροικισμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ νοῦς, τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς αἰσθήσεως, πολλάκις ἐνηργήσαμεν ἀφρόνως, ἀσυνειδήτως καὶ ἀναισθητῶς; Ἐν τῇ εἰλικρινεῖ τῆς καρδίας θλίψει ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν συλλαμβάνομεν συνή-

θως τὴν καλὴν πρόθεσιν ἵνα διαγῶμεν ἐφεξῆς καλλιτέραν ζωὴν καὶ ἐπικαλούμεθα τὴν θείαν ἀρωγὴν. Ἀλλὰ τὸ πλεῖστον ἐλπίζοντες εἰς τὸ ἔλεος τῆς εὐσπλαγγνίας τοῦ Θεοῦ, ἐκ καρδίας ἀνακράξωμεν πρὸς τὸν Θεόν· «Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός Σου». Πάντα ταῦτα οὕτω καὶ ἔστωσαν, ἀδελφοί. Ἡ ἐξομολόγησις δὲν φέρει καλοὺς καρπούς, ἂν ἔλθῃτε πρὸς τὸν πνευματικὸν Πατέρα ἄνευ μετανοίας ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν καὶ ἄνευ ἐγκαρδίου συντριβῆς ἐπ’ αὐταῖς, ἄνευ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ διάγειν ἐφεξῆς ζωὴν ἐνχρετωτέραν, ἄνευ πίστεως εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἄνευ ἐλπίδος εἰς τὸ ἔλεος Αὐτοῦ. Ἄν δὲν ὑπάρχωσιν οἱ ἀπαραίτητοι οὗτοι ὅροι τῆς ἐξομολογήσεως, αὕτη μετατραπήσεται εἰς τύπον ἄνευ περιεχομένου.

Ὁ ἱερεὺς, ἀκροασθεὶς τῆς ἐξομολογήσεως ὑμῶν, λύει ὑμῖν τὰς ἁμαρτίας, ἀλλ’ ἔχει καὶ τὴν ἐξουσίαν νὰ μὴ συγχωρήσῃ αὐτάς, ν’ ἀναβάλῃ τὴν ἄφεσιν αὐτῶν διὰ τινὰ χρόνον πρὸς στερήωσιν ὑμῶν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς βελτιώσεως καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ ὑμῖν τὸ τῆς κοινωνίας μυστήριον. Ἐκ τούτου δῆλον γίνεται τὸ ἀπαραίτητον τῆς προφορικῆς ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἐνώπιον τοῦ ἱερέως. Πῶς δὲ ὁ ἱερεὺς δύναται νὰ διίδῃ τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἂν δὲν ἀνοιξῶμεν ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ἡμῶν; Πῶς δύναται νὰ γνωρίζῃ τί τὸ ποιητέον· νὰ συγχωρήσῃ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἢ νὰ μὴ συγχωρήσῃ αὐτάς, ἂν δὲν εἴπωμεν αὐτῷ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν; Καὶ ἐν τούτοις, εὐρίσκονται τοιοῦτοι αἰρετικοί, οἵτινες ἀπολύτως ἀντεπεξέρχονται κατὰ τῆς προφορικῆς ἐξομολογήσεως. Κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἡ προφορικὴ ἐξομολόγησις οὐδέλως ἀναγκαία τυγχάνει, ἀρκεῖ δὲ ἐσωτερικῶς διὰ τῆς καρδίας καὶ πάσης τῆς ψυχῆς ν’ ἀποταθῶμεν πρὸς τὸν Θεόν, νὰ προσευχώμεθα αὐτῷ, νὰ ζητήσωμεν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. Ἀλλ’, ἀδελφοί, ἂν καταργήσητε τὴν προφορικὴν ἐξομολόγησιν, τί τότε μένει ἐκ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας; Ἐσωτε-

ρική ἐνδόμυχος ἐξομολόγησις ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ προσευχή, ἣν καθημερινῶς ὀφείλομεν ν' ἀναπέμπωμεν πρὸς τὸν Θεὸν πρωίας τε καὶ ἐσπέρας, οὐχὶ δὲ μυστήριον. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἴδῃ τις ὅτι διὰ τῆς κατάργησης τῆς προφορικῆς ἐξομολόγησεως καὶ τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας καταργεῖται.

Ὅσα καὶ ἂν μηχανῶνται οἱ τε ἑτεροδόξοι καὶ οἱ σχισματικοί, θέλοντες νὰ διατηρήσωσι ὁμοίον τι τοῦ τῆς μετανοίας μυστηρίου, δὲν ὑπάρχει τοῦτο παρ' αὐτοῖς οὐδὲ δυνατὸν νὰ ὑπάρχη ἐν ᾧ τύπῳ ὑπὸ τοῦ Κυρίου συνεστήθη. Πρὸδηλον ὅτι ἀναγκάζονται νὰ ἐκλέξωσιν ἐν ἐκ τῶν δύο, ἢ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου νὰ ἐκτελῶσι, ἢ ν' ἀκολουθῶσι τοὺς σοφισμοὺς καὶ τὴν φαντασίαν αὐτῶν. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς κοινωνία πιστευόντων εἰς τὸν Κύριον, δυνατὸν μόνον τὸ πρῶτον, τὸ δὲ τελευταῖον δὲν ἐπιτρέπεται, διότι ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ βασιζέται ἐπὶ τῶν φαντασιοπληξιών ἐκάστου ἡμῶν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοῦτο, ὅτι ἐντρέπεται τις ν' ἀναίξη ἐνώπιον τοῦ ἱερέως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, δὲν εἶναι, ἀδελφοί, κάλλιον νὰ ἐντραπῇ τις κατὰ μόνας ἐνώπιον τοῦ ἱερέως καὶ παρ' αὐτοῦ ν' ἀκούσῃ τις νοουθεσίας καὶ συνέτισιν, ἢ νὰ καταισχυνοῖ τις ἐνώπιον πάντων κατὰ τὴν τελευταίαν φοβεράν κρίσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ν' ἀκούσῃ τὴν ἀπειλητικὴν φωνὴν τοῦ Κριτοῦ· ἀπέλθετε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς; Καὶ μήπως ὁ ἱερεὺς τυγχάνει ξένος τις πρὸς ἡμᾶς; Οὗτος εἶναι ὁ πνευματικὸς ἡμῶν πατήρ, ὅστις γινώσκει τὰς ψυχικὰς ἡμῶν ἀσθενείας πλέον, ἢ πᾶς τις ἄλλος· εἶναι ἰατρός τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου δὲν πρέπει νὰ κρύπτωμεν τὰς ψυχικὰς ἀσθενείας, ὡς ἐνώπιον τοῦ σωματικοῦ ἡμῶν ἰατροῦ δὲν κρύπτομεν τὰς ἀσθενείας τοῦ σώματος ἡμῶν. Χρέος δὲ εἶναι αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀνακοινώσῃ ἄλλῳ τινὶ ἢ εἶπῃ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, τοῦθ' ὅπερ αὐστηρῶς πάντοτε ἐκτελεῖται παρ' ἡμῖν.

Ἐμμείνωμεν ὅθεν, ὀρθόδοξοι ἀκροαταί, πιστὰ τέκνα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μὴδὲ ἀκολουθήσωμεν ἐκείνους, οἵτινες περιφέρονται ἐν μέσῳ ἡμῶν μετὰ μόνης τῆς ἐπιθυμίας ὅπως σπείρωσι μεταξὺ ἡμῶν ζιζάνια, ἔριδας καὶ διχονοίας, ἵνα οὕτως βλάβης πρόξενοι γένωνται πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Θ'.

Ἐν τῇ προηγουμένῃ ὁμιλίᾳ δὲν ἐξηγητήσαμεν τὸ τῆς μετανοίας μυστήριον. Πράξωμεν τοῦτο νῦν.

Ἀπὸ ποίας ἡλικίας ὁ χριστιανὸς ὀφείλει νὰ προσέρχεται εἰς τὴν ἐξομολόγησιν καὶ ποῖον καιρὸν νὰ ἐκλέγῃ πρὸς τοῦτο; Ἡ βρεφικὴ ἡλικία λογίζεται μέχρι τῶν ἐπτὰ ἐτῶν, τὸν τεῦθεν δὲ ἄρχεται ἡ παιδικὴ ἡλικία, ἣτις δὲν τυγχάνει ἄμοιρος τῆς γνώσεως τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἀμαρτίας. Διὸ καὶ ὑπὸ κανόνων ὠρισμένον ὑπάρχει ὅπως ἕκαστος χριστιανὸς παρουσιάζεται πρὸς ἐξομολόγησιν ἐνώπιον τοῦ ἱερέως, ἀρχομένης τῆς ἐπταετοῦς ἡλικίας. Ἄμα λοιπὸν φθάνωσιν εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην, προσάγετε τοὺς παῖδας ἡμῶν πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα πρὸς ἐξομολόγησιν. Μὴ λέγητε ὅτι τὰ παιδιά εἶναι ἀκόμη μικρὰ καὶ ἄμοιρα γνώσεως, οὐδὲν ἐννοοῦσι, καὶ ἐπ' οὐδενὶ ἥμαρτον. Αἱ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν κλίσεις λίαν πρῶιμοι ριζοβολοῦσι, αἱ δὲ ἐγκάρδιαι νοουθεσίαι τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς, ἔστιν ὅτε, λίαν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν ἐξασκοῦσιν ἐπὶ τῆς νεότητος, κρατοῦσαι αὐτὰς ἐπὶ τῆς ἀγαθῆς ὁδοῦ καὶ ἀποκλίνουσαι ἀπ' αὐτῶν πᾶν τὸ μιᾶρον καὶ ἐπιβλαβές.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ζήτημα πότε ὀφείλετε νὰ προσέρχησθε εἰς τὴν ἐξομολόγησιν, περὶ τούτου οὐδεὶς καιρὸς προσδιωρισμένος τυγχάνει. Προσέρχεσθε πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα οἷονδ' ἕποτε τοῦ ἔτους καιρὸν καὶ οἵασδ' ἕποτε τῆς ἡμέρας ὥρας, παρα-

καλεῖτε αὐτὸν ὅπως δεχθῆ ὑμᾶς εἰς ἐξομολόγησιν, οὗτος δὲ οὐδέποτε ἀρνηθήσεται ὑμῖν τοῦτο. Πρὸς τοὺς ἀσθενοῦντας ἐνίοτε προσκαλοῦσι τὸν ἱερέα κατὰ τὰς ὥρας τῆς νυκτός, οὗτος δὲ σπεύδει εἰς τὴν κλῆσιν ταύτην τοῦ ἀσθενοῦντος, οὐδέποτε αὐτῷ ἀποποιούμενος παρηγορίαν καὶ ἀνακούφισιν ὑπὸ τῆς πίστεως χορηγουμένας τοῖς ἐπιθυμοῦσιν ὅπως ἐπιτύχωσιν αὐτῶν. Ἐνεκα τῆς πληθύος τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, λίαν ὠφέλιμον ἤθελεν εἶναι διὰ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἂν ὅσον τὸ δυνατὸν συχνότερον ἀπετεινόμεθα πρὸς τὸν πνευματικὸν πατέρα δι' ἐξομολόγησιν τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν. Τότε δὲν ἠθέλομεν λέγει εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα ἐν παντὶ ἡμάρτομεν καὶ τσακίς ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνθυμηθῶμεν πάντα. Τὸναντίον θὰ ἐλέγομεν πότε καὶ πῶς ἡμάρτομεν καὶ θὰ ἐλαμβάνομεν κατ'ἀλλήλον νοουθεσίαν παρὰ τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς. Συστήσασα τέσσαρας νηστείας ἐντὸς τοῦ ἔτους ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπιθυμεῖ ἵνα οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἐξομολογῶνται καὶ μεταλαμβάνωσι τῶν ἁγίων μυστηρίων τοῦλάχιστον τετράκις τοῦ ἔτους καθ' ὅλας τὰς νηστείας· ἅπαξ δὲ τοῦ ἔτους κατὰ τὴν μεγάλην νηστείαν ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων διὰ πάντα χριστιανὸν θεωρεῖται ὑποχρεωτικὴ, ἀνυπέρθετος. Δὲν δυνάμεθα ὡς πρὸς τοῦτο νὰ καυχώμεθα ἐπὶ τῷ ζήλω ἡμῶν πρὸς τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας ἡμῶν, διότι περιορισθῆμεν μόνον εἰς τὸ λίαν ἀπαραίτητον, δηλαδή εἰς τὸ ἐξομολογεῖσθαι ἅπαξ τοῦ ἔτους. Τῷ ὄντι αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι τῆς μεγάλης νηστείας ἰδίως διαθέτουσιν ἡμᾶς εἰς προσευχὴν καὶ μετάνοιαν, οὕτως ὥστε πᾶς ὀρθόδοξος χριστιανὸς χρεωστὴ νὰ φοιτᾷ εἰς τὰς ἀκολουθίας ταύτας καὶ νὰ ἐκπληροῖ τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα. Ἄλλ' ὑπάρχει, ἀδελφοί, καὶ τι τὸ λίαν ἀκατάλληλον ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ παρ' ἡμῖν τάξει· ἀμαρτίαι διαρκούντος τοῦ ἔτους συσσωρεύονται πολλαὶ καὶ πολλάκις ἀπορεῖτε ποῖαν νὰ εἴπητε εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα. Οὗτος δὲ πολὺ ὀλίγον χρόνον

ἔχει διαθέσιμον δι' ὑμᾶς. Εἰς τὸ ἐξομολογεῖσθαι προσέρχονται δεκάδες ὄλαι, ἔστιν ὅτε καὶ ἑκατοντάδες ὀρθόδοξων. Πάντες περιμένουσι καὶ πάντες σπεύδουσιν. Ἡ δὲ ἐξομολόγησις, ἀδελφοί, εἶναι τοιοῦτον σπουδαῖον ἔργον, ὃ οὐδεμία ἐπίσπευσις ἀρμόζει. Τί δὲ ποιητέον; Ἡ ἡμετέρα γνώμη εἶναι ὅτι ὑμεῖς, ὀρθόδοξοι χριστιανοί, ὀφείλετε ἐξάπαντος, παρεκτὸς τῆς μεγάλης νηστείας, νὰ προσέλθητε εἰς ἐξομολόγησιν πρὸς τὸν πνευματικὸν τοῦλάχιστον καὶ δευτέραν φοράν ἐντὸς τοῦ ἔτους, κατ' ἄλλην οἰανδήποτε νηστείαν ἢ γενικῶς οἰονδήποτε ἄλλον καιρὸν τοῦ ἔτους. Ὁ πνευματικὸς ὑμῶν πατήρ, μὴ καταβεβηρημένος ὑπὸ πλήθους ἐξομολογουμένων, θὰ προσδιόρῃ ὑμῖν περισσότερον χρόνον, καὶ μὴ σπεύδων θὰ τελέσῃ τὴν ἐξομολόγησιν. Ἐν Ρωσίᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων διετηρήθη μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ ἡ τάξις τῆς ἐξομολογήσεως. Ὁ μετανοῶν προετοιμάζεται εἰς ἐξομολόγησιν διὰ προσευχῶν, αἵτινες ἀναγινώσκονται εἰς πάντας τοὺς ἐξομολογουμένους ὁμοῦ, ὅσοι ἐτοιμάζονται εἰς ἐξομολόγησιν. Μετὰ τὰς συνήθεις προκαταρκτικὰς εὐχὰς ὁ ἀναγνώστης ἀναγινώσκει τὸν 50 τῆς μετανοίας ψαλμὸν· **Ἐλέησον με ὁ Θεός, καὶ τὰ τῆς μετανοίας τροπάρια· ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε ἐλέησον ἡμᾶς, δι' ὧν ἐγείρονται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μετανοοῦντος αἰσθήματα κατανύξεως καὶ ἐνδομύχου μετανοίας ἐπιταῖς ἀμαρτίαις.** Μετὰ ταῦτα αὐτὸς ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει δύο εὐχὰς, ὧν ἐν μὲν τῇ πρώτῃ δέεται τοῦ Κυρίου ὅπως προσδέξῃται τὸν μετανοοῦντα τῇ συνήθει αὐτοῦ φιλανθρωπία, ἀφείς αὐτῷ ἀδικίας καὶ ἀνομίας· **Ἐὰν γὰρ ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;**⁸⁷ Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ εὐχῇ ὁ ἱερεὺς δέεται τοῦ Κυρίου ὅπως συγχωρήσῃ τῷ μετανοοῦντι «πάντα τὰ πλημμελήματα τὰ ἐκούσια καὶ τὰ ἀκούσια, τὰ ἐν γνώσει, τὰ

87. Εὐχολόγιον τὸ Μ. (σελ. 224) Βενετίας 1885.

ἐν ἀγνοίᾳ, τὰ ἐν παραβάσει καὶ παρακοῇ γενόμενα, εἴτε ἐν λόγῳ, εἴτε ἐν ἔργῳ. Σὺ γὰρ εἶπας, Δέσποτα, ὅσα ἂν δόσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ὅτι οὐ εἶ μόνος ἀναμάρτητος, καὶ δοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, οὖν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι⁸⁸.

Ἐτοιμασθέντες οὕτω πρῶτον διὰ νηστείας κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἰδίων προσευχῶν πρὸ τοῦ ἐξομολογεῖσθαι, οἱ ἐξομολογούμενοι ἀνά ἓνα προσέρχονται πρὸς τὸν ἱερέα ἰστάμενον ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος παρὰ τῷ ἀναλογίῳ, ἐφ' οὗ κείνται τὰ σύμβολα τῆς πίστεως ἡμῶν Σταυρὸς καὶ Εὐαγγέλιον ὡς ὁρατὰ σημεῖα τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ μυστήριον. Ὁ ἱερεὺς λέγει τῷ προσελθόντι: «Ἴδου, τέκνον, ὁ Χριστὸς ἀοράτως ἵσταται δεξιόμενος τὴν ἐξομολόγησίν σου· μὴ αἰσχύνου, μηδὲ φοβοῦ, μηδὲ κρύψῃς τι ἀπ' ἐμοῦ· ἀλλ' ἀδιστακτικῶς εἰπέ πάνθ' ὅσα ἔπραξες, ἵνα λάβῃς ἄφεσιν αὐτῶν παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἴδου καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἐνώπιον ἡμῶν. Ἐγὼ δὲ μάρτυς μόνον τυγχάνω, μαρτυρήσων ἐνώπιον αὐτοῦ πάνθ' ὅσα ἂν μοι εἴπῃς, ἂν δέ τι ἀποκρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ, διπλῆν ἔξεις τὴν ἁμαρτίαν. Πρόσεχε οὖν· μὴ προσελθὼν εἰς τὸ θεραπευτήριον, ἀπέλθῃς μὴ ἰαθεῖς»⁸⁹.

Ἡ προτροπὴ αὕτη τοῦ ἱερέως ἢ πρὸ τῆς ἐξομολογήσεως γινομένη σοὶ λέγει, ὦ χριστιανέ· ἦλθες ἵνα θεραπεύσῃς τὴν ψυχὴν σου; Εἰπέ, ὡς εἰ ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, πάσας τὰς ἁμαρτίας σου. Μὴ φοβοῦ, μηδὲ ἐντρέπου. Ὁ ἱερεὺς δὲν εἶναι δικαστῆς

88. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 225).

89. Οἱ λόγοι οὗτοι συνετάχθησαν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὑπὸ Μιχαήλ Ἑλληνοῦ μητροπολίτου, βαπτίσαντος ἐν Κιέβῳ τοὺς Ρώσους ἐν ἔτει 988. (Σ. Μ.).

ἀλλὰ μόνον μεσίτης μεταξύ σου καὶ τοῦ Θεοῦ, ἤκουσε ποικίλας ἁμαρτίας, δὲν θέλεις ἐκπλήξῃ αὐτὸν διὰ τῶν ἰδίων σου. Ἄν δὲ φυλάξῃς τι ἐν τῇ ψυχῇ σου, ἂν κρύψῃς τι κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν, ἔσται σοι βαρύτερον ἐκ τῆς συναισθήσεως ὅτι ἠπάτησας τὸν ἱερέα. Οὐδὲν δύνασαι νὰ κρύψῃς τῷ Θεῷ· γνωσταί εἰσιν Αὐτῷ πᾶσαι αἱ πράξεις καὶ αὐταί αἱ σκέψεις σου. Ποίησας τοιαύτην προτροπὴν, ὁ ἱερεὺς ἐρωτᾷ τὸν ἐξομολογούμενον ἐν πρώτοις περὶ τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ἀναγνώσῃ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Παρ' ἡμῖν δὲ δὲν ἀπαιτεῖται ἡ ἀνάγνωσις τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, ὅτε ὁ ἱερεὺς εἶναι βέβαιος ὅτι τοῦτο γνωστὸν τυγχάνει τῷ ἐξομολογούμενῳ. Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς ἐρωτᾷ τὸν μετανοοῦντα, συνωδὰ τῇ ἡλικίᾳ καὶ τῇ θέσει αὐτοῦ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ μετανοῶν, προσερχόμενος εἰς ἐξομολόγησιν ὀφείλει νὰ συλλογισθῇ ἐπὶ τίνι ἥμαρτεν, τίνος κυρίως χρεωστεῖ νὰ ζητήσῃ ἄφεσιν καὶ εἰς ποίας ἁμαρτίας ν' ἀναγνωρίσῃ ἑαυτὸν πταίστην. Ὅτε ὁ ἐξομολογούμενος ἀνοίξει ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τότε ὁ πνευματικὸς ἀναγινώσκει τὴν νοουθεσίαν ταύτην·

Πάντων τούτων ὀφείλεις νὰ προφυλάττησαι τοῦντεῦθεν, δεύτερον βάπτισμα βαπτιζόμενος κατὰ τὸ χριστιανικὸν μυστήριον, θήσεις δὲ ἀρχὴν ἀγαθὴν, Θεοῦ ἀντιλαμβάνοντος· πρὸ παντὸς δὲ μὴ ἐμπαίξῃς σεαυτὸν ἐπανερχόμενος εἰς τὰ αὐτά, μηδὲ τοῖς ἄλλοις γέλωτα παράσχου, διότι ἀπρεπῆ ταῦτά εἶσι τοῖς χριστιανοῖς· ἀλλ' ἐν τιμῇ καὶ δικαιοδύνῃ, καὶ εὐλαβείᾳ ζήσεις, βοηθήσει δὲ σοὶ ὁ Θεὸς διὰ τῆς εὐλογίας Αὐτοῦ.

Ἀκούσας τὴν νοουθεσίαν ταύτην ὁ μετανοῶν κλίνει τὰ γόνατα εἰς σημεῖον ἀναντιρρήτου τῷ θεῷ ὑποταγῆς καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὸ θέλημα αὐτοῦ. Ὁ ἱερεὺς λέγει: «Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» καὶ ἀναγινώσκει τὴν σχετικὴν εὐχὴν· καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν

καλύπτει τὴν κεφαλὴν τοῦ μετανοοῦντος δι' ἐπιτραχηλίου εἰς σημεῖον καταπέμφεως ἐπ' αὐτὸν τῶν δώρων τῆς χάριτος, ἀναγινώσκων τὴν συγχωρητικὴν εὐχὴν· Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τῇ χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τῆς Αὐτοῦ φιλανθρωπίας συγχωρήσει σοι, τέκνον, πάντα τὰ ἁμαρτήματά σου· ἐγὼ δὲ, ὁ ἀνάξιος ἱερεὺς, διὰ τῆς ἐξουσίας τῆς δεδομένης μοι, συγχωρῶ καὶ ἀπολύω σε πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν σου εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.⁹¹

Κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους λόγους ὁ ἱερεὺς σφραγίζει σταυροειδῶς τὴν κεφαλὴν τοῦ μετανοοῦντος εἰς σημεῖον ὅτι ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν δίδεται τῷ ἐξομολογουμένῳ δυνάμει τῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ παθῶν τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ ταῦτα ὁ ἱερεὺς ποιεῖ τὴν συνήθη ἀπόλυσιν, προσφέρων τῷ ἐξομολογουμένῳ τὸν σταυρὸν ἵνα ἀσπασθῇ αὐτόν.

Μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὁ ἱερεὺς δίδωσι τῷ μετανοοῦντι κανόνα συνωδὰ ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ, δηλαδὴ ἐπιβάλλει αὐτῷ ἐπιτιμίαν. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων πατέρων, ἡ ἐπιτιμία εἶναι πνευματικὴ θεραπεία, κατάλληλος διὰ τὸ νόσημα, τοῦτέστι τιμωρία, ἐπιβαλλομένη τῷ ἁμαρτωλῷ ἐπὶ σκοπῷ, ἵνα προφυλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, καὶ στερεώσῃ αὐτόν ἐν τῇ ἀρετῇ. Ὁ πνευματικὸς ἐπιβάλλει τῷ μετανοοῦντι π. γ. νηστείαν, ἐκτὸς τῆς διὰ πάντας ὠρισμένης, προσευχὴν πρωΐας καὶ ἐσπέρας μεθ' ὠρισμένου ἀριθμοῦ γονυκλισιῶν, ἐλεημοσύνην, ταξίδιον εἰς τοὺς ἁγίους τόπους καὶ κτλ. Ἐν σπανίαις δὲ περιστάσεσι διὰ βαρείας ἁμαρτίας ὁ ἁμαρτωλὸς δὲν λαμβάνει ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν μέχρι διορθώσεως καὶ ἀποστερεῖται τῆς ἁγίας κοινωνίας. Τὸ ἐπιβαλλόμενον ἐπιτίμιον τὰ τέκνα τῆς Ὀρθο-

δόξου ἐκκλησίας συνήθως ἐκπληροῦσι μετὰ πάσης αὐστηρότητος καὶ ταπεινώσεως. Ἐν τῷ διορισμῷ τοῦ ἐπιτιμίου, ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καθοδηγεῖται ὑπὸ τῶν κανόνων τῶν ἁγίων Πατέρων, π. γ. τοῦ ἁγίου Βασιλείου, Γρηγορίου καὶ ἄλλων. Ἐν γένει δὲ αὕτη δίδωσι τῷ πνευματικῷ τοιαύτην χειραγωγὸν ἀρχὴν, ὅτι ἡ ἐπιτιμία ἐπιβάλλεται οὐχὶ ὡς ἀντίποινον διὰ τὰς ἁμαρτίας ἢ ὡς τιμωρία ἀντιστοιχοῦσα τῇ ἐνοχῇ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ μόνον πρὸς διόρθωσιν αὐτοῦ, ἵνα βοηθήσῃ αὐτόν ὅπως κατανικήσῃ οἰονδήποτε πάθος ἢ κακὴν συνήθειαν. Διὸ ἐν τῇ Ὀρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ ἡ ἐπιτιμία καὶ ἰδίως ἡ τόσον κατάδηλος, ὡς ἡ ἀποστέρησις τῆς ἁγίας Κοινωνίας, ἐπιβάλλεται μετὰ μεγίστης προσοχῆς. Οὐχ' οὕτως θεωρεῖ τὴν ἐπιτιμίαν ἡ ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Αὕτη λέγει ὅτι ἕκαστος χρεωστὴ νὰ ὑποβάλληται εἰς τιμωρίαν ἢ ἐνταῦθα, ἢ μετὰ θάνατον ἐν τῷ καθαρτηρίῳ, ἵνα ἱκανοποιήσῃ τὴν θείαν δικαιοσύνην διὰ τὰς ἁμαρτίας. Τί δέ; Μήπως ὁ Σωτὴρ δὲν προσήνεγκεν ἱκανὴν ἱκανοποίησιν εἰς τὴν θείαν δικαιοσύνην διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων; Μήπως δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ προσθήσῃ τι τίμιον καὶ σημαντικὸν εἰς τὰς μεγίστας ὑπηρεσίας τοῦ Λυτρωτοῦ διὰ τὴν ἀθώωσιν ἡμῶν; Καὶ μήπως διὰ τὴν οἰκαιοποίησιν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Λυτρωτοῦ ἀπαιτεῖται παρ' ἡμῶν ἄλλο τι ἐκτὸς τῆς πίστεως καὶ τῶν ἀγαθῶν ἔργων; Δῆλον ὅτι ἡ ρωμαιοκαθολικὴ περὶ τῆς ἐπιτιμίας διδασκαλία εἰσφέρει ἀλλοίωσιν εἰς τὴν περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ ἀθώωσεως τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλίαν. Ἀλλ' ἡ ἀλλοίωσις αὕτη δὲν ἐστάθη ἐν τούτῳ, προέβη δὲ περαιτέρω. Διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὀφείλομεν νὰ ὑποβαλλώμεθα εἰς τιμωρίας· ἀλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα ἀσθενεῖς καὶ ἀδύνατοι, δυνατὸν νὰ χορηγηθῇ ἡμῖν συγκατάθεσις τις. Ἡμεῖς μὲν ἔχομεν ὀλίγας ὑπηρεσίας, ἀλλὰ πλείστας ὅσας ἔχει ὁ Χριστὸς ὁ Σωτὴρ καὶ οἱ ἅγιοι αὐτοῦ. Τὸ ἐλλεῖπον ἡμῖν ἀναπληροῦται δαψιλῶς ὑπὸ τῶν ἄλλων. Αὗται αἱ περισσεύουσαι ὑπηρεσίαι τοῦ Χριστοῦ καὶ

91. Ὁρα καὶ σημείωσιν 89.

τῶν ἁγίων ἀποτελοῦσι θησαυρὸν εὐρισκόμενον ἐν τῇ διαθέσει τοῦ πάπα τῆς Ρώμης. Ἐκ τούτου λαμβάνων ὁ πάπας μεταδίδωσι ὅσον ἀναγκαῖον τυγχάνει ἐκάστῳ, ἐκδιδούς συνάμα καὶ γραπτὰ πιστοποιητικὰ ὀνομαζόμενα κοινῶς συγχωροχάρτια. Ἡ τοιαύτη διδασκαλία ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς καταχρήσεις ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ, οὕτως ὥστε κατὰ τὸν 16 αἰῶνα πολλοὶ τῶν δυτικῶν χριστιανῶν, ταραχθέντες ἐκ τῶν καταχρήσεων τούτων ἀπεχωρίσθησαν αὐτῆς ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τοῦ Λουθήρου καὶ τῶν ἄλλων μεταρρυθμιστῶν. Οὕτως ἡ διδασκαλία τῆς ἐπιτιμίας ἐγένετο ἀφορμὴ, ὅπως ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία διαιρηθῆ εἰς χωριστὰς χριστιανικὰς κοινωνίας.

Περαίνοντες τὴν ὁμιλίαν περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας λέγομεν ὅτι οὐ ποιοῦσιν καλῶς ἐκεῖνοι ἐξ ὑμῶν, οἵτινες οὐδ' ἀπαξ τοῦ ἔτους ἐξομολογοῦνται· ἀναβάλλοντες τοῦτο ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, διέρχονται ἔτη τινὰ, νομίζοντες ὅτι πρὸ τοῦ θανάτου θὰ φθάσωσιν ἵνα μετανοήσωσιν. Ἄχ, ἀδελφοί, μήπως ἡ ὥρα τοῦ θανάτου ἡμῶν εὐρίσκεται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐξουσίᾳ, τί δὲ, ἂν καταλάβῃ ἡμᾶς τόσον ταχέως, χωρὶς νὰ προφθάσωμεν νὰ μετανοήσωμεν. Μήπως δὲ τοῦτο σπανίως συμβαίνει; Ἐπωφελήθητε τοῦ καταλλήλου διὰ τὴν μετάνοιαν καιροῦ, ἐν ᾧ ὁ Θεὸς δίδωσιν ὑμῖν τοῦτον. Μὴ ἀναβάλλητε τὴν μετάνοιαν, ἵνα μὴ ἐμφανισθῆτε ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ Θεοῦ καταβεβαρημένοι ὑπὸ πλήθους ἀνομιῶν. Γινώσκομεν ὅτι ὁ θάνατος ἐλεύσεται πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ἡ ὥρα αὐτοῦ ἄγνωστος τυγχάνει ἡμῖν θεῖα βουλήσει. Διὸ ἐγρηγορεῖτε καὶ προτεύχεσθε, καθαρῖσατε τὴν συνειδήσιν ἡμῶν διὰ τῆς μετανοίας, ὅτε ἡ Ἐκκλησία καλεῖ ἡμᾶς πρὸς τοῦτο, καὶ ζῆτε οὕτως ὥστε νὰ ἴσθε ἔτοιμοι νὰ ἐμφανισθῆτε ἐνώπιον τῆς θείας Κρίσεως.

I'.

Διὰ τῆς ἐπι ταῖς ἁμαρτίαις μετανοίας παρασκευαζόμεθα συνήθως εἰς ἕτερον μέγα μυστήριον, τὸ τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Περὶ τούτου καὶ ἔσεται ἡ ὁμιλία ἡμῶν.

Ἡ εὐχαριστία εἶναι μυστήριον, ἐν ᾧ ὁ πιστεύων ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου κοινωνεῖ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς συνέστησε τὸ μυστήριον τοῦτο, περὶ τούτου ὁ θεῖος λόγος σαφῶς καὶ ὠρισμένως λέγει· Πρὸ τῶν παθῶν αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπεθύμησεν ἵνα ἐορτάσῃ μετὰ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν τὸ Πάσχα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὅτε πάντες συνηθροίσθησαν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ ἀνώγει, τῷ ἐστρωμένῳ διὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα, καὶ ἀνέκειντο, ὡς σύνηθες κατὰ τὸ δεῖπνον, ὁ Ἰησοῦς λέγει τοῖς μαθηταῖς· **ἐπιθυμία ἐπέθυμσα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν, πρὸ τοῦ με παθεῖν.**⁹⁰ Ἀλλὰ δὲν ἐπεθύμει τὸ πάσχα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ ἔμελλε νὰ συστήσῃ διὰ πάντας τοὺς μέλλοντας χρόνους εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ. Ἐτέλεσαν δὲ πρῶτον τὸ Πάσχα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, μετὰ τὸ ὅποιον ὁ Κύριος ἀνέστη ἐκ τοῦ δειπνου, ἔχυσεν ὕδωρ ἐντὸς τοῦ νιπτῆρος καὶ αὐτὸς ἐπλυνε τοὺς πόδας τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν καὶ ἔτριψεν αὐτοὺς διὰ χειρομάκτρον, δι' οὗ ἦν ἐζωσμένος. Ἀναπεσὼν καὶ πάλιν ὁ Κύριος ἠρμήνευσεν εἰς τοὺς μαθητὰς ὅτι τοῦτο ἐποίησεν ἵνα διὰ τοῦ ἑαυτοῦ παραδείγματος διδάξῃ αὐτοὺς ταπεινώσιν καὶ ἀμοιβαίαν ἀγάπην. Διδούς τὰς νοθεσίας ταύτας ὁ Κύριος συνίστησι τὸ Πάσχα τῆς Νέας Διαθήκης ἢ τελεῖ διὰ πρώτην φοράν τὸ μυστήριον τῆς

90. Λουκ. xβ'. 15.

Εὐχαριστίας. Ὁ ἅγιος εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος οὕτω παρίστησι τὸ μέγα τοῦτο γεγονός· Ὁ Ἰησοῦς ἔλαβε τὸν ἄρτον καὶ εὐλογήσας ἔκλασε καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· **Λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.** Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων· **Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν** (Ματθ. κη', 26—28). Συμφώνως τούτω ἀφηγοῦνται περὶ τῆς συστάσεως τῆς Εὐχαριστίας οἱ Εὐαγγελιστὰὶ Μάρκος καὶ Λουκᾶς καὶ ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ἐδιδάχθησαν ἤδη νὰ πιστεύωσιν εἰς αὐτόν. Πολλὰ θαύματα αὐτοῦ εἶδον· ἐγίνωσκον ὅτι εἰς αὐτόν ὡς εἰς Θεὸν πείθεται τὸ πᾶν ἐν τῇ ὁρατῇ φύσει, βέβαιοι ὄντες ὅτι αὐτὸς παντοδύναμος ὢν δύναται νὰ δημιουργήσῃ ὅ,τι θέλει. Μετ' εὐλαβείας παρέλαβον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Κυρίου ἐν εἴδει ἄρτου καὶ οἴνου τὸ τιμιώτατον αὐτοῦ αἷμα. Οὐδεὶς τῶν ἀποστόλων ἐξέφρασε τὴν ἐλάχιστην ἀμφιβολίαν, οὐδέλλως ἀντεῖπεν. Οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταὶ ἦσαν προπαρασκευασμένοι εἰς τοῦτο διὰ συνομιλίας, ἣν εἶχεν ὁ Κύριος μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀληθοῦς ζωῆς θὰ δώσῃ αὐτοῖς εἰς τροφήν τὸ ἑαυτοῦ σῶμα καὶ αἷμα. Ἐν τῇ συνομιλίᾳ ταύτῃ ὁ Κύριος ρητῶς καὶ ὠρισμένως λέγει· **Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίετε αὐτοῦ τὸ σῶμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.**⁹² Δὲν ἠδύναντο οἱ μαθηταὶ νὰ λησμονήσωσι τὴν ὁμιλίαν ταύτην, διότι ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς πολλοὶ ἐσκαν-

92. Ἰωάνν. 5', 53—54.

δαλίσθησαν καὶ ἐγκατέλιπον τὸν Ἰησοῦν. Τοῦτο δὲ ἠνάγκασεν αὐτόν ν' ἀποτείνῃ πρὸς τοὺς μαθητὰς τὴν ἐρώτησιν· μήπως θέλετε ν' ἀπέλθητε ἀπ' ἐμοῦ; Καὶ ἰδοὺ οἱ μαθηταὶ βλέπουσιν ὅτι ἐκπληροῦνται τὰ προλεχθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ συνομιλίᾳ. Μεταδίδωσιν αὐτοῖς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα καὶ αἷμα ἐν εἴδει ἄρτου καὶ οἴνου, οὗτοι δὲ μετὰ πίστεως καὶ εὐλαβείας δέχονται αὐτὰ ὑπὸ τὰ εἶδη ταῦτα. Καὶ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο. Παραδίδους τοῖς μαθηταῖς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα καὶ αἷμα, ὁ Κύριος λέγει· **Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.**⁹³ Ἐπομένως τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου ἦτο τοιοῦτον, ὅπως ἐκεῖνο, ὅπερ αὐτὸς ἔτοιμος εἰς θάνατον δι' ἡμᾶς, ἐτέλεσε, καὶ παρὰ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐκουσίων αὐτοῦ παθῶν τελεῖται. Οἱ τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολοι οὕτω καὶ ἐνόησαν τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, καὶ παρέδωκαν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν τὸ ἅγιον μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας δι' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφει περὶ πάντων τῶν πιστευόντων· **Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ· τὸν ἄρτον, ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστίν;**⁹⁴ Προτάξας ἀφήγησιν περὶ τοῦ πῶς συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ νέος δεῖπνος, προσέθετο· **Ὅσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτο καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ.**⁹⁵

Ἐπομένως ὁ δεῖπνος τοῦ Χριστοῦ οὐ μόνον ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐτελεῖτο μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς δευτέρας ἐλεύσεως ἐκτελεστέος ἐστίν, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἐπὶ τοῦ

93. Λουκ. κβ' 19.

94. α' Κορινθ. Ι. 16.

95. α' Κορινθ. ΙΑ' 26.

Σταυροῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως ἐξ αὐτῶν τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων ἐνόησαν οἱ χριστιανοὶ τὴν διάταξιν τοῦ δείπνου τοῦ Κυρίου, οὕτως διετήρησαν αὐτὸν καὶ μέχρι σήμερον. Λυπηθῶμεν ἀδελφοί, ὅτι μετὰ τῶν χριστιανῶν τῶν πιστευόντων εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δὲν ὑπάρχει ἐνότης ἐν τῇ ἐνοήσει καὶ τελήσει τῆς μεγάλης ταύτης διατάξεως τοῦ Κυρίου. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ παρεισέφρησεν ἡ ἀνθρωπίνη σοφία, εἰσάξασα τοὺς σορισμοὺς αὐτῆς καὶ ἀλλοιώσασα τὴν τοῦ Χριστοῦ διάταξιν, οὕτως ὥστε αὕτη ἄγνωστος κατέστη.

«**Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἶμα τὸ τῆς καινῆς διαθήκης**⁹⁷. Τοῦτο τόσο σαφῶς εἴρηται ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὥστε οὐδεμία ψευδὴς ἐρμηνεία δυνατὴ ἐστίν. Ἡμεῖς, ὀρθόδοξοι χριστιανοί, δὲν παραδιδόμεθα εἰς ἐπινόησιν σοφιστικῶν ἐρμηνειῶν, ἀλλὰ δεχόμεθα μετὰ πίστεως τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένα· ἐπόμενοι τῷ παραδείγματι τῶν ἀποστόλων, ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς κοινωνίας ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου δεχόμεθα αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ ὑπὸ τὸ τοῦ οἴνου, αὐτὸ τὸ αἶμα τοῦ Χριστοῦ· ἄλλως εἰπεῖν· πιστεύομεν εἰς τὴν μετατροπὴν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἶμα τοῦ Κυρίου. Πῶς δὲ γίνεται ἡ μετουσίωσις αὕτη, ἀκατάληπτον εἶναι δι' ἡμᾶς οὐδὲ προσπαθοῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν αὐτὸ, εἰδότες ὅτι ἡ πίστις ἤθελε παύσῃ οὐσα πίστις, ἂν τὰ πάντα ἐν αὐτῇ ἐγένοντο καταληπτά. Πιστεύομεν ὅτι ἀληθῶς καὶ πράγματι ὁ ἄρτος γίνεται σῶμα, ὁ δὲ οἶνος αἶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μετουσίωσις αὕτη τελεῖται ἐν τῇ Λειτουργίᾳ τότε, ὅτε μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἱερέως· «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν Σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα, ἐν ᾧ ὁ χορὸς ψάλλει. **Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν, Σοὶ εὐχαρι-**

96. Ματθ. 26.

στοῦμεν, Κύριε, καὶ δεόμεθά σου ὁ Θεὸς ἡμῶν⁹⁷. Ψαλλομένου τούτου, ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ εὐλογεῖ τὰ ἅγια δῶρα· πρῶτον τὸν ἅγιον ἄρτον, ἔπειτα τὸν οἶνον ἐν τῷ ποτηρίῳ καὶ τελευταῖον ἀμφοτέρω ἁμῶν, λέγων· «**Καὶ ποίνσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, ἀμὴν, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ, τίμιον αἶμα τοῦ Χριστοῦ σου· ἀμὴν, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ ἀμὴν, ἀμὴν, ἀμὴν**⁹⁸. Μετὰ τὴν εὐλογίαν τῶν ἁγίων δώρων, ὁ ἱερεὺς καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ ἱερῷ βήματι παριστάμενοι ὑποκλίνονται μέχρι γῆς. Καὶ σὺ, χριστιανέ, εὐρισκόμενος κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐν τῷ ναῷ, κάμψον εὐλαβῶς τὰ γόνατα καὶ ὑποκλίνου μέχρι γῆς τῷ Κυρίῳ τῷ ἐμφρανιζομένῳ ὑπὸ τὸ σχῆμα ἄρτου καὶ οἴνου ἐν τῇ ἁγίᾳ Τραπέζῃ.

Σφράγισον σεαυτὸν διὰ τοῦ τύπου τοῦ Σταυροῦ καὶ προσεύχου, ὅταν οἴκαδε εὐρισκόμενος, ἀκούῃς κατὰ τὴν λειτουργίαν τὴν κωδωνοκρουσίαν κατὰ τὸ «Ἄξιον ἐστίν», διότι ἡ ἐκκλησία διὰ τῆς κωδωνοκρουσίας ἀγγέλλει καὶ εἰς τοὺς ἀπόντας περὶ τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης στιγμῆς ἐν τῇ λειτουργίᾳ. Ὅταν δὲ ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν χειλέων τοῦ ἱερέως ἢ τοῦ διακόνου κατὰ τὴν λειτουργίαν εἴπῃ· «Μετὰ φόβου Θεοῦ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε», πρόσελθε ὅσον δύνασαι συχνότερον καὶ κοινωνήσον μετὰ ταπεινῆς εὐλαβείας καὶ σταθερᾶς πίστεως, ἐπόμενος τῷ παραδείγματι τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, μὴ πονηρῶς σοφίζόμενος, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ δοθῇ ἡμῖν εἰς τροφήν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Πρὸς μεγάλην λύπην καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἀνεφύησαν οἱ τοιοῦτοι σορισμοί. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Λουθήρου, Καλβίνου καὶ ἐν γένει πάντες οἱ οὕτως ὀνομαζόμενοι διαμαρ-

97. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 64) (1885).

98. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 65).

τυρόμενοι, λέγουσιν ὅτι ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς Εὐχαριστίας ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος ἀπεικονίζουσι τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦτο διὰ τοὺς πιστεύοντας μόνον, διὰ δὲ τοὺς μὴ πιστεύοντας εἶναι ἀπλῶς ἄρτος καὶ οἶνος. Ἴδου διαστροφή αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ μυστηρίου. Πῶς δὲ τοῦτο ἐπιτρέπεται, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ Κύριος σαφῶς λέγει: «Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου», ὁ δὲ ἅγιος Ἀπόστολος προστίθῃσιν «δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει· μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου» (α' Κορινθ. ια', 27). Πῶς δὲ νὰ συμβιβάσῃ τις τοὺς λόγους τούτους τοῦ Ἀποστόλου μετὰ τῶν ἀνθρωπίνων διαστροφῶν; Ἀκούσατε, ἀδελφοί, πόσον σαφῶς καὶ ἐκφραστικῶς κρίνει περὶ τούτου ὁ ἅγιος Κύριλλος ὁ ἐξ Ἱερουσαλήμ: «αὐτοῦ οὖν ἀποφρηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λειπόν; Καὶ αὐτοῦ βεβαιωσαμένου καὶ εἰρηκότος, Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτέ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ τὸ αἷμα; Τὸ ὕδωρ ποτέ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι, ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας· καὶ οὐκ ἀξιώπιστός ἐστιν, οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα; Εἰς γάμον σωματικὸν κληθεῖς, ταύτην ἐθαυματουργήσῃ τὴν παραδοξοποιίαν· καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος οὐ πολλῶ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθῆσεται; Ὡστε μετὰ πάσης πληροφορίας ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνωμεν Χριστοῦ. Ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου, δίδοται σοι τὸ σῶμα· καὶ ἐν τύπῳ οἴνου δίδοται σοι τὸ αἷμα ἵνα γένη, μεταλαβῶν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ συναιμιος αὐτοῦ. Οὕτω γὰρ καὶ χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδιδόμενου μέλη. Οὕτω κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. Ποτὲ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν· «Ἐὰν μὴ φάγητέ μου

τὴν σάρκα, καὶ πίνητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς». Ἐκεῖνοι μὴ ἀκηροῦτες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέντες, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νυμίζοντες ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. Ἦσαν καὶ ἐν Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἄρτοι Προθέσεως· ἀλλ' ἐκεῖνοι Παλαιᾶς ὄντες Διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν· Ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος καὶ ποτήριον σωτηρίου, ψυχὴν καὶ σῶμα ἀγιάζοντα. Ὡς περὶ γὰρ ὁ ἄρτος σῶματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ Λόγος τῇ ψυχῇ ἀρμόδιος. Μὴ πρόσεχε οὖν ὡς φίλοις τῷ ἄρτι καὶ τῷ οἴνῳ· σῶμα γὰρ καὶ αἷμα Χριστοῦ κατὰ τὴν δεσποτικὴν τυγχάνει ἀπόφασιν. Εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησίς σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω. Μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνον τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ἀπὸ τῆς πίστεως πληροποροῦ ἀνενδοιάστως, σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καταξιωθείς»⁹⁹. Δὲν ὑπάρχει ἐνότις μετὰ τῶν χριστιανῶν οὐδ' ἐν τῇ διδασκαλίᾳ περὶ τῆς ὕλης διὰ τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας. Ὡς ὕλη διὰ τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας χρησιμοποιεῖται ὁ καθαρὸς λευκὸς ἄρτος καὶ ὁ μαῦρος τῆς ἀμπέλου οἶνος. Ὡς πρὸς τοῦτο πάντες οἱ χριστιανοὶ εὐρίσκονται σύμφωνοι. Ἀλλ' ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διδάσκει ὅτι ὁ ἄρτος διὰ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας πρέπει νὰ ἦναι ἐνζυμος, ἡ δὲ Ρωμαιοκαθολικὴ διδάσκει ὅτι ὁ ἄρτος πρέπει νὰ ἦναι ἄζυμος. Ἐνεκα τούτου ἡ μὲν Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ποιεῖται χρῆσιν κατὰ τὴν λειτουργίαν προσφορᾶς ἐιζύμου, ἡ δὲ Ρωμαιοκαθολικὴ καὶ μετὰ ταύτης ἅπασα ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία μεταχειρίζεται ἄρτον ἄζυμον. Δὲν θέλομεν ἀναφέρει ἐνταῦθα πάσας τὰς συζητήσεις τῶν πολυμαθῶν σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀλλὰ θὰ εἴπωμεν τὸ ἀναμφίβολον συμπέρασμα ἐκ πασῶν αὐτῶν, ὅτι τὸ δίκαιον εὐρίσκεται

99. Κατήχησις μυσταγωγικὴ Δ. Migne. Patrologia Graeca, col. 1097—1101.

πρὸς τὸ μέρος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐκλάμψει ἐνώπιον ὑμῶν φαινότερον τοῦ ἡλίου, ἐὰν δώσητε προσοχὴν εἰς ἓνα νεωτερισμὸν τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὃν πάντες οἱ λαϊκοὶ μεταλαμβάνουσι μόνον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ δὲ αἵματος τοῦ Χριστοῦ οὐδόλως κοινωνοῦσι. Πάντα τὰ ἐπιχειρήματα, ἅτινα ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία προσάγει πρὸς δικαιολόγησιν τῆς τοιαύτης στερήσεως, οὐδόλως εἶναι πειστικά. Λέγουσι π. χ. οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἐξ ἀπροσεξίας δυνατὸν νὰ χύτῃσι τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν μετάληψιν, ἀλλὰ τίς δὲν βλέπει, ὅτι τοῦτο δυνατὸν νὰ συμβῆ καὶ εἰς ἱερέα καὶ ὅτι, ἐπομένως, ἐνεκὰ τοιαύτης αἰτίας οὐδεὶς δύναται νὰ μεταλάβῃ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ; Λέγουσιν ἐπίσης ὅτι ὅπου τὸ σῶμα ἐκεῖ καὶ τὸ αἷμα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ λαϊκοὶ δεχόμενοι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δὲν ἀποστεροῦνται καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Εὐστροφος ἀπάντησις, οὐχὶ ὅμως καὶ βάσιμος διότι ἂν οὕτως ἔχη διὰ τοὺς κοσμικοὺς, οὕτω πρέπει νὰ ἴη καὶ διὰ τοὺς ποιμένας αὐτῶν, πρὸς τούτοις δὲ διατὶ ὁ Κύριος οὐχ οὕτως διέταξεν; Ἐπιτρέπουσα τοιοῦτον νεωτερισμὸν ἡ ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία φυσικῶς παρεδέχθη καὶ ἕτερον, ὅτι τὰ βρέφη ὅλως ἀποστεροῦνται τῆς ἁγίας Κοινωνίας, διότι ταῦτα δύναται νὰ μεταλάβωσι μόνον τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὅπερ τοῖς κοσμικοῖς δὲν προσφέρεται.

Εὐχαριστήσωμεν, ἀδελφοί, τῷ Κυρίῳ διότι ἐγεννήθημεν καὶ ἀνετράφημεν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἀείρωτε ἔθετο κανόνα στερεῶς καὶ ἀμεταβλήτως νὰ διαφυλάξῃ τὰ παραδεδομένα ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἀποστόλων. Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ ὅτι ἔδωκεν ἡμῖν τοιοῦτον μέγα μυστήριον, ὅπερ προσεγγίζει ἡμᾶς πρὸς Κύριον τὸν Σωτῆρα ἡμῶν, καὶ ἀόκνως καὶ ἐπιμελῶς προερχόμεθα πρὸς αὐτὸ ὅσον τὸ δυνατόν συχνότερον εἰς ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν καὶ ζωὴν αἰώνιον.

Ἰδίως δὲ ἐν ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν μὴ ἀναβάλλωμεν τὴν κοινωνίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, δῆθεν μὴ ἀναγκαίαν ἡμῖν, ὡσάκις ἡ ἀσθένεια δὲν ἀπειλεῖ ἡμᾶς μὲ κίνδυνον θανάτου. Τούναντίον σπεύσωμεν ἐν ἀρχῇ πάσης νόσου, ὅπως ἐπωφεληθῶμεν αὐτοῦ τοῦ ἀνεκτιμήτου δώρου τοῦ Κυρίου, ὅπερ δύναται νὰ ὠφελήσῃ ἡμῖν εἰς ἰασιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Προσκαλέσατε, ἀδελφοί, τὸν ἱερέα ἵνα κοινωνήσῃ πάντα ἀσθενῆ χριστιανὸν, ὅταν ἀσθενήσῃ, ἀλλ' ὅχι ὅταν ἀποθνήσκῃ. Εἶναι δὲ ἐντροπὴ τὸ ὁμολογῆσαι, ἀδύνατον δὲ τὸ μὴ ὁμολογῆσαι, ὅτι ἐν ταῖς ἀσθενείαις ἐλπίζομεν μᾶλλον ἐπὶ τὴν βοήθειαν τοῦ ἱατροῦ ἢ ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ, πρὸς ἣν προσφεύγομεν μόνον ὅταν οἱ ἱατροὶ οὐδεμίαν ἐλπίδα θεραπείας παρέχωσιν. Ἡμεῖς, ἀδελφοί, εἴμεθα χριστιανοί, πιστεύομεν εἰς τὸν Θεόν, ἐλπίζομεν δὲ ἐπὶ τὴν ἀναγκαίαν βοήθειαν αὐτοῦ. Τοιοῦτοι καὶ διατελέσωμεν ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσι τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας στενωῶς συνδέεται μετὰ τῆς σπουδαιοτάτης θείας ἀκολουθίας τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τῆς λειτουργίας, καθ' ἣν καὶ τελεῖται.

ΙΑ'.

Τὴν φορὰν ταύτην ἡ ὁμιλία ἡμῶν ἀφιερωθήσεται εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης.

Γνωστὸν τυγχάνει ἡμῖν, ὀρθόδοξοι ἀναγνώσται, ὅτι τὴν ὑψηλὴν τιμὴν τοῦ ἴστασθαι παρὰ τῇ ἁγίᾳ Τραπέζῃ καὶ τελεῖν τὰς ἱεράς ἀκολουθίας καὶ τὰ ἅγια μυστήρια δὲν δύναται ν' ἀναλάβῃ πᾶς χριστιανός. Αὕτη ἀνήκει εἰς ἐκλεκτοὺς καὶ ἀφιερωμένους εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Οἱ διαμαρτυρόμενοι σκανδαλίζουσι τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς λέγοντες, ὅτι δῆθεν ὁ ἱερεὺς ἦ, κατὰ τὴν

ονομασίαν αὐτῶν, ὁ ποιμὴν (pasteur), εἶναι πρόσωπον ἐκλεγόμενον ἢ λαβὸν ἐξουσίαν παρὰ τῆς κοινότητός ἢ παρὰ τοῦ λαοῦ διὰ τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τὴν τέλεισιν τῶν ἀκολουθιῶν. Ἐπομένως οὐδεμία χειροτονία ποιμένος εἶναι ἀναγκαία. Καὶ ἐν τούτοις, ἐν τῇ πραγματικότητι τοιαύτη χειροτονία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν διαμαρτυρομένων ὑφίσταται. Πρόδηλον ὅτι ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Καλβῖνος καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῶν περιέπεσαν εἰς ἀντίφασιν ἑαυτοῖς, ἥτις, τοῦ χρόνου προϊόντος, καθίσταται σαφέστερα προκαλοῦσα κατεπείγουσαν ἀνάγκην τῆς μεταλλαγῆς τῆς ἀπόψεως ταύτης. Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία πιστῶς διαφυλάξασα τὰς διατάξεις τοῦ Κυρίου ἀπέφυγε τοιαύτας ἀντιφάσεις. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν ὀρθοδόξων μόνον τὸ πρόσωπον τὸ καθιερωμένον εἰς διακονίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ δύναται νὰ τελῇ τὰ μυστήρια καὶ τὴν θείαν ἀκολουθίαν. Ἡ καθιέρωσις αὕτη τελεῖται δι' ἰδίου μυστηρίου, ὅπερ ὀνομάζεται ἱερωσύνη. Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μυστήριον, ἐν ᾧ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τὸν κανονικῶς δι' ἐπισκοπικῆς χειροτονίας ἐκλεχθέντα ὀρίζει ἵνα τελῇ τὰ μυστήρια καὶ ποιμαίνῃ τὸ ποιμνιον τοῦ Χριστοῦ, τουτέστιν ἵνα νοθετῇ τοὺς ἀνθρώπους ἐν τῇ πίστει, τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ ἀγαθοεργίᾳ.

Ἡ εὐαγγελικὴ ἱστορία ἀφηγεῖται ἡμῖν, ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ ἰδρυθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς Ἐκκλησίᾳ δὲν ἐπαφῆκε τὴν ἐξουσίαν τοῦ διδάσκειν καὶ τελεῖν τὰ μυστήρια εἰς πάντα πιστεύσαντα εἰς αὐτὸν, ἀλλ' ἐξέλεξε καὶ προώρισεν εἰς τοῦτο μόνον τινὰς τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, ὀνομασθέντας ἀποστόλους. Μετὰ δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀνάστασιν ὁ Κύριος ἐπισήμως καθίστησιν αὐτοὺς ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, λέγων αὐτοῖς: **Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς. Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς**¹⁰⁰. **Λάβετε Πνεῦμα**

100. Ἰωάν. 20. 24.

ἅγιον· ἂν τινῶν ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινῶν κρατῆτε κεκράτηνται. Καὶ ἀποπέλλων αὐτοὺς εἰς κήρυξιν τοῦ εὐαγγελίου, δίδωσιν αὐτοῖς τὴν ἐντολήν· **Πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος**¹⁰¹. Καὶ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον. Λαβόντες ἕκτακτον πληρεξουσιότητα οἱ ἀπόστολοι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, δεκάτην μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, ἔλαβον καὶ τὰ ἕκτακτα δῶρα τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν πάσῃ ἐντελείᾳ ἀναγκαίᾳ διὰ τὸ ὑψηλὸν ἀποστολικὸν ἔργον.

Τί δὲ ἐποίησαν οἱ πρῶτοι οὗτοι ἀνάδοχοι τοῦ ἐπὶ γῆς ἔργου τοῦ Χριστοῦ; Μήπως παρεχώρησαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ χάρισμα τοῦ διδάσκειν, ἱερουργεῖν καὶ διοικεῖν εἰς πάντα χριστιανὸν ἄνευ ἰδιαιτέρας πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο καθιερώσεως; Οὐδόλως. Ἐν τῇ ἀποστολικῇ ἱστορίᾳ ἀναγινώσκομεν, ὅτι ἐπὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συνεστήθησαν τρεῖς βαθμοὶ ἱερωσύνης· οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, καὶ ὅτι εἰς πάντας τοὺς βαθμοὺς τούτους οἱ πιστεύοντες καθιεροῦντο ὑπὸ τῶν ἀποστόλων διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως, καταπεμπούσης ἐπὶ τὸν ἐκλεκτὸν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν. **Ἀναμιμνήσκω σε, γράφει ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ ἐπίσκοπον τῆς ἐκκλησίας Ἐφέσου, Τιμόθεον, ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐστὶν ἐν σοὶ, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου.**¹⁰² Πρὸς δὲ τοὺς ποιμένας τῶν Ἐφεσίων ὁ ἅγιος Παῦλος ἔλεγε· **Προδέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.**¹⁰³

101. Ματθ. 28, 19.

102. 6' Τιμ. 1, 6.

103. Πράξ. 20, 28.

Πρὸς δὲ τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν Τίτον, ἐπίσκοπον Κρήτης, ὁ ἀποστολος Παῦλος ἔγραψεν· **Τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτη, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους ὡς ἐγὼ διαταξάμην.**¹⁰⁴ Ὁ συγγραφεὺς τῆς βίβλου τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων λέγει περὶ τῶν ἀποστόλων Παύλου καὶ Βαρνάβα ὅτι ἐν Λύστροις, Ἰκονίῳ καὶ Ἀντιοχείᾳ ἐχειροτόνουν πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν.¹⁰⁵ Πάντα ταῦτα δεικνύουσι ἡμῖν ὅτι διὰ πάντας τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀποστόλων ὑφίστατο ἰδιαίτερα καθιέρωσις, ἥτις μετεδίδου τοῖς ἐκλεκτοῖς τὰ χάρισμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἄλλως εἶπεῖν, ὑφίστατο τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης. Ἐκ δὲ τῶν χρόνων τῶν ἀποστόλων ἐγένετο διάκρισις μεταξὺ τῶν τριῶν βαθμῶν τῆς ἱερωσύνης. Οἱ ἐπίσκοποι ἐγένοντο οἱ ἄμεσοι διάδοχοι τῶν ἀποστόλων· εἶχον δὲ ἐξουσίαν ὄχι μόνον νὰ τελῶσι τὰ μυστήρια, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις νὰ μεταδίδωσι τὸ δικαίωμα τῆς τελέσεως αὐτῶν, ἢ νὰ χειροτονῶσι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Οἱ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου χειροτονηθέντες πρεσβύτεροι τελοῦσι τὰ μυστήρια, οἱ δὲ διάκονοι διακονοῦσι κατ' αὐτά.

Ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν τριῶν βαθμῶν τῶν συσταθέντων ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ σαφῶς ἐνδείκνυται ἐν αὐτῇ τῇ χειροτονίᾳ εἰς τοὺς τρεῖς βαθμοὺς. Τὴν μὲν εἰς διάκονον καὶ ἱερέα χειροτονίαν τελεῖ εἰς μόνος ἀρχιερεὺς, τὴν δὲ εἰς ἐπίσκοπον οὐχὶ εἰς μόνος, ἀλλὰ δύο καὶ πλείονες. Ἡ εἰς τοὺς τρεῖς βαθμοὺς χειροτονία τελεῖται ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ἀλλ' εἰς διαφόρους αὐτῆς καιρούς. Ἡ εἰς διάκονον χειροτονία τελεῖται ὅτε ἤδη ἡ καθαγίασις τῶν ἁγίων δώρων ἐτελέσθη, ἐπομένως μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου. Τοῦτο δὲ γίνεται εἰς σημεῖον ὅτι ὁ διάκονος ὀρίζεται

104. Τίτ. 1, 5.

105. Πράξ. 14, 23.

οὐχὶ πρὸς τέλεσιν τῶν μυστηρίων, ἀλλὰ μόνον πρὸς διακονίαν κατὰ τὴν τέλεσιν αὐτῶν. Ἡ λέξις «διάκονος» σημαίνει ὑπηρέτης. Ὅτε κατὰ τὴν λειτουργίαν ὁ ἱεουργῶν ἐπίσκοπος ἐκφωνεῖ· **Καὶ ἔσται τὰ ἔλεν τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν**¹⁰⁶, οἱ δὲ ψάλλται ψάλλουσι· **Καὶ μετὰ τοῦ Πνεύματός σου**¹⁰⁷, τότε οἱ δύο ὑποδιάκονοι προσάγουσιν εἰς τὴν βασιλικὴν θύραν τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι διάκονον καὶ ἐκφωνοῦσι· **Κέλευσόν, κελεύσατε**· ὁ δὲ ἀρχιδιάκονος, εἰσάγων τὸν χειροτονούμενον εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα, ἐκφωνεῖ· **Κέλευσον, Δέσποτα**. Ἐννοεῖτε, ἀδελφοί, τί τοῦτο καὶ πρὸς τί γίνεται; Ἡ ἐκκλησία ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὸ ἀρχαῖον ἔθος, καθ' ὃ ὅτε κληρὸς καὶ ὁ λαὸς ἐξέλεγον ἐκ τοῦ ἑαυτῶν μέσου τὸν ἄξιον ὅπως καταλάβῃ τὴν θέσιν διακόνου καὶ ἱερέως καὶ προσῆγον αὐτὸν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον, ὅστις ἐν περιπτώσει συγκαταθέσεως εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ, ὠρίζε τὸν ἐκλεχθέντα πρὸς χειροτονίαν. Οὕτως ἐγένετο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὅτε δὲν ὑπῆρχον εἰσέτι ἄνθρωποι ἐπίτηδες παρασκευαζόμενοι εἰς τὸ τοῦ ποιμένος ἔργον καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκμανθάνοντες τὰ θεολογικὰ μαθήματα. Ἐκ μέσου τοιούτων νῦν ὁ ἐπίσκοπος ἐκλέγει τοὺς διακόνους καὶ τοὺς ἱερεῖς. Κατ' ἐκείνους δὲ τοὺς χρόνους οἱ ἐνορεῖται καὶ ὁ κληρὸς ἐξέλεγον τὸν ὑποψήφιον διάκονον ἢ ἱερέα ἐκ μέσου τῶν κοσμικῶν ἢ τῶν κατωτέρων μελῶν τοῦ κλήρου, ψαλτῶν, ἀγνωστῶν καὶ λαμπαδηφόρων. Ὅτε προσῆγον τὸν εἰς χειροτονίαν ἐκλεχθέντα, ἀνεφώνουν «κέλευσον», τούτέστιν, πρόσταξον σύ, ὀρθόδοξε λαέ, ὅπως παρουσιάσωμεν τὸν ἐκλεχθέντα τοῦτον εἰς τὸν ἐπίσκοπον εἰς χειροτονίαν· «κελεύσατε», τούτέστιν, διατάξατε ὑμεῖς, τίμιοι πατέρες, ὅπως ποιήσωμεν τοῦτο, καὶ ἐπὶ τέ-

106. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 166. (ἐκδ. Βενετ. 1885).

107. Εὐχολ. τὸ Μ. σελ. 160.

λους «κέλευσον» ἢ ἐπίτρεψον, πανιερώτατε Δέσποτα, ὅπως παρουσιάσωσεν τὸν ἐκλεχθέντα εἰς τὴν σὴν χειροτονίαν, ἢ ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν. Ἡ σιωπὴ πάντων ἐσήμαινε συγκατάθεσιν εἰς τὴν χειροτονίαν, ὡς καὶ νῦν, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι, ἐν μέσῳ τῶν παρευρισκομένων ἐν τῷ ναῷ σπανίως εὐρίσκονται οἱ ἐνοριῖται τοῦ ναοῦ ἐκείνου, δι' ὃν χειροτονεῖται ὁ ἐκλεχθεὶς. Τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἰσχύει καὶ μέχρι σήμερον, ἐπειδὴ καὶ τῆ ἐνορία καὶ τῷ πολυπληθεῖ κλήρῳ δὲν ἀπαγορεύεται τὸ ὑποβάλλειν εἰς τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκόπου οἰονδήποτε ἄξιον ἐκλεκτὸν αὐτῶν εἰς θέσιν διακόνου ἢ ἱερέως. Ὅταν ὁ ἐκλεχθεὶς εἰσαχθῆ εἰς τὸ ἅγιον βῆμα προηγουμένου τοῦ ἀρχidiaκόνου, τρεῖς κύκλω περιέρχεται τὴν τράπεζαν, καταφιλεῖ τὰς γωνίας αὐτῆς καὶ μετὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν περιστροφὴν ἀσπάζεται τὰ ἐνδύματα (τὸ ὠμοφόριον καὶ τὸ ἐπιγονάτιον) καὶ τὴν χεῖρα τοῦ καθημένου καὶ μέλλοντος νὰ χειροτονήσῃ αὐτὸν ἐπισκόπου, ποιῶν μετάνοιαν. Ἐν δὲ τῷ βήματι καὶ ἐν τῷ χορῷ, κατὰ τὴν τρίτην περιστροφὴν ψάλλονται οἱ αὐτοὶ ψαλμοὶ, οὓς ἀκούομεν κατὰ τὴν στεφάνωσιν τῶν συζευγνυμένων, ὅτε ὁ ἱερεὺς τρεῖς κύκλω τοῦ ἀναλογίου περιστρέφει αὐτούς. Τοιοῦτῳ τῷ τρόπῳ ὁ χειροτονούμενος ἐκδηλοῖ τὴν εἰλικρινῆ αὐτοῦ ἀγάπην πρὸς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ τὰς ἀρχὰς ἐκείνας, ἐφ' ὧν ἱδρύεται αὕτη, τὴν εἰλικρινῆ αὐτοῦ ὑποταγὴν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ὡς διαδόχου τῶν ἁγίων ἀποστόλων, συζεύγνυται δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀφιερῶ εἰς τὴν διακονίαν αὐτῆς τε καὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς, τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην σύζευξιν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὁ χειροτονηθεὶς οὔτε εἰς γάμον δύναται νὰ προσέλθῃ, οὔτε δακτύλιον συνήθως εἰς τὰς χεῖρας φέρει, ἀπαξ δὲ ἔρχεται εἰς γάμον πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ εἰς διάκονον. Μετὰ τὴν τρίτην περιστροφὴν περὶ τὴν τράπεζαν ὁ χειροτονούμενος ἵσταται δεξιόθεν τῆς τραπεζῆς, κλίνει τὸ γόνυ, ἐπιτίθησι τὰς χεῖρας, σταυροειδῶς ἐπὶ τῇ

ἁγία Τραπεζῆ καὶ προσκλίνας ἐπ' αὐτῶν τὴν κεφαλὴν, ὑποδείκνυσιν ὅτι πάσας τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ἔτοιμος διατελεῖ ὅπως ἀφιερῶσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος εἰς σημεῖον τῆς καταπεμπομένης χάριτος ἐπιτίθησι ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τοῦ χειροτονουμένου τὸ ὠμοφόριον καὶ τὰς χεῖρας, ἐμβάλλει αὐτῷ ὅπως μυστικῶς κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν δέχεται τοῦ Κυρίου περὶ καταπέμφεως τῆς χάριτος καὶ μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἀρχidiaκόνου «Πρόδχουμεν» ἤγουν ἀκούσωμεν προσεκτικῶς ἀναγινώσκει τὴν εὐχὴν· **Ἡ θεία χάρις, ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα, καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα, προχειρίζεται (τὸν δεῖνα) τὸν εὐλαβέστατον ὑποδιάκονον, εἰς διάκονον· εὐξώμεθα οὖν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα ἔλθῃ ἐπ' αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος**¹⁰⁸ Ἐν τῷ βήματι ὁ κλῆρος ψάλλει τρεῖς· **Κύριε ἐλέησον**, ταῦτο καὶ ἐν τῷ χορῷ τρεῖς παρατεταμένως ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ ψάλλεται· **Κύριε ἐλέησον**. Ψάλλομένου τοῦ **Κύριε ἐλέησον**¹⁰⁹, ὁ ἐπίσκοπος ἀναγινώσκει μυστικῶς εὐχὰς ὑπὲρ τοῦ νεοχειροτονηθέντος, μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ὁ χειροτονηθεὶς ἀνίσταται καὶ δέχεται παρὰ τοῦ ἀρχιερέως τὰ ἄμφια τὰ τῇ διακονίᾳ αὐτοῦ ἀνήκοντα. Ὁ ἐπίσκοπος μεταδίδους τῷ διακόνῳ ἕκαστον ἄμφιον καὶ ἔπειτα ριπίδιον, ἐκφωνεῖ «ἄξιος». Ἡ λέξις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς ὑπὸ τοῦ κλήρου ἐν τῷ Βήματι καὶ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ ἐν τῷ χορῷ. Ὁ νεοχειροτόνητος διάκονος εὐθὺς ἄρχεται τῆς διακονίας εἰς τὴν ὠρίσται, δηλ. ἵσταται ἀριστερόθεν τῆς Τραπεζῆς φέρων ριπίδιον, ἵνα ριπίζῃ ἄνωθεν τῶν ἁγίων δώρων, ἔπειτα μεταλαβῶν

108. Εὐχολόγιον τὸ Μ. (σελ. 163 Βενετίας) (1885).

109. Ἐν τῇ ρωσικῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν χειροτονίαν καὶ ἐν γένει κατὰ τὴν ἀρχιερατικὴν λειτουργίαν, διτηρήθησαν λέξεις τινὲς ἐλληνικαὶ εἰς ἔνδειξιν συνδέσμου τῆς ρωσικῆς μετὰ τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν χειροτονίαν τὸ «Κύριε ἐλέησον» καὶ τὸ «ἄξιος» ψάλλονται ἐλληνιστί.

τῶν ἀχράντων μυστηρίων κατὰ τὸν τῆς μεταλήψεως συνήθη διὰ τοὺς ἱερουργοῦντας καιρὸν, λέγει τὴν ἐκτενῆ «**Ὁρθοὶ μεταλαβόντες τῶν θείων, ἁγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων, ἐπουρανίων, ζωοποιῶν, φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ Μυστηρίων**¹¹⁰ κ.τ.λ.

Ἡ δὲ εἰς πρεσβύτερον χειροτονία ὀλίγον τι διαφέρει τῆς εἰς διάκονον. Ὁ πρεσβύτερος χειροτονεῖται εὐθύς ἅμα ψαλῆ ὁ χερουβικός ὕμνος, ἐπομένως πρὸ τῆς καθαγιάσεως τῶν ἁγίων δώρων εἰς σημεῖον ὅτι ὁ χειροτονοῦμενος ὀρίζεται εἰς τέλεσιν τῶν μυστηρίων. Ἄλλη διαφορά ὑπάρχει ὅτι ὁ εἰς πρεσβύτερον χειροτονοῦμενος μετὰ τὴν τρις γινομένην περίξ τῆς Τραπεζῆς στροφήν, στάς δεξιόθεν αὐτῆς καὶ ὑποκλίνας τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν, κλίνει ἀμφοτέρω τὰ γόνατα καὶ ὄχι τὸ ἓν, ὡς ὁ εἰς διάκονον χειροτονοῦμενος, εἰς σημεῖον τῆς μεγαλειτέρας σπουδαιότητος τῆς διακονίας τοῦ πρεσβυτέρου σχετικῶς πρὸς τὴν τοῦ διακόνου. Καὶ ἕτερα σπουδαία διαφορά. Μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς χειροτονίας καὶ ἔπειτα ὅταν τελεσθῆ ὁ ἁγιασμός τῶν ἁγίων δώρων, ὁ ἐπίσκοπος χωρίζει μέρος τι τοῦ ἁγίου Ἄμνου, καὶ ἐπιδίδωσιν αὐτὸ τῷ χειροτονηθέντι πρεσβυτέρῳ, λέγων «**Λάβε τὴν παρακαταθήκην ταύτην καὶ φύλαξον αὐτὴν ἕως τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτε παρ' αὐτοῦ μέλλεις ἀπαιτεῖσθαι αὐτήν**¹¹¹. Ὁ ἱερεὺς παραλαβὼν μέρος τοῦ ἁγίου Ἄμνου μεθίσταται, καὶ, στάς ὀπισθεν τῆς ἁγίας Τραπεζῆς, ὑποκλίνει εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν ἄνωθεν τοῦ ἁγίου Ἄμνου προσευχόμενος μυστικῶς. Ὅτε δὲ ἐπέλθῃ ὁ καιρὸς τῆς κοινωνίας διὰ τοὺς ἱερουργοῦντας, πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως· «**Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις**¹¹² ὁ ἱερεὺς ἐπι-

110. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 162 καὶ 72 Βενετίας (1885).

111. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 165. Βενετ. 1885).

112. Εὐχολ. τὸ Μ. (σελ. 166. Βενετ. 1885).

στρέφει εἰς τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἅγιον Ἄμνον. Ἡ τελετὴ αὕτη σαφῶς δηλοῖ τῷ νεοχειροτονηθέντι ἱερεῖ, ὅτι ὀφείλει εὐλαβῶς καὶ στερρῶς νὰ διαφυλάξῃ τὰ μυστήρια τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου διατεταγμένα καὶ τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένα· νέας διατάξεις ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ μὴ εἰσάγῃ εἰς τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, διὰ δὲ πᾶσαν παράβασιν νὰ φοβῆται τὴν φοβεράν κρίσιν τοῦ Θεοῦ. Τελευτῶν ὁ νεοχειροτονηθεὶς ἱερεὺς λέγει, ὡς συνήθως, τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχὴν.

Ἡ δὲ χειροτονία ἐπισκόπου τελεῖται μετὰ ἰδιαιτέρας ὄλως ἐπισημότητος. Μίαν ἢ ἡμέρας τινὰς πρὸ τῆς χειροτονίας γίνεται πρῶτον τὸ μήνυμα τοῦ ὡς ἐπισκόπου ἐκλεχθέντος¹¹³. καθ' ὃ μετὰ τὴν προσευχὴν ἀνακοινοῦνται τῷ ἐκλεχθέντι τὸ οὐκάκιον περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἐκλεχθεὶς ἐκτίθησι τὴν ἑαυτοῦ συγκατάθεσιν ὅπως ἀναλάβῃ τὸ βάρος τῆς ἐπισκοπικῆς διακονίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκφωνῶν λόγον. Κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ἑαυτοῦ χειροτονίας ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι πρὸ τῆς λειτουργίας προσάγεται εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ ἐνδεδυμένος τὴν ἱερατικὴν αὐτοῦ στολὴν, τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ ἀετοῦ καὶ ἐνώπιον τῶν ἐπισκόπων, ἐνώπιον τοῦ παρισταμένου κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ ὁμολογεῖ τὴν ἑαυτοῦ πίστιν, λέγων τὸ «**Σύμβολον τῆς πίστεως**», καὶ ἰδίᾳ ἐκτιθεὶς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὑπισχνεῖται ὅτι ἀκριβῶς διατηρήσει πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις πειθόμενος ἅμα ταῖς ἀρχαῖς. Μετὰ τὴν δοκιμασίαν ταύτην τῷ χειροτονοῦμένῳ ἐκφωνεῖται τὸ «**εἰς πολλὰ ἔτη**»· ἔπειτα οὗτος εἰσάγεται εἰς τὸ Βῆμα. Ἄρχεται ἡ λειτουργία ὡς συνήθως, ἢ δὲ εἰς ἐπίσκοπον χειροτονία τελεῖται εὐθύς μετὰ τὴν εἴσοδον μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ

113. Ἐν τῇ ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ μήνυμα γίνεται συνήθως ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ.

χειροτονούμενος προσάγεται ενώπιον τῆς ὡραίας πύλης, εἰσάγεται εἰς τὸ Βῆμα πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ἐνθα καὶ κλίνει ἀμφότερα τὰ γόνατα ἐν μέσῳ τῶν ἀρχιερέων· οὗτοι δὲ τιθέασιν ἀνεπτυγμένον τὸ Εὐαγγέλιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, κρατοῦντες αὐτὸ πανταχόθεν, ὡσεὶ χεῖρα τοῦ Κυρίου, ὃς ἀνυψοῖ μὲν τὸν χειροτονούμενον, ἀλλὰ συνάμα ὑποτάσσει αὐτὸν τῷ νόμῳ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ προεξάρχων τῶν ἀρχιερέων ἐκφωνεῖ τὴν εὐχὴν τῆς χειροτονίας. Μετὰ τὰς εὐχὰς, ἀφαιρουμένου τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, ὁ χειροτονούμενος ἐνδύεται τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν, φαλλομένου τοῦ «ἅγιος». Ἐνδυθεὶς δὲ τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν ὁ νεοχειροτόνητος τελεῖ ὁμοῦ τὴν λειτουργίαν μετὰ πάντων ἢ μεθ' ἑνὸς τῶν συγχειροτονοῦντων ἐπισκόπων, μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας ὁ νεοχειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος ἐνδύεται τὸν ἀρχιερατικὸν μανδύαν καὶ ἐξερχόμενος τοῦ Βήματος δέχεται ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πρώτου τῶν ἀρχιερέων τὴν ἀρχιερατικὴν ράβδον, σύμβολον τῆς ἀρχιποιμενικῆς ἐξουσίας, ἣτις τὸ μὲν ποιμνιον προστατεύει κατὰ τῶν λύκων, τοὺς δὲ τιμωρίας ἀξίους τιμωρεῖ.

Ὡς βλέπετε, ὀρθόδοξοι ἀκροαταί, ἔχομεν πνευματικούς ποιμένας, διωρισμένους εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ λαβόντας κατὰ τὴν χειροτονίαν ἴδιον χάρισμα ἵνα ἀξίως διανύσωσι τὴν εἰς ἣν ἐκλήθησαν ὑψηλὴν διακονίαν. Οὐ μάτην ὅθεν τὰ τέκνα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας προσφέρονται μετὰ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἐαυτῶν ποιμένας, ἐπικαλοῦνται τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐλογίας αὐτῶν, ἀσπάζονται τὴν εὐλογοῦσαν αὐτὰ χεῖρα, τὴν καταπέμπουσαν ἐπὶ τῶν ποιμαινομένων τὴν χάριν καὶ εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. Ἄν δὲ εὐρεθῶσι μεταξὺ ἡμῶν οἱ βλασφημοῦντες καὶ κατακρίνοντες τοὺς ποιμένας, κρατήσωμεν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἐκ τοῦ κακοῦ. Μὴ λησμονήσωμεν, ἀδελφοί, ὅτι καὶ οἱ ποιμένες δὲν εἶναι ἄγγελοι, ἀλλ' ἄνθρωποι, οἵτινες ἀναγκάζονται νὰ πολεμῶσιν ἐναντίον τῶν δελεασμῶν καὶ τῶν πειρασμῶν,

καὶ νὰ κατανικῶσι διαφόρους συμφορὰς καὶ ἐπηρείας. Μὴ λησμονήσωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι πολλάκις κατηγοροῦσιν αὐτῶν, ἐφοῖς οὐδὲν πταίουσι. Κρατήσατε ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἐκ τῶν ματαίων κατηγοριῶν.

IB'.

Ἀρχόμενος τῆς ἐκθέσεως τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, θεωρῶ ἀναγκαῖον πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ εἶπω ὑμῖν ὅτι τὸ μυστήριον τοῦτο παρ' ὑμῖν ὑπὸ τέσων πολλῶν προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν εἶναι περιστοιχισμένον ὅσον οὐδὲν τῶν λοιπῶν μυστηρίων, οὐδεμίᾳ ἄλλῃ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν. Ὑπάρχει λ. χ. δημῶδης πεποίθησις ὅτι ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη ὀφείλουν νὰ μὴ βλέπωσιν ἀλλήλους κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου, ὅτι ἡ νύμφη δὲν πρέπει νὰ προσβλέψῃ τὸν νυμφίον κατὰ τὴν στέφιν, ὅτι ἡ νύμφη πρέπει νὰ βαστᾷ τὴν λαμπάδα ὑψηλότερον ἢ ὁ νυμφίος καὶ πρότερον αὐτοῦ νὰ ἐπιβῇ τοῦ υποβάθρου ἵνα ἦ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀνωτέρα τοῦ ἀνδρός. Δὲν θέλω ἀπαριθμῆσαι πάντα τὰ δεισιδαιμονικὰ ταῦτα σημεῖα. Καὶ τὰ προσαχθέντα ἱκανὰ τυγχάνουσιν ἵνα ἴδῃ τις κατὰ πόσον ταῦτα εἶναι ἀσημαντα καὶ ἀνυπόστατα. Ὁ λογικῶς κρίνων ἄνθρωπος βλέπει ὅτι πᾶσαι αὐταὶ καὶ αἱ τοιαῦται δεισιδαιμονίαι οὐδεμίαν ὑπόστασιν κέκτηνται καὶ πρὸ πολλοῦ ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν ὑπὸ τῶν χριστιανῶν. Ἀλλ' ὅμως σώζονται ἐν τῇ κοινῶνίᾳ καὶ νῦν καὶ τηροῦνται ἐνίοτε ἀκριβῶς.

Αἱ κεναὶ αὐταὶ προλήψεις αὐστηρῶς ὑπ' ἐνίων ἐξ ὑμῶν τηροῦνται, ἐν ᾧ παραμελεῖται ἡ δέουσα τάξις κατὰ τὴν τέλει τοῦ μυστηρίου. Ἀφ' ἑτέρου ἐπ' οὐδενὸς ἄλλου μυστη-

ρίου υπάρχει τοιαύτη ἀταξία, ὅση τελουμένου τοῦ μυστηρίου τούτου. Εἰσέλθετε εἰς τὸν ἅγιον ναὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελέσεως τοῦ γάμου· συνωστισμὸς, συνομιλίας καὶ γέλως τῶν περιστοιχούντων τοὺς νυμφευομένους. Ἀκούοντι ἐνίοτε λίαν ὑψηλόφωνοι καὶ ἔστιν ὅτε σαρκαστικαὶ παρατηρήσεις περὶ τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης, περὶ τῶν ἐξωτερικῶν αὐτῶν ἐλαττωμάτων, περὶ τῆς ἡλικίας, τῆς ἐνδυμασίας, τῆς καταστάσεως αὐτῶν τε καὶ τῶν ἄλλων προσκεκλημένων τῶν προσελθόντων εἰς τὸν ναὸν μετὰ τῶν νεονύμφων. Οἱ θεαταὶ ἴστανται μὲ τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὸ ἅγιον Βῆμα καὶ τὰς εἰκόνας. Φράττουσι τὸ ἅγιον Βῆμα τῷ ἱερεὶ καὶ τοῖς νυμφευομένοις. Αἱ συνομιλίας ἐμποδίζουν εἰς τὴν ἀκούσῃ τις τὰς ἄγαν ὑψηλὰς καὶ ἐξαιρέτους εὐχὰς καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐλογίαν. Οἱ συγγεεῖς καὶ γνωστοὶ προσέρχονται ὅπως ἀναπέμψωσιν εὐχὰς ὑπὲρ τοῦ ζεύγους τούτου. Οἱ δὲ ἀργοὶ θεαταὶ ἔρχονται ὅπως ἐμποδίζωσι τοὺς πλησίον αὐτῶν τοῦ προσεύχεσθαι διὰ τῶν συνομιλιῶν καὶ τοῦ γέλωτος. Καιρὸς, ἀδελφοί, πρὸ πολλοῦ καιρὸς, ὅπως παύσῃ ἡ τοιαύτη ἀσχημία, ἀποκατασταθῇ δὲ ἡσυχία καὶ τάξις ἐν τῷ ναῷ κατὰ τὴν διὰ τοῦ γάμου σύζευξιν. Ὑμᾶς ἐπικαλοῦμαι, πρεσβύτεροι ὀρθόδοξοι χριστιανοί, καὶ παρακαλῶ ὅπως σκεφθῆτε καὶ φροντίσητε περὶ τούτου. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ ὀρεῖλετε αἰετοτε νὰ ἴστασθε μετ' εὐλαθείας· κατὰ δὲ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου αἱ συνομιλίας καὶ ὁ γέλως θεωρητέοι ἀπρεπεῖς καὶ μὴ ἐπιτρεπόμενοι. Μὴ ὀργίζωμεν τὸν Κύριον διὰ τῆς ἀπρεποῦς διαγωγῆς ἐν τῷ ἁγίῳ ναῷ. Νῦν δὲ ἀρξώμεθα αὐτῆς τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου.

Ὁ γάμος εἶναι μυστήριον, ἐν ᾧ σὺν τῇ ὑποσχέσει τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης ὅπως διαφυλάξωσι πάντοτε τὴν συζυγικὴν πίστιν εὐλογεῖται ἡ συζυγικὴ αὐτῶν ἔνωσις κατὰ τὴν εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς ἐκκλησίας,

καὶ αἰτεῖται ὑπὲρ αὐτῶν τὸ χάρισμα τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης πρὸς εὐλογημένην γέννησιν καὶ χριστιανικὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων.

Ἡ θεία διάταξις τῆς διὰ τοῦ γάμου ἐνώσεως ἀνάγεται εἰς τὸν χρόνον τῆς πλάσεως τοῦ πρώτου ζεύγους ἐπὶ τῆς γῆς. Οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον ἐπὶ τῆς γῆς· ποιῶμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν¹¹⁴. Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὴν πρώτην γυναῖκα Εὐχὴν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ καὶ προσήνεγκεν αὐτὴν τῷ Ἀδάμ. Καὶ ηὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων: «**Ἀύξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, καὶ κατακυριεύσατε τῆς γῆς**¹¹⁵.» Ὁὕτως αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εὐλογεῖ τὴν ἑγγαμὸν συμβίωσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος, διατάσσων τὸ τοῦ γάμου μυστήριον. Ὁ νομοθέτης τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τιμήσας διὰ τῆς ἐαυτοῦ παρουσίας καὶ δι' ἰδίου θαύματος τὸν ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας γάμον, ἀνέστησεν ἐν τῷ λαῷ τῶν Ἰουδαίων τὴν πρώτην θείαν διάταξιν, ἐκρίζων τὴν πολυγαμίαν καὶ τὰ συχνὰ αὐθαίρετα διαζύγια. **Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· οὐκέτι γὰρ εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία**¹¹⁶. Περὶ τοῦ γάμου ὡς μυστηρίου ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος διατεταγμένου σαφῆ διδασκαλίαν μετέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος. Παριστὰς τὸν γάμον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος ὡς εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ἐνώσεως τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀνυψοῖ αὐτὸν εἰς τὸν βαθμὸν μεγάλου μυστηρίου, ἐπιτρέπων τῇ γυναικὶ γαμηθῆναι **μόνον ἐν Κυρίῳ**¹¹⁷. Καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔδονται οἱ δύο

114. Γεν. 2. 18 καὶ 24.

115. Γέν. 1. 28.

116. Ματθ. 19. 6.

117. 1 Κορινθ. 13. 7. 39.

εἰς δάοκα μίαν· τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν¹¹⁸, τουτέστιν ὁ συζυγικός θεσμός ὁμοίος ἐστὶν τῇ ἐνώσει τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ ἀνὴρ, κεφαλὴ τῆς γυναικός. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἡ δὲ γυνὴ ἐν σῶμα μετὰ τοῦ ἀνδρός. Ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς· οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ ὀφείλει ν' ἀγαπᾷ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ὡς τὸ ἴδιον σῶμα. Τὸ δὲ κυριώτερον, ἅγιος εἶναι ὁ σύνδεσμος μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτοῦ, ἀδιάσπαστος καὶ αἰώνιος· ὁμοίως ἅγιος καὶ τίμιος ὁ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καθαγιασθεὶς συζυγικός σύνδεσμος τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικός, ἐστερεωμένος δι' ὅλης τῆς ζωῆς ὑπ' ἀρρήκτων δεσμῶν. Δὲν ἀναφέρω ὑμῖν, ἀδελφοί, πολλὰς μαρτυρίας τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες μαρτυροῦσιν ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πρώτων αἰώνων ἡ σημασία τοῦ γάμου ὡς μυστηρίου, ἀνεγνωρίζετο ἀναμφίβολος, ἐπειδὴ μέχρι σήμερον διαφυλάττομεν ὅπως ἀνέπαφον ὅ,τι δέδοται ἡμῖν παρὰ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Εἰ περὶ πολλοῦ ποιούμεθα τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν τῆς κοινωνίας ἡμῶν, τὴν ἠθικὴν αὐτῆς καθαρότητα, τὰς ἀνθρωπίνους σχέσεις μετὰ τῶν δύο φύλων, ἄρρενος καὶ θήλεος, ὀφείλομεν πάσῃ δυνάμει νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν παρὰ τῆς ἀρχηγόνου χριστιανικῆς Ἐκκλησίας κληρονομηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας διάταξιν τοῦ συζυγικοῦ συνδέσμου. Ἄν δὲ καταλυθῇ ὁ σύνδεσμος οὗτος σὺν τῇ ἰσχύϊ καὶ καθαρότητι ἐν οἷς ὀφείλουσιν οἱ χριστιανοὶ νὰ ὑποστηρίξωσιν αὐτὸν, τότε διαλυθήσεται καὶ ἡ οἰκογένεια συμπαρασύρουσα εἰς ἀπώλειαν καὶ ὅλην τὴν κοινωνίαν. Τὸ ἀλάνθαστον τοῦ νόμου τούτου δύναται νὰ ὁμολογήσῃ

πᾶς ἐχέφρων πολίτης καὶ εἰς τὰς μικροτάτας παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν. Κατὰ τῆς ἀγιότητος καὶ ἰσχύος τοῦ ἐγγάμου συνδέσμου ἐξάνίσταται μόνῃ ἢ κουφόνοια ἢ ἢ βάνυσος ἢ ὑπάθεια. Ὅπου συνέρχονται ἀνὴρ καὶ γυνὴ ἀπερισκέπτως, ἄνευ ἐκκλησιαστικῆς εὐλογίας, ἀρκούμενοι εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπικύρωσιν τοῦ συνδέσμου, ἐκεῖ καὶ χωρίζονται εὐκόλως ἄνευ σπουδαίας τινὸς ἀφορμῆς καὶ αἰτίας, διαταράττοντες οὕτω τὸν οἰκογενειακὸν βίον καὶ πρόξενον μεγάλων κακῶν ἐχυτοῖς καὶ τοῖς δυστυχεῖσι τέκνοις γινόμενοι. Μόνον οἱ μὴ εἰς Θεὸν πιστεύοντες δύνανται νὰ μὴ ἐκτιμῶσι τὴν θεῖαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐλογίαν τοῦ συζυγικοῦ δεσμοῦ. Εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, ὅτι ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι δὲν ἀπεμάλομεν εἰσέτι ἵνα πιστεύωμεν εἰς τὴν θεῖαν εὐλογίαν, διὸ δὲν ὑφίσταται οὐδὲ ἀναγκαῖος τυγχάνει ἡμῖν ὁ πολιτικὸς γάμος, ὡς ἐν ἄλλαις ἀλλοδόξοις χώραις, ὅπου ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ὑποχρεωτικῶς ὑπογράφουσι τὸ συμβόλαιον τοῦ γάμου ἐν πολιτικῷ ἰδρύματι, ἐν δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ δύνανται νὰ στερωθῶσιν ἢ μὴ, κατὰ τὴν ἀρέσκειαν αὐτῶν. Παρ' ἡμῖν τοῖς ὀρθοδόξοις ὑπάρχει μόνον ὁ ἐκκλησιαστικὸς γάμος, δηλ. ὁ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εὐλογούμενος ἐν τῷ μυστηρίῳ. Εἰ δὲ καὶ λέγεται παρ' ἡμῖν ἐνίοτε περὶ ἀνδρός καὶ γυναικός ὅτι συζῶσι κατὰ τὸν πολιτικὸν γάμον, τοῦτο σημαίνει ὅτι μετὰ αὐτῶν οὐδεὶς γάμος ὑφίσταται, ἀλλ' ἀπλῆ αἰσχρὰ πρᾶξις συμβίωσις. Θεωροῦσα ὅπως μὴ ἀναγκαῖον τὸν πολιτικὸν γάμον διὰ τὰ ὀρθόδοξα αὐτῆς τέκνα ἢ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, δὲν ἐπιτρέπει διχζύγιον, τιμῶσα τὴν ἀγιότητα τῶν μυστηρίων. Ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος τούτου ἐπιτρέπονται ἐν σπανίαις, αὐστηρῶς ὠρισμέναις, περιστάσεσιν, ἀλλ' οὐκ ἄλλως εἰ μὴ μετὰ νόμιμον ἐξέτασιν καὶ διαδικασίαν τῆς ὑποθέσεως.

Συμφώνως τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, τὸ ρωσικὸν κράτος αἰεποτε ἀνεγνώρισε καὶ ἀναγνωρίζει τὴν ἀναμφίβολον σπουδαιότητα τῆς ἐγγάμου συζυγίας, διὸ καὶ ὑπερήσπισε τὸν νόμιμον γάμον

118. Ἐφεσ. 5. 31.

διὰ διαφόρων πολιτικῶν θεσμῶν. Οὕτω παρ' ἡμῖν συνέστη κώ-
 δηξ ἐκκλησιαστικο-πολιτικῶν διατάξεων, αἵτινες ἀφορῶσι τὸν
 γάμον. Κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας οἱ εἰς γάμον συνερχόμενοι
 ὀφείλουσιν ἐγκαίρως, δύο ἢ τρεῖς ἐβδομάδας πρὸ τοῦ γάμου, νὰ
 δηλώσωσιν εἰς τὸν ἐνοριακὸν κλῆρον τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ὅπως
 συνέλθωσιν εἰς γάμον παρουσιάζοντες καὶ τὰ ἀπαιτούμενα ἐγ-
 γραφα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δηλώσεως ταύτης περὶ τοῦ σκοποῦ
 τοῦ συνελθεῖν εἰς γάμον, ἐν τῇ ρωσικῇ ἐκκλησίᾳ γίνεται διακρί-
 ρυξις τρίς ἐν τῷ ναῷ κατὰ τὰς κυριακάς καὶ τὰς ἑορτάς, μετὰ
 τὴν θείαν λειτουργίαν ἐπὶ σκοπῷ, ὅπως οἱ γινώσκοντες κωλύμα-
 τα πρὸς τὸν μέλλοντα γάμον ἀνακοινώσωσιν αὐτὰ εἰς τὸν κλῆ-
 ρον. Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἐγγράφων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν
 συλλεχθεισῶν πληροφοριῶν, ὁ κλῆρος ἐκδίδωσιν ἐγγραφὸν κατα-
 χωριζόμενον ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ, ἐν ᾧ ἐκτίθενται πᾶσαι αἱ πληροφο-
 ρίαι αἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαιτούμεναι περὶ τῶν συζευγνυμένων.
 Τὸ ἐγγραφὸν τοῦτο ἐπικυροῦται διὰ τῶν ὑπογραφῶν τοῦ κλήρου,
 τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης, καὶ τῶν μαρτύρων ἐκ μέρους τοῦ
 νυμφίου καὶ τῆς νύμφης. Ἐνταῦθα καταχωρίζονται αἱ ἀκόλουθοι
 πληροφορίες: ἡ κοινωνικὴ τάξις, τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπίθετον τοῦ
 νυμφίου καὶ τῆς νύμφης· ἂν ὁ νυμφίος διατελῇ ἄγαμος ἢ χῆρος·
 ἂν δὲ χῆρος μετὰ τίνα γάμον, ἐπειδὴ τὸ εἰς γάμον συνέρχεσθαι
 ἐπιτρέπεται μόνον τρίς· ταῦτα καὶ περὶ τῆς νύμφης· ἦτοι ἂν δια-
 τελῇ παρθένος ἢ χήρα, ἂν δὲ χήρα μετὰ τίνα γάμον. Ὁ νυμφίος
 καὶ ἡ νύμφη ἔρχονται εἰς γάμου κοινωνίαν ἀμοιβαίᾳ συγκατα-
 θέσει. Γάμος γινόμενος διὰ βίας ἢ διὰ καταναγκασμοῦ ὑπόκει-
 ται εἰς ἀκύρωσιν, ἐν ἣ περιπτώσει γίνεται καταγγελία περὶ τού-
 του. Διὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸ τῆς στέψεως ἐνώπιον
 μαρτύρων ἐρωτᾷ τὸν νυμφίον καὶ τὴν νύμφην ἂν ἀμοιβαίᾳ θελήσει
 συνέρχονται εἰς γάμον συγκατατιθεμένων καὶ εὐλογούντων καὶ
 τῶν γονέων· αἱ γὰρ εὐχαὶ τῶν γονέων στηρίζουσι θεμέλια οἴκων.

Ἄλλ' ἵνα μὴ ἡ τῶν γονέων ἐξουσία ἀποβῇ ἀύθικρεσία τις καὶ ἰδιο-
 τροπία, ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος τούτου ἐπιτρέπεται ὅταν ὁ νυμφίος
 καὶ ἡ νύμφη ὡσιν ἐνήλικες, δηλ. εἴκοσι καὶ ἐνὸς ἐτῶν, διότι τότε
 οἱ μελλόνυμφοι κέκτληται τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου διατεταγμένην
 ἡλικίαν διὰ γάμον. Ἀπὸ τοῦ 1830 ἔτους ἐν Ρωσίᾳ ὠρισμένον
 τυγχάνει ὅπως ὁ μὲν νυμφίος ἔχη ἡλικίαν οὐχὶ κατωτέραν τῶν
 18, ἡ δὲ νύμφη τῶν 16 ἐτῶν. Ἐπιφυλάσσεται δὲ τῷ ἐπισκό-
 πῳ τὸ ἐπιτρέπειν γάμους ὡσάκις ἐλλείπει ἡ νόμιμος ἡλικία.
 Πολυχρόνιος πεῖρα ἐδίδαξεν ὅτι ἡ συζυγία ἐν πρωϊμωτέρᾳ τῆς
 ὠρισμένης ἡλικίᾳ, ἐν ἣ τὸ πάλαι συνεζεύγνυντο, ἔσχεν πολλα-
 κίς λυπηρὰ ἐπακόλουθα. Ὁ γάμος δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς φθά-
 σαντας εἰς βαθὺ γῆρας, δηλ. εἰς ἄνδρα ὑπερβάντα τὰ 80, καὶ
 εἰς γυναῖκα τὰ 60 ἔτη. Ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη δεόν νὰ ἔχωσιν
 ὑγιεῖς τὰς φρένας. Ὁ γάμος μετὰ μωρῶν καὶ φρενοβλαβῶν ἀύ-
 στηρῶς ἀπαγορεύεται. Ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη δεόν νὰ μὴ εὐ-
 ρίσκωνται ἐν σαρκικῇ ἢ πνευματικῇ συγγενείᾳ, κωλυούσῃ τὴν
 συζυγίαν. Πνευματικὴ συγγένεια λογίζεται ἡ γινομένη κατὰ
 τὴν ἀναδοχὴν τῶν τέκνων ἐκ τῆς κολυμβήθρας τοῦ βαπτίσμα-
 τος. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἀναδόχους τὸ συνάπτειν γάμον
 μετὰ τῶν βαπτιστικῶν καὶ τῶν γονέων αὐτῶν. Ὁ νυμφίος καὶ
 ἡ νύμφη τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος δεόν νὰ ἐξομολογῶνται καὶ με-
 ταλαμβάνωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἐν τῶν συζευγνυ-
 μένων ἀνήκη εἰς ἕτερον δόγμα, π. χ. εἰς τὸ τῶν καθολικῶν,
 τῶν λουθηρανῶν κτλ., λαμβάνεται παρ' αὐτοῦ ἐγγραφὸν δι'
 οὐ ὑποχρεοῦται νὰ μὴ παραβιάζη τὰς θρησκευτικὰς πεποιθή-
 σεις τοῦ ὀρθοδόξου μεθ' οὗ συνέρχεται εἰς γάμον, τὰ δὲ ἐκ
 τοῦ γάμου τούτου γεννώμενα τέκνα νὰ βαπτίζωνται καὶ ἀνα-
 τρέφονται κατὰ τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀπα-
 γορεύεται εἰς χριστιανὸν ὁ γάμος μετὰ μὴ χριστιανῶν. Κατα-
 χωρίζεται ἐν τῷ ἐγγράφῳ καὶ τοῦτο τελευταῖον, ὅτι ἡ προκήρυ-

ξίς τοῦ γάμου ἐν τῷ ναῷ ἐγένετο τρίς κατὰ τὰς δεῖνα Κυριακάς καὶ ἑορτάς, καὶ ὅτι διὰ τὸν γάμον ὑπ' οὐδενὸς κατηγγέλθη κώλυμά τι. Ἄν δὲ ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη ἀνήκωσιν εἰς διαφόρους ἐνορίας, αἱ διακηρύξεις δεόν νὰ γίνωνται ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐκκλησίαις. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑπὸ τοῦ ἱερέως τοῦ μὴ τελουῦντος τὴν στέφιν ἐγγράφως διακοινοῦται τῷ τελουῦντι τὴν στέφιν ἱερεῖ, ὅτι αἱ διακηρύξεις περὶ τοῦ γάμου ἐγένοντο ἐν τῷ ναῷ καὶ ὅτι κωλύματα ὑπ' οὐδενὸς ἠγγέλθησαν.

Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μετὰ μεγίστης μερίμνης φέρεται πρὸς τὰς ἐγγάμους συζυγίας τῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, προσπαθοῦσα ὅπως ἀπομακρύνῃ πᾶν τὸ δυσάρεστον τὸ δυνάμενον νὰ βλάβῃ τὸν εὐδαίμονα συζυγικὸν βίον. Ποῦ δὲ ἐγκρατεῖται ἡ λύσις τοῦ ζητήματος, ὅτι οἱ γάμοι πολλάκις τυγχάνουσι λίαν δυστυχεῖς; Πολλὰ τὰ αἷτια τοῦ δυσαρέστου τούτου φαινομένου, ἀλλ' ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τῶν οὐσιωδεστέρων καὶ τῶν γενικῶν. Οἱ συνεργόμενοι εἰς γάμον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκέπτονται μᾶλλον περὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ὑλικῶν ὠφελειῶν καὶ ἀναπαύσεων ἢ περὶ τῶν ὑποχρεώσεων. Ὁ μὲν ἀνὴρ ἔχει ὑπ' ὄψιν πόσῃν προῖκα θὰ δώσῃ αὐτῷ ἡ γυνὴ καὶ ὁποῖαν τοῦ βίου ἀνεσίν θέλει δημιουργήσῃ αὐτῷ, ἡ δὲ γυνὴ ὁποῖαν θέσιν θὰ καταλάβῃ, πῶς θὰ ἐνδύθῃ καὶ θὰ ζήσῃ κατὰ τὸ θέλημα αὐτῆς, ἐξαγαγκάζουσα τὸν σύζυγον νὰ ὑποτάσσῃται αὐτῇ. Περὶ δὲ τῆς ἀρμονίας τῶν χαρακτήρων, τῶν διαθέσεων, τῶν ἠθῶν, οἱ συζευγνύμενοι ὀλίγιστον σκέπτονται καὶ μεριμνῶσι καὶ ἔτι ὀλιγώτερον πῶς ἐκ τοῦ πλησίον ὁ νυμφίος θὰ γνωρίσῃ τὴν νύμφην. Τὰ συναιεσία ἤρξαντο ὁμοιάζοντα μᾶλλον μὲ κακὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς, ἀπερισκέπτως καὶ τυχαίως συνομολογουμένας. Ἄλλ' οὐχ οὕτω δεόν γίνεσθαι, ὀρθόδοξοι χριστιανοί. Καὶ ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη ὀφείλουσι ν' ἀναζητῶσι πιστὸν σύντροφον καθ' ὅλον τὸν βίον, σύντροφον μεθ' οὗ εὐχάριστον ἔσται τὸ συμμερί-

ζεσθαι ὅ,τι καὶ ἂν ὁ Θεὸς πέμψῃ ἐν τῇ ζωῇ, δι' ὃν οὐχὶ δύσκολον ἔσται νὰ ὑποβληθῇ εἰς οἰανδήποτε θυσίαν καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν οἰαδήποτε περιπτώσει. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὀφείλουσι νὰ ζητῶσιν ἄνθρωπον μεθ' οὗ εὐχάριστον ἔσται τὸ φέρειν τὸ βάρος τῆς ζωῆς, τὸ ὑπομένειν μόχθους καὶ φροντίδας οἰκογενειακὰς μέχρις ὅτου ὁ Κύριος μετακαλέσῃ ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους αὐτοῦ μονάς. Τότε ἡ θεία εὐλογία καταβήσεται ἐπὶ τὸν τοιοῦτον γάμον καὶ θέλει κεῖσθαι ὡς θεμέλιον τοῦ βίου τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν συνεργομένων.

ΙΓ'.

Τὴν φορὰν ταύτην, ἀδελφοί, ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου. θέλετε δὲ ἰδεῖ πόσον μεγαλοπρεπὴς εἶναι ἡ τελετὴ αὕτη καὶ πόσον βαθεῖαν σημασίαν κέκτηται. Ἐννοήσατε δὲ τοῦτο ὑμεῖς κυρίως, οἵτινες δὲν συνήλθετε ἀκόμη εἰς γάμον. Ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρά ὑμῶν ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποβληθῆτε εἰς τοὺς δεσμοὺς τοῦ ὑμεναίου καὶ τελεσθῇ ἐφ' ὑμᾶς ἡ στέφισ, θέλετε προσέλθῃ μετ' ἀληθοῦς ἐγκαρδίου εὐλαβείας καὶ ἀναπέμψῃ πρὸς τὸν Κύριον τὴν θερμοτάτην τῶν προσευχῶν. Συνωδὰ τῷ παρ' ἡμῖν ὑφισταμένῳ ἔθει, θέλετε παρασκευθῆ πρὸς τὸ μυστήριον τοῦτο διὰ προσευχῆς καὶ νηστείας, δηλ. τῇ ὠρισμένῃ διὰ τὸν γάμον ἡμέρᾳ μέχρι τῆς στέψεως δὲν θέλετε γευθῆ τροφῆς οὐδὲ ποτοῦ, διερχόμενοι τὸν χρόνον ἐν προσευχῇ καὶ ἀναγνώσει τοῦ θείου λόγου.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ τοῦ γάμου συνίσταται ἐκ δύο μερῶν τοῦ ἀρραβῶνος καὶ τῆς στέψεως. Κατὰ τοὺς παλαιούς χρόνους ὁ ἀρραβῶν ἐγένετο κατ' οἶκον ἢ ἰδιαιτέρως τῆς στέψεως· ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὸν ἀρραβῶνα οἱ γάμοι οὐχὶ σπανίως

διελύοντο, ἡ Ἐκκλησία ἀπεράσισε νὰ συνενώσῃ τὸν ἀρραβῶνα μετὰ τῆς στέφews εἰς τελετὴν μίαν, τελουμένην ἐν τῷ ναῷ. Ὁ,τι δὲ παρ' ἡμῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἀρραβῶν» τελεῖται οἴκοι, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ συνηνωμένη μετὰ προσευχῶν διακέρυξις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ὡς νυμφίου καὶ νύμφης. Ὁ ἀρραβῶν ἐτελεῖτο πρότερον ἐν τῷ προνάῳ ἢ κατὰ τὴν εἰς τὸν ναὸν εἴσοδον, ἐνθα νῦν τελεῖται ἢ λιτὴ μετὰ τῆς παννυχίδος. Καὶ νῦν ὁ ἀρραβῶν ἐν τισὶ χώραις οὕτως τελεῖται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἐν τῷ ναῷ παρὰ τῷ ἀναλογίῳ, ἀλλ' ὀλίγον τι ἀπωτέρω αὐτοῦ. Ὁ τε ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος, ἂν ὑπάρχη τριούτος, ἐξέρχονται διὰ τῆς ἀνεωγμένης ὡραίας πύλης ἐκ τοῦ βήματος καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοῦ ἀναλογίου τὸν σταυρὸν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, σύμβολα τῆς παρουσίας αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἐν τῷ μυστηρίῳ τούτῳ τοῦ γάμου, ὁ ἱερεὺς σφραγίζει τρεῖς διὰ τῶν ἀνημμένων λαμπάδων τοὺς νεονύμφους καὶ δίδωσιν αὐτοῖς εἰς χεῖρας ταύτας εἰς σημεῖον ἐκλάμψεως τῆς χάριτος ἣν ἐξαιτοῦνται παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰς σοβαρωτάτας στιγμὰς τῆς ζωῆς αὐτῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ διακόνου «Εὐλόγησον, δέσποτα», ὁ ἀρραβῶν ἄρχεται διὰ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ ἱερέως: «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε, νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ τὴν μεγάλην ἐκτενῆ, δι' ἧς ἀναγινώσκεται: σειρὰ εὐχῶν ὑπὲρ τῶν συζευγνυμένων. Μετὰ τινος δὲ συνήθεις ἄλλας εὐχὰς ἀκούετε τὰς ἐξῆς. Ἐπὲρ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τοῦδε) καὶ τῆς δούλης τοῦ Θεοῦ (τῆςδε) τῶν νῦν μνηστευομένων καὶ τῆς δωτηρίας αὐτῶν. Ἐπὲρ τοῦ παρασχεθῆναι αὐτοῖς τέκνα εἰς διαδοχὴν γένους, καὶ πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα. Ἐπὲρ τοῦ καταπεμφθῆναι αὐτοῖς ἀγάπην τελείαν, εἰρηνικὴν καὶ βεβαίαν πίστιν. Ἐπὲρ τοῦ φυλαχθῆναι αὐτοὺς ἐν ὁμονοίᾳ καὶ βεβαίᾳ πίστει. Ἐπὲρ τοῦ διαφυλαχθῆναι αὐτοὺς ἐν ἀμέμπτῳ βίῳ. Ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν χαρίσθῃται

αὐτοῖς τίμιον τὸν γάμον καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον,¹¹⁹). Μετὰ τὴν μεγάλην ἐκτενῆ ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει δύο βραχείας εὐχὰς, ἐν αἷς ἐξαιτεῖται τὴν θείαν εὐλογίαν ἐπὶ τῶν μνηστευομένων δούλων καὶ ἐπὶ τῶν μνήστρων καὶ δέεται τοῦ Θεοῦ ὅπως συνενώσῃ καὶ διαφυλάξῃ τοὺς δούλους τούτους ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ. Μετὰ τὸ τέλος τῆς εὐχῆς, ὁ διάκονος λαμβάνει τοὺς δακτυλίους ἐκ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς, ἐν ἧ ἦσαν τεθειμένοι πρὸ τοῦ ἀρραβῶνος, εἰς σημεῖον τῆς δι' αὐτῶν ἐπὶ τῶν μνηστευομένων καταπέμψεως τῆς εὐλογίας ἐξ αὐτοῦ τοῦ θρόνου τοῦ Κυρίου τῆς δόξης, καὶ δίδωσι τῷ ἱερεῖ. Οὗτος δὲ τρεῖς ποιεῖ σταυρὸν μετὰ τοῦ δακτυλίου ἐπὶ τῶν νεονύμφων, λέγων. Ἀρραβωνίζεται ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ (ὁ δεῖνα) τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ (τὴν δεῖνα) καὶ ἐπὶ τῆς νύμφης: ἀρραβωνίζεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ (ἡ δεῖνα) τὸν δούλον τοῦ Θεοῦ (τὸν δεῖνα) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀμὴν¹²⁰. Καὶ δίδωσιν ὁ ἱερεὺς, λέγεται ἐν τῇ τάξει τοῦ ἀρραβῶνος, τῷ μὲν ἀνδρὶ τὸν χρυσοῦν δακτύλιον, τῇ δὲ γυναικὶ τὸν ἀργυροῦν, μετὰ ταῦτα δὲ οἱ νεόνυμφοι ἀνταλλάσσουσι τοὺς δακτυλίους. Τί δὲ θέλει διὰ τούτου νὰ εἴπῃ ἡμῖν ἡ Ἐκκλησία; Ἴδου τί. Οἱ δακτύλιοι σημαίνουσι τοιοῦτον δεσμὸν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς, ὅστις ἔσται ἀρρηκτος μέχρι τῆς συντελείας τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, ὡς ἀρρηκτος εἶναι ὁ κύκλος ὁ ὑπὸ τοῦ δακτυλίου περιστάμενος: ὁ δεσμὸς οὗτος ἔσται ἰσχυρὸς: δεὸν ν' ἀνθίσταται κατὰ πάσης πλάνης καὶ παντὸς πειρασμοῦ. Ὅταν ἐπέλθωσιν οἱ πειρασμοὶ εἰς ἓνα τῶν ἐν συζυγίᾳ διατελούντων, προσβλεψάτω οὗτος τὸν δακτύλιον τὸν περὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐνθυμηθῆτω ὅτι δεδεδεσμευμένος τυγχάνει διὰ τῶν συζυγικῶν δεσμῶν καὶ ὅτι δὲν

119. Εὐχολ. τὸ Μ. Ἀκολουθία τοῦ ἀρραβῶνος. (σελ. 238, 239.) (1885).

120. Εὐχολ. τὸ Μ. Ἀκολουθ. τοῦ ἀρραβῶνος (σελ. 240. Βενετ. 1885).

ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ διαρρήξῃ αὐτούς. Κατὰ τὴν σκέψιν τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας ὁ δακτύλιος τοῦ νυμφίου δέον νὰ ᾖ χρυσοῦς, ὁ δὲ τῆς νύμφης ἀργυροῦς. Τοῦτο σημαίνει τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν σχετικὴν ἀσθένειαν τῶν δυνάμεων τῆς γυναικὸς, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἀρραβῶνα οἱ νεόνυμφοι ἀνταλλάσσουν τοὺς δακτυλίους τούτους. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἡ Ἐκκλησία ὡσεὶ θέλει νὰ εἴπῃ τῷ μὲν ἀνδρὶ τῷ λαμβάνοντι παρὰ τῆς γυναικὸς τὸν ἀργυροῦν αὐτῆς δακτύλιον «ἀνάλαβε τὰς περὶ τοῦ ἀσθενοῦς τούτου πλάσματος φροντίδας, ὅπερ ἀνατίθεται εἰς τὴν μέριμνάν σου, φύλαττε καὶ ἀνάπαυσον τὴν γυναῖκά σου, ἵνα ἔχῃ δυνάμεις, ὅπως ὑποφέρῃ πάντα τὰ βάρη τῆς γεννήσεως καὶ ἀνατροφῆς τῶν τέκνων». Τῇ δὲ γυναικὶ τῇ λαμβανούσῃ τὸν χρυσοῦν δακτύλιον τοῦ ἀνδρὸς: «ἔχε θάρρος, ἀπὸ τοῦ νῦν ἔξεις ὑπερκαπιστὴν ἀνδρα, πρὸς ὃν καὶ ἀποτείνου εἰς πάσας τὰς ὑποθέσεις τοῦ βίου». Ἡ σκέψις αὕτη τῆς Ἐκκλησίας βαθεῖα τυγχάνει, ἀλλ' ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη διάταξις ἀτελῶς παρ' ἡμῖν τηρεῖται ἐν τῇ πράξει, ἐπειδὴ πολλάκις οἱ πτωχοὶ μὴ δυνάμενοι ν' πορισθῶσι χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν δακτύλιον, φέρουσι χαλκίνους· οἱ δὲ πλούσιοι δὲν θέλουσι νὰ τηρῶσι τὴν διατεταγμένην ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διαφορὰν καὶ φέρουσιν ἀμφοτέρους τοὺς δακτυλίους χρυσοῦς. Μετὰ τὴν διὰ τῶν δακτυλίων μνήστευσιν, ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει εὐχὴν, ἐν ἣ δέεται τοῦ Κυρίου, ὅπως βεβαιώσῃ τὸν ἀρραβῶνα τοῦτον ἐν πίστει, καὶ ὁμολογίᾳ, καὶ ἀληθείᾳ, καὶ ἀγάπῃ, ὅπως εὐλογήσῃ τὸ δακτυλοθέσιον τοῦτο εὐλογίαν οὐράνιον καὶ καταπέμψῃ ἄγγελον ὁδηγὸν τοῖς μνηστευθεῖσι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν. Διὰ τῆς ἐκτενοῦς περατοῦται ὁ ἀρραβῶν.

Ἄρχεται ἡ στέψις. Οἱ μνηστευθέντες, ψαλλομένου τοῦ «Δόξα σοι, ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι», πλησιάζουσιν εἰς τὸ ἀναλόγιον καὶ εἰς σημεῖον τῆς ἐνότητος τῆς μελλούσης τὸν τευθεὶν τύχης αὐτῶν, ἵστανται ἐπὶ ἐστρωμένου ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν

μανδηλίου ἢ ὑποβάθρου. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς στέψεως, ὁ ἱερεὺς εἰς ἐπήκοον πάντων ἐρωτᾷ τοὺς μνηστευθέντας ἂν αὐτοθελήτως συνέρχωνται εἰς γάμον, καὶ μήπως διατελοῦσι συνδεδεμένοι δι' ἀμοιβαίας ὑποσχέσεως ἀγάπης μετ' ἄλλου τινὸς προσώπου. Λαβὼν καταρατικὴν ἀπόκρισιν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ πρὸ τῆς στέψεως: «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Ὁ δὲ διάκονος ἀναγινώσκει τὴν μεγάλην ἐκτενῆ, ἐν ἣ μετὰ τινὰς συνήθεις εὐχὰς προσπίθενται αἱ ἀκλόουθοι δεήσεις: «Ἵπὲρ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ (τοῦδε) καὶ (τῆςδε), τῶν νῦν συναπτομένων ἀλλήλοις εἰς γάμου κοινωνίαν, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ἵπὲρ τοῦ εὐλογηθῆναι τὸν γάμον τοῦτον, ὡς τὸν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ἵπὲρ τοῦ παρασχεθῆναι αὐτοῖς σωφροσύνην καὶ καρπὸν κοιλίας πρὸς τὸ συμφέρον, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ἵπὲρ τοῦ εὐφρανθῆναι αὐτοὺς ἐν ὁράσει υἱῶν καὶ θυγατέρων, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ἵπὲρ τοῦ δωρηθῆναι αὐτοῖς εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν, καὶ ἀκατάγνωστον διαγωγὴν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν»¹²¹. Μετὰ τὴν ἐκτενῆ ἔπονται τρεῖς εὐχαὶ ἐν αἷς ἀκούει τις τὰς θερμοτάτας καὶ εἰλικρινεστάτας δεήσεις, ὅπως ὁ Κύριος εὐλογήσῃ τὸν γάμον τοῦτον, δωρούμενος τοῖς νεόνυμφοις πᾶν ὅ,τι ἀναγκαῖον τυγχάνει πρὸς εὐδαίμονα βίον ἐν τῇ συζυγίᾳ. Ἡ ἁγία Ἐκκλησία περὶ πάντων ἔχει προνοήσει καὶ περὶ παντὸς ἀναγκαίου τοῖς συζευγνυμένοις ἀναπέμπει δεήσιν. Προσέχετε καλῶς ταῖς εὐχαῖς ταύταις, ὅταν συμβῇ τι ἐξ ὑμῶν νὰ στεφθῇ καὶ τείνετε τὸ οὖς εἰς αὐτὰς μεθ' ὅλης τῆς καρδίας καὶ μεθ' ὅλης τῆς ψυχῆς ὑμῶν, διότι ὑπὲρ ὑμῶν ἀναπέμ-

121. Εὐχολ. τὸ Μ Ἀκολ. τοῦ Στεφανώματος (σελ. 243 Βενετ. 1885).

πεται ἡ δέησις αὕτη. Λυπεῖται τις βλέπων ὅτι ἐνίοτε καὶ αὐτοὶ οἱ γάμῳ συναπτόμενοι ὑπὸ μειδιῶσι κατὰ τὴν στέφιν μὴ ἐννοοῦντες, ὡς φαίνεται, πᾶσαν τὴν σπουδαιότητα τῆς στιγμῆς ταύτης καὶ τὴν βαθεῖαν σημασίαν τῆς ἐπ' αὐτῶν γινομένης τελετῆς. Μήπως εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχη τις ἀμελῶς πρὸς τὰς εὐχὰς, ἐν αἷς ὁ ἱερεὺς ἐπικαλεῖται τὸν Κύριον ὑπὲρ τῶν συζευγνυμένων. **Αὐτὸς, Δέσποτα, εὐλόγησον τὸν γάμον τοῦτον, καὶ παράσχου τοῖς δούλοις σου τούτοις (τῷ δεῖνα καὶ τῇ δεῖνα) ζωὴν εἰρηνικὴν, μακροήμερουσιν, σωφροσύνην, τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην, ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης, σπέρμα μακρόβιον, τὴν ἐπὶ τέκνοις χάριν, τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον. Ἀξίωσον αὐτοὺς ἰδεῖν τέκνα τέκνων, τὴν κοίτην αὐτῶν ἀνεπιβούλευτον διατήρησον· καὶ δὸς αὐτοῖς ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἄνωθεν, καὶ ἀπὸ τῆς πύκτου τῆς γῆς. Ἐμπλησον τοὺς οἴκους αὐτῶν σίτου, οἴνου, καὶ ἐλαίου καὶ πάσης ἀγαθωσύνης, ἵνα μεταδιδῶσι καὶ τοῖς χρεῖαν ἔχουσι, δωρούμενος ἅμα καὶ τοῖς συμπαροῦσι πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα¹²². Ὅποιας δὲ εὐλογίας μετὰ ταῦτα ἐπικαλεῖται ὁ ἱερεὺς ὑπὲρ τῶν συζευγνυμένων! **Εὐλόγησον αὐτοὺς Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς νύλογησας τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὴν Σάρραν, τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὴν Ρεβέκκαν, τὸν Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς Πατριάρχας, τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὴν Ἀσυνὲθ, Μωσέα καὶ Σεφφώραν, Ἰωακείμ καὶ τὴν Ἄνναν, Ζαχαρίαν καὶ τὴν Ἐλισάβετ. Διαφύλαξον αὐτοὺς, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς διεφύλαξας τὸν Νῶε ἐν τῇ Κιβωτῷ, τὸν Ἰωνᾶν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους, τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας ἐκ τοῦ πυρός. Μνημόνευσον αὐτῶν, Κύ-****

122. Εὐχολ. τὸ Μ. Ἀκολ. τοῦ στεφανώματος (σελ. 244 Βενετ. 1885).

ριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς ἐμνημόνευσας τοῦ Ἐνώχ, τοῦ Σίμ, τοῦ Ἠλία, τῶν ἁγίων σου τεσσαράκοντα Μαρτύρων, καταπέμψας αὐτοῖς οὐρανόθεν τοὺς στεφάνους. Μνημόνευσον, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ τῶν ἀναθροψάντων αὐτοὺς γονέων· ὅτι εὐχαὶ γονέων στηρίζουσι θεμέλια οἴκων. Μνημόνευσον, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, τῶν δούλων σου τῶν παρανύμφων, τῶν συνελθόντων εἰς τὸν γάμον τοῦτον. Μνημόνευσον, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, τοῦ δούλου σου (τοῦδε) καὶ τῆς δούλης σου (τῆςδε) καὶ εὐλόγησον αὐτούς. Δὸς αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας, καλλιτεκνίαν, ὁμόνοιαν ψυχῶν καὶ σωμάτων, ὑψωσον αὐτοὺς ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, ὡς ἄμπελον εὐκληματοῦσαν. Δώρησαι αὐτοῖς σπέρμα στάχυος, ἵνα πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες, περισσεύσωσιν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ σοὶ εὐάρεστον· καὶ ἴδωσιν υἱοὺς τῶν υἱῶν αὐτῶν, ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς τραπέζης αὐτῶν· καὶ εὐαρεστήσαντες ἐνώπιόν σου, λάμψωσιν ὡς φωστῆρες ἐν οὐρανῷ, ἐν σοὶ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν¹²³.

Ἐπιτρέπεται λοιπὸν καὶ ἀρμόζει, ἀδελφοί, τὸ ἀστείεσθαι καὶ γελᾶν τοὺς εἰς γάμον συνερχομένους, ἐν ᾧ ἡ ἀγία Ἐκκλησία εὐχεταὶ ὑπὲρ αὐτῶν παντοῖα ἀγαθὰ; Πρέπει νὰ εἰπωμεν τὴν ἀλήθειαν, παρ' ἡμῖν τοιαύτη ἔλλειψις εὐλαβείας σπανίως ἀπαντᾶται, ἀλλ' εὐκταῖον ὅπως ἐκλίπη διὰ παντός. Ἀναγνοὺς τὰς εὐχὰς ὁ ἱερεὺς λαμβάνει τὸν στέφανον καὶ σφραγίζει σταυροειδῶς τὸν νυμφίον λέγων· **Στέφεται ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) τὴν δούλην τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οὕτω σφραγίζει καὶ τὴν νύμφην διὰ τοῦ ἐτέρου στεφάνου λέγων·**

123. Εὐχολ. τὸ Μ. Ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος (σελ. 276 Βενετ. 1885).

στέφεται ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ κτλ.¹²⁴ καὶ τίθησι τοὺς στεφάνους ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν συζευγνυμένων. Τί δὲ ἡ στέψις αὕτη σημαίνει; Στέφονται διὰ τῶν στεφάνων οἱ γάμω συναπτόμενοι, ὡς νικηταὶ τῶν οἰκείων παθῶν, εἰς ἀνταμοιβὴν ἐπὶ τῇ διαφυλάξει τῆς καθαρότητος καὶ σωροσύνης πρὸ τοῦ γάμου. Πλὴν δὲ τούτου, ἡ Ἐκκλησία θεωρεῖ τοὺς συζευγνυμένους ὡς πατριάρχας μελλούσης, ἴσως δὲ καὶ πολυμελοῦς γενεᾶς, καὶ ὡς ἀρχηγέτας ἢ πατριάρχας τῆς ἐλευσομένης γενεᾶς καὶ στέφει αὐτῶν τὰς κεφαλὰς διὰ στεφάνων. Ὁ ἱερεὺς ἐπιθίει ἐπὶ τῶν συζευγνυμένων τοὺς στεφάνους καὶ ἐμβλέπων ἐν αὐτοῖς πατριάρχας τῆς μελλούσης γενεᾶς, ἐνθουσιωδῶς ἀναφωνεῖ· Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξη καὶ τιμῇ στεφάνωσον αὐτούς. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ ἀπόστολος πρὸς Ἑβραίους¹²⁵ ἐπιστολῆς Παύλου ἐρμηνεύει ἐν κυρίαις γραμματαῖς τὰς ἀμοιβαίας τῶν συζύγων σχέσεις. Αἱ φράσεις αὐταὶ εἰσιν. Αἱ γυναῖκες ὑποτάσθεσθε τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὡς τῷ Κυρίῳ, ὅτι ὁ ἀνὴρ κεφαλὴ ἐστὶ τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί. Οἱ ἄνδρες ἀγαπάτε τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. Ἡ γυνὴ τὸσον πλησίον τοῦ ἀνδρὸς ἐστὶ, ὥστε οὗτος ἕνεκα αὐτῆς καταλείψει τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα. Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν.... Ἐκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν· ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ἀποστόλου παράσσουσί τινας, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς ὑπακοῆς, ὅτι ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ ὑπο-

124. Εὐαγγ. τὸ Μ Ἀκολ. τοῦ στεφανώματος (σελ. 247 Βενετ. 1885).

125. Ἐφῆσ. 5. 20, 33.

τάσσηται τῷ ἀνδρὶ καὶ νὰ φοβῆται αὐτόν. Αἱ παιδεῖας τινὸς τυχεῦσαι καὶ μαθήματα σπουδάσασαι γυναῖκες ἐκφράζονται περὶ τούτου, λέγουσαι ὅτι τοιαῦται ιδέαι οὔτε τῆς νῦν ἐποχῆς οὔτε ὀρθαὶ τυγχάνουσιν. Ἄλλ', ἀδελφοί, πρὶν κρίνητε ἀπερισκέπτως τὰς μεγάλας τῶν Ἀποστόλων γραφάς, ὀφείλετε νὰ εἰσδύσητε μετὰ πλείονος προσοχῆς εἰς αὐτάς. Προσέχοντες θέλετε ἰδεῖ ὅτι ὁ Ἀπόστολος οὐδόλως κηρύττει ἵνα ἡ γυνὴ τρέμῃ ἐνώπιον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ὡς δούλη ἐνώπιον τοῦ κυρίου αὐτῆς, ἀλλὰ μόνον ἐμπνέει αὐτῇ ἵνα σέβηται τὸν αὐτῆς ἄνδρα, ὡς κεφαλὴν τοῦ οἴκου καὶ τῆς οἰκογενείας. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι τῷ ἀνδρὶ ἐπιτάσσεται ὅπως ἀγαπᾷ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ὡς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, τουτέστιν μέχρι τοῦ τελευταίου ὁρίου τῆς ἀγάπης δι' ὅλων τῶν δυνάμεων διαφυλάττει αὐτὴν καὶ μεριμνᾷ ὑπὲρ αὐτῆς. Τὰς μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς σχέσεις ὁ Ἀπόστολος ὀρίζει φιλικὰς, οὐχὶ δὲ δουλικὰς. Ὁ ἀνὴρ ποιείτω πᾶν ὅ,τι καλὸν ἐστὶν ὑπὲρ τῆς γυναικὸς καὶ διὰ τὴν ἡσυχίαν αὐτῆς, ἀγαπάτω αὐτὴν πλεον παντὸς ἄλλου ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ δὲ γυνὴ ἀμοιβαίως ἀνταποκρινέσθω, ἀνταγαπῶσα τὸν ἄνδρα καὶ μεριμνῶσα περὶ αὐτοῦ, εἰλικρινῶς σεβομένη αὐτόν. Δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ τοιαύτη τάξις δὲν εἶναι καλὴ; Οὐδόλως. Τοιαύτη ἡ τάξις ἢ ἐν τῷ ἀναγνώσματι τοῦ Ἀποστόλου ὀριζομένη ἡμῖν κατὰ τὸν γάμον. Μὴ κατακρίνητε λοιπὸν, ἀδελφοί, τὰς γραφάς τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου, διότι δὲν κατενόησατε τὸ πνεῦμα αὐτῶν.— Ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ¹²⁶ προστίθεται ἀφήγησις περὶ τοῦ πῶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἠξίωσε τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας τὸν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γάμον καὶ ἐποίησεν ἐκεῖ θαῦμα. Μετὰ τὴν διπλὴν ἐκτενῆ καὶ τὴν παρακλητικὴν ψάλλεται τὸ Πάτερ ἡμῶν ἔπειτα δὲ προσφέρεται τοῖς στεφομένοις, μετὰ τὴν εὐλογίαν τοῦ

126. Ἰωάνν. 2. 1. 11.

ιερέως, ποτήριον οίνου ὕδατι κεκραμένου. Τὸ κοινὸν τοῦτο ποτήριον λέγει τοῖς συζευγνυμένοις ὅτι τὸν τεῦθεν ὀφείλουσι νὰ πίνωσιν ἐκ τοῦ κοινοῦ τῆς ζωῆς ποτηρίου· καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη γίνονται διὰ τοὺς συζύγους κοιναί· πᾶσα χαρὰ καθωραΐζει τὴν ζωὴν τοῦ ἀνδρός καὶ τῆς γυναικός, πᾶσα λύπη ἐπιβαρύνει αὐτοὺς ἀμφοτέρους. Προσενεγκὼν τὸ κοινὸν ποτήριον, ὁ ἱερεὺς συνενιῖ τὰς δεξιὰς χεῖρας τῶν στεφομένων, καλύπτει αὐτοὺς δι' ἐπιτραχηλίου, ὡς δι' ἐκκλησιαστικῆς σκέπης, καὶ εἰς σημείον τοῦ ἀρρήκτου τοῦ συζυγικοῦ συνδέσμου, στρέφει αὐτοὺς τρίς κύκλῳ τοῦ ἀναλογίου, ψαλλομένων τῶν τροπαρίων. « Ἡσαΐα χόρευε ». κτλ. Διὰ τοῦ τρίς γινομένου κύκλου, συμβόλου τῆς αἰωνιότητος, ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, πιστεύοντες εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, ἐπιβεβαιοῦσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπόφασιν τοῦ νὰ διαφυλάξωσιν ἅγιον καὶ ἀδιάσπαστον τὸν συζυγικὸν δεσμὸν μέχρι τῆς συντελείας τῶν ἡμερῶν αὐτῶν. Ἐπειτα αἴρονται οἱ στέφανοι μετὰ τῶν καταλλήλων νουθεσιῶν. Νῦν ἐν Ρωσσίᾳ ἐπιτίθενται στέφανοι ἐκ μετάλλου. Τὸ πάλαι δὲ, ὅτε ἐγένετο χρῆσις στεφάνων ἐκ δάφνης καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων, οἱ νεόνυμφοι περιήρχοντο φέροντες τοὺς στεφάνους τούτους ἑπτὰ ἑβδομάδας, τὴν δὲ ὀγδόην προσήρχοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐνταῦθα δι' εὐχῆς καὶ εὐλογῶν ὁ ἱερεὺς ἀφήρει τοὺς στεφάνους.

Νῦν ἡ ἐπὶ ἄρσει τῶν στεφάνων εὐχὴ ἀναγινώσκειται ἐν τέλει τῆς στέψεως, καὶ ἐν γένει δι' εὐχῶν καὶ τῆς καταλλήλου ἐκκλησιαστικῆς εὐλογίας τῶν συζευχθέντων ἢ τελετῆ τοῦ γάμου διεκπεραιούται.

Βλέπετε, ἀδελφοί, ὅτι ἡ τελετὴ τοῦ γάμου ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ εἶναι μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐπιβάλλουσα. Ἄς ἐννοήσωσι τοῦτο γέροντες καὶ νέοι. Πρεσβύτεροι διδάξατε τὰ τέκνα ὑμῶν νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ μυστήριον τοῦ γάμου συναισθανόμενα τὴν μεγίστην σπουδαιότητα αὐτοῦ δι' ἅπασαν τὴν μέλλουσαν

ζωὴν αὐτῶν· νέοι, προβαίνοντες εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο, προσεύχεσθε ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἵνα καταπέμψῃ ὁ Κύριος τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὸν γάμον ὑμῶν καὶ δωρήσῃται τὴν εὐτυχίαν τοῦ συζυγικοῦ συνδέσμου, προφυλάττων ὑμᾶς ἀπὸ πᾶσαν δυστυχίαν καὶ κακοδαιμονίαν.

ΙΔ'.

Τὸ μυστήριον ὅπερ σπανιώτερον τῶν λοιπῶν μυστηρίων τελεῖται ἐπὶ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν εἶναι τὸ εὐχέλαιον. Ἐπὶ πολλῶν χριστιανῶν τοῦτο εὐδόλως τελεῖται. Παρ' ἡμῖν τοῖς ρώσοις ὀνομάζεται « διασύναξις » τοῦ ἀσθενούντος. Τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι τὸ εὐχέλαιον δεόν τελεῖσθαι ὑπὸ συνάξεως ἱερέων ἐξ ἑπτὰ ἀτόμων, ἐπειδὴ κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου ἀναγινώσκειται ἑπτάκις τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἑπτάκις κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς εὐχῆς τελεῖται ἢ διὰ τοῦ ἐλαίου χρίσις. Ἀλλ' ἐπιτρέπεται καὶ εἰς τρεῖς καὶ εἰς δύο ἱερεῖς, καὶ ἀνάγκης τυχοῦσης, καὶ εἰς ἓνα μόνον ἱερέα νὰ τελέσῃ τὸ μυστήριον. Τὸ εὐχέλαιον τελεῖται ἐπὶ τῶν βαρέως ἀσθενούντων χριστιανῶν παντὸς φύλου καὶ πάσης ἡλικίας, ἐξαιρουμένων τῶν βρεφῶν. Ἀσθενούντες λογίζονται καὶ οἱ ὑπέργηροι γέροντες, καὶ ἂν δὲν πάσχωσιν ἐξ οὐδεμιᾶς νόσου. Τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ ἑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ χριστιανοῦ πολλάκις. Παρ' ἡμῖν ἐν τῇ ρωσικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑφίσταται ἔθος, καθ' ὃ οἱ ἀσθενούντες νέοι, ἐφ' ὧν ἐν καιρῷ τῆς ἀσθενείας ἐτελέσθη τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου, ἐν περιπτώσει ἀναρρώσεως δὲν ὀφείλουσιν οἱ μὲν ἄνδρες νὰ νυμφευθῶσιν, αἱ δὲ γυναῖκες νὰ ὑπανδρευθῶσιν, ἀλλ' ὀφείλουσι νὰ διέλθωσι τὸν ἐπίλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς αὐ-

τῶν ἐν νηστεία καὶ προσευχῇ. Τὸ ἔθος τοῦτο δηλοῖ τὸ μέγα σέβας τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου. Ἄλλ' οὐχ ἦπτον ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι τοιοῦτος ἐκκλησιαστικὸς κανὼν δὲν ὑπάρχει, διὸ καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐν ταῖς οἰκογενεαῖς μάτην ἐνίοτε ἀποτρέπουσι τὰ νεώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ἀπὸ τοῦ νὰ δέχωνται τὸ εὐχέλαιον. Τὸ εὐχέλαιον εἶναι μυστήριον ἐν ᾧ διὰ τῆς δι' ἐλαίου χρίσεως τῶν μελῶν τοῦ σώματος ἐπικαλεῖται ἐπὶ τὸν ἀσθενοῦντα ἡ θεία χάρις, ἡ θεραπεύουσα τὰς ἀσθενείας, ψυχικὰς τε καὶ σωματικὰς. Ἄμεσον καὶ σαφῆ ἐντολὴν περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου διατάξεως τοῦ μυστηρίου τούτου παρέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ὁ ἀπόστολος Ἰακώβος λέγων· ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος. **Κἂν ἁμαρτίας ἢ πεποικῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ**¹²⁷. Οἱ λόγοι τοῦ ἀποστόλου εἶνε τόσο ὀριστικοί, ὥστε εἰς οὐδεμίαν σοφιστικὴν διαστροφὴν ὑπόκεινται, ὡς τοῦτο συνέβη παρά τισιν ἑτεροδόξοις. Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν, ἐνταῦθα πρόκειται μόνον περὶ τῆς ἐλαίῳ χρίσεως τοῦ ἀσθενοῦς, τοῦθ' ὅπερ ἦν ἐν χρήσει παρά τοῖς Ἑβραίοις πρὸς ἀνακούφισιν ἐξ ἀσθενειῶν πινων. Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν τοιαύτην ἐρμηνείαν ὡς ὅλως ἀνακριβῆ, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐντολῇ τῇ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου παραδεδομένη ρητῶς διατάσσεται ὅπως προσκαλέσωμεν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας ἵνα προσευχηθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ χρίσωσιν αὐτὸν δι' ἐλαίου. Καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς τοιαύτης χρίσεως εἶνε ἑκτακτος. Κατὰ τὴν πίστιν «ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος καὶ συγχωρήσει αὐτῷ τὰς ἁμαρτίας». Δὲν ἤθελεν

¹²⁷ Ἰακ. 5. 14, 15.

εἶναι, ἀδελφοί, γλευασμὸς τοῦ θείου λόγου, ἂν τις ἐτόλμα νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἀπλῆς χρίσεως τοῦ ἀσθενοῦς δι' ἐλαίου.

Τὸ μὲν ὄρατὸν μέρος τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχελαίου εἶναι ἡ χρίσις τοῦ ἀσθενοῦς δι' ἐλαίου, γινομένη ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων μετ' εὐχῶν, τὸ δὲ ἄβρατον μέρος, ἡ ἄρσις τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἐπομένως ἡ ἀνάρρωσις ἢ ἡ σωματικὴ καθησύχασις. Πρὸ τοῦ εὐχελαίου τελεῖται τὸ μυστήριον τῆς μετανοίας, ἐν ᾧ τῷ ἐξομολογουμένῳ ἁμαρτωλῷ δίδεται ἄρσις τῶν ἁμαρτιῶν. Ἄλλ' αἱ ἁμαρτίαι δὲν παύουσι ἀνακαλούμεναι εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀσθενοῦς ἐν ὅλῃ τῇ ἀσχημίᾳ αὐτῶν, παράπτουσιν αὐταὶ τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, ἐμβάλλουσιν αὐτὸν εἰς φόβον καὶ αὐξάνουσι τὴν βερεῖαν κατὰστασιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅτε ὁ θάνατος ἔτοιμος τυγχάνει νὰ διαρρήξῃ τὸν δεσμὸν τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος, καὶ ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἴσταται ἐνώπιον τῶν θυρῶν τοῦ νέου ἀγνώστου αὐτῷ κόσμου καὶ βλέπει τὸν πλητίζοντα ἀμερόληπτον κριτὴν.

Σφαδάζει καὶ παράσσεται ὁ ἀσθενῶν ἄνθρωπος, δὲν ὑπάρχει εἰρήνη καὶ γαλήνη ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, οὐδὲ θεραπεία τοῦ σώματος αὐτοῦ· ἀσθενοῦντος τοῦ σώματος, ἀσθενεῖ καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ ὁ ἐλεήμων Κύριος προσέρχεται πρὸς τὸν ἀσθενοῦντα χριστιανὸν ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ διατεταγμένῳ μυστηρίῳ τοῦ εὐχελαίου, ἐπιχέει ἐπὶ τὴν πληγὴν τοῦ ἀσθενοῦντος ἐλαίον καὶ οἶνον καὶ χορηγεῖ αὐτῷ κατευνασμὸν τῆς ψυχῆς καὶ συνάμα εἰρηνοποίησιν, ἔστιν ὅτε δὲ διὰ προσευχῶν τοῦ ἀσθενοῦντος καὶ τῶν πλησίον αὐτοῦ ἐνεργεῖται ἀνάρρωσις τοῦ σώματος. Ἐὰν δὲ καὶ ὁ θάνατος ἔλθῃ πρὸς τὸν χριστιανὸν, ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ εὕρισκει αὐτὸν, ὡς ἀγγελιαφόρον τῆς νέας παμμακαρίου ζωῆς.

Ἴνα δὲ κάλλιον γνωρίσωμεν τὸ ὄρατὸν μέρος τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχελαίου, διέλθωμεν τὴν τελετὴν αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.

Τὸ εὐχέλαιον τελεῖται συνήθως ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀσθενοῦντος, ἐπειδὴ τελεῖται ἐπὶ τῶν βαρέως νοσοῦντων χριστιανῶν, δυνατὸν ὅμως νὰ τελῆται καὶ ἐν τῷ ναῶ, ἂν π. χ. αὐτὸς ὁ ὑπέργηρος γέρων ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν θεῖον ναόν. Τοποθετεῖται τράπεζα καὶ ἐπ' αὐτῆς τίθεται πινάκιον πλήρες κόκκων σίτου, ὡς σημεῖον τῆς ἡμετέρας ζωῆς, οὐδέποτε σθεννυμένης. Πρὸς δὲ τῷ σίτῳ ἐν μέσῳ τοῦ πινακίου τοποθετεῖται ἄγγειον μετ' ἐλαίου, εἰς ὃ ἐγχέεται καὶ μαῦρος οἶνος, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐλεημοσύνης τοῦ Σαμαρείτου τοῦ ἔλαιον καὶ οἶνον ἐπιχύσαντος ἐπὶ τῶν πληγῶν τοῦ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ληστῶν ἐμπεισόντος. Πλησίον δὲ τοῦ ἀγγείου τοῦ ἐμπεριέχοντος τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον τίθενται ἑπτὰ γραφίδες ἢ ραβδίσχοι, περιτετυλιγμένοι τὸ ἐν ἄκρον διὰ βάμβακος. Ἐπὶ τῆς τραπέζης τίθεται τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὁ ἅγιος Σταυρός. Οἱ ἱερεῖς καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ εὐρισκόμενοι παρίστανται κατὰ τὸ μυστήριον μετ' ἀνημμένων λαμπάδων ἀνά χεῖρας. Ὁ ἱερεὺς λαμβάνει τὸ θυμιατήριον καὶ θυμιᾷ περίξ τῆς τραπέζης καὶ τὴν οἰκίαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, εἶτα ἄρχεται τῆς τελετῆς τοῦ μυστηρίου. Τὸ πρῶτον μέρος τῆς τελετῆς οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ φαλμωδία μετανόιας καὶ δεήσεις ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ νοσοῦντος καὶ ὑπὲρ τῆς ἰάσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ κρατοῦντος αὐτὸν νοσήματος. Μετὰ τὰς συνήθεις προκαταρκτικὰς εὐχὰς, ἀναγινώσκεται ὁ 141 ψαλμὸς, μεθ' ὃν ἔπεται ἡ μικρὰ ἐκτενὴς, ἔπειτα ἡ ᾠδὴ ἁλληλουῖα καὶ τὰ τῆς μετανόιας τροπάρια· «ἐλέησον ἡμᾶς, Κύριε, ἐλέησον ἡμᾶς¹²⁸,» εἶτα ἡ ἀνάγνωσις τοῦ 50 ψαλμοῦ, τοῦ κανόνος καὶ τῶν στιχηρῶν προσομοίων¹²⁹. — Τὸ δεύτερον μέρος τῆς τελετῆς ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἁγιασμοῦ τῆς ὕλης διὰ τὸ μυστήριον. Ἡ ὕλη ἁγιάζεται διὰ

128. Εὐχολ. τὸ Μ. Ἀκολουθ. τοῦ ἁγίου ἐλαίου, (σελ. 126 Βενετ. 1885).

129. Εὐχολ. τὸ Μ. Ἀκολουθ. τοῦ ἁγίου ἐλαίου (σελ. 264 Βενετ. 1885).

τῆς μεγάλης ἐκτενοῦς καὶ διὰ εὐχῆς. Ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκτενεῖ μετὰ τὰς συνήθεις εὐχὰς λέγονται τὰ ἀκόλουθα. «Ἐπὲρ τοῦ εὐλόγηθῆναι τὸ ἔλαιον τοῦτο τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ καὶ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπὲρ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τοῦ δεῖνα) καὶ τῆς ἐν Θεῷ ἐπισκέψεως αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἔλθειν ἐπ' αὐτὸν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος». Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐκτενοῦς ἀναγινώσκεται ἡ εὐχή· «Κύριε, ὁ ἐν τῷ ἔλξει καὶ τοῖς οἰκτιρμοῖς σου ἰώμενος τὰ συντρίμματα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωματίων ἡμῶν, αὐτὸς, Δέσποτα, ἁγίασον τὸ ἔλαιον τοῦτο, ὥστε γενέσθαι τοῖς χροιομένοις ἐξ αὐτοῦ εἰς θεραπείαν καὶ ἀπαλλαγὴν παντὸς πάθους, μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, καὶ παντὸς κακοῦ· ἵνα καὶ ἐν τούτῳ δοξασθῇ σου τὸ πανάγιον ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν¹³¹.» Περαιτέρω ἔπεται τὸ τρίτον μέρος τῆς τελετῆς, ἡ ἐλαίῳ χρίσις τοῦ ἀσθενοῦντος. Ἀναγινώσκεται ὁ πρῶτος Ἀπόστολος ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου¹³² ἐν ᾧ ἐμπεριέχεται ἡ ἐντολὴ περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχελαίου, καὶ τὸ πρῶτον Εὐαγγέλιον¹³³, ἐν ᾧ ἐμπεριέχεται ἡ παραβολὴ τοῦ ἐλεήμονος Σαμαρείτου· εἶτα ἡ διπλῆ ἐκτενὴς μετὰ τῶν δεήσεων ὑπὲρ ἐλέους, ζωῆς, εἰρήνης, υγείας, σωτηρίας, συγχωρήσεως καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ (τοῦδε)· ὑπὲρ τοῦ συγχωρηθῆναι αὐτῷ πᾶν πλημμέλημα ἐκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον· εἶτα ἡ εὐχή, ἐν ἣ ὁ ἱερεὺς δέεται τοῦ Κυρίου ὅπως καταπέμψῃ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ποιήσῃ τὸ ἔλαιον τοῦτο τῷ χροιομένῳ δούλῳ εἰς τελείαν ἀπο-

131. Εὐχολ. τὸ Μ. Ἀκολουθ. τοῦ ἁγίου ἐλαίου (σελ. 266 Βενετ. 1885).

132. Ἰακώβ, 5. 10-17.

133. Λουκ. 10. 25-37.

λύτρωσιν τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ καὶ εἰς κληρονομίαν τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς εὐχῆς, ὁ ἱερεὺς λαμβάνει τὸν πρῶτον ραβδίσκον καὶ ἐμβάψας αὐτὸν εἰς τὸ ἅγιον ἔλαιον, χρίει τὸν ἀσθενοῦντα σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ μετώπου, τῶν μυκτῆρων, παρειῶν, χειλέων, στήθους καὶ χειρῶν ἐκατέρωθεν, λέγων συνάμα τὴν εὐχὴν ταύτην. «Πάτερ ἅγιε, ἰατρὲ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, ὁ πέμψας τὸν μονογενῆ Σου Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, πᾶσαν νόσον ἰώμενον, καὶ ἐκ θανάτου λυτροῦμενον, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλόν σου (τόνδε) ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτὸν σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀσθενείας, καὶ ζωοποιήσον αὐτὸν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ σου· προσβείαις τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας· δυνάμει τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ· προστασίαις τῶν τιμίων ἐπουρανίων Δυνάμεων ἀσωμάτων· τοῦ τιμίου καὶ ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου· τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφύμων Ἀποστόλων· τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ καλλινίκων Μαρτύρων· τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν· τῶν ἁγίων καὶ ἱαματικῶν ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Λαμιανοῦ, Κύρου καὶ Ἰωάννου, Παντελεήμονος καὶ Ἐρμούλου, Σαυφῶν καὶ Διομήδους, Μωκίου καὶ Ἀνικίτου, Θαλαλαίου καὶ Τρύφωνος· τῶν ἁγίων καὶ δικαίων Θεοπατόρων Ἰσακίη καὶ Ἄννης, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ὅτι σὺ εἶ ἡ πηγὴ τῶν ἱαμάτων, ὁ Θεὸς, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν, καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν¹³⁴.» Ἡ εὐχὴ αὕτη, ὡς καὶ ἡ ἐλαίω χρίσις ἐπανα-

134. Εὐχολ. τὸ Μ. Ἀκολ. τοῦ ἁγίου ἐλαίου. (σελ. 271-272 1885).

λαμβάνεται ἐπτάκις μετὰ τὴν ἐκάστοτε ἀνάγνωσιν τοῦ ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς τούτῳ ἐπομένης ἰδίας εὐχῆς. Ὅτε τὸ μυστήριον τελεῖται ὑπὸ ἑπτὰ ἱερέων, ἕκαστος ἱερεὺς ἀναγινώσκει ἐν Εὐαγγέλιον, μετὰ τοῦτο δὲ εὐχὴν καὶ ἔπειτα τελεῖ τὴν χρίσιν τοῦ ἀσθενοῦντος σὺν τῇ ἀναγνώσει ἅμα τῆς εἰρημένης εὐχῆς· ἂν δὲ τὸ μυστήριον τελῆ εἰς ἱερεὺς, οὗτος μόνος ἀναγινώσκει πάντα τὰ Εὐαγγέλια καὶ χρίει ἐπτάκις τὸν ἀσθενοῦντα δι' ἐκάστην χρίσιν μεταχειριζόμενος νέον ραβδίον. Τὸ δεύτερον Εὐαγγέλιον ἀναγινώσκειται περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐπιτκέψεως τοῦ οἴκου τοῦ τελώνου Ζακχαίου καὶ περὶ τῆς μετανοίας τούτου, συγκινηθέντος ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Κυρίου¹³⁵. Τὸ τρίτον Εὐαγγέλιον ἀφηγεῖται περὶ τούτου, ὅτι ὁ Κύριος ἀποστέλλων τοὺς δώδεκα αὐτοῦ μαθητὰς ἵνα κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον πρὸς πάντα τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴκου Ἰσραὴλ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν ἵνα θεραπεύωσι τοὺς νοσοῦντας, καθαρῶς λεπτῶς, καὶ ἐγείρωσι νεκρούς¹³⁶. Τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον περὶ τῆς ἰάσεως τῆς πενθερᾶς τοῦ Πέτρου ἐκ τοῦ πυρετοῦ¹³⁷. Τὸ πέμπτον περιέχει τὴν παραβολὴν τῶν δώδεκα παρθένων¹³⁸, τὸ ἕκτον περὶ τῆς ἰάσεως τῆς θυγατρὸς τῆς Χαναναίας¹³⁹, καὶ τὸ ἕβδομον περὶ τῆς εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἔργον προκλήσεως τοῦ τελώνου Ματθαίου¹⁴⁰. τὸ τελευταῖον τοῦτο Εὐαγγέλιον λήγει διὰ τῶν λόγων· οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. Δὲν ἀναφέρω, ἀδελφοί, τὸ περιεχόμενον πασῶν τῶν εὐχῶν, τῶν ἀναγινωσκόμενων μεθ' ἕκαστον Εὐαγγέλιον, διότι

135. Λουκ. 19. 1—11.

136. Ματθ. 113. 1—8.

137. Ματθ. 8. 14—23.

138. Ματθ. 25. 1—13.

139. Ματθ. 9. 15. 21—28.

140. Ματθ. 9. 9—13.

αί εὐχαὶ αὐταὶ εἶναι λίαν ἐκτενεῖς. Ἀναγνώσατε ἢ ἀκούσατέ ποτε αὐτὰς κατὰ τὴν τέλει τοῦ μυστηρίου καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅσον συγκινητικαὶ καὶ ψυχαγωγικαὶ εἶναι, καὶ ἐννοήσῃ ὅποιον ἰαματικὸν βάλσαμον δέον ἵνα ὡς διὰ τὴν τετραραγμένην ψυχὴν τοῦ βαρέως ἀσθενοῦτος ἀνθρώπου. Μετὰ τὸ πέρασ πᾶσων τῶν ἐπτὰ χρίσεων ὁ ἱερεὺς λαμβάνει τὸ Εὐαγγέλιον, ἀνοίγει αὐτὸ καὶ ἐπιτίθῃσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ νοσοῦντος, λέγων τὴν εὐχὴν ταύτην. «Βασιλεῦ ἅγιε, εὐσπλαγγνε, καὶ πολυέλεε Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, γιὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἁματωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν· οὐ τίθειμ ἐμὴν χεῖρα ἁματωλὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ προσελθόντος σοὶ ἐν ἁμαρτίαις καὶ αἰτουμένου παρὰ σοῦ δι' ἡμῶν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ἀλλὰ σὴν χεῖρα κραταιὰν, καὶ δυνατὴν, τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ Εὐαγγελίῳ τούτῳ, ἐκτεινον· καὶ δέουμαι σὺν αὐταῖς, καὶ ἰκετεύω τὴν συμπαθεστάτην καὶ ἀμνησικακὸν σου φιλανθρωπίαν· ὁ Θεὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ὁ διὰ τοῦ προφήτου σου Νάθαν, μενανοήσαντι τῷ Δαυΐδ ἐπὶ τοῖς ἰδίῳις ἁμαρτήμασιν, ἄφεσιν δωρησάμενος, καὶ τοῦ Μανασσῆ τὴν ἐπὶ μετανοίᾳ προσευχὴν δεξάμενος· αὐτὸς καὶ τὸν δοῦλόν σου (τονδε) μετανοοῦντα ἐπὶ τοῖς ἰδίῳις αὐτοῦ πλημμελίμασι, πρόσδεξαι τῇ σπυρίθει σου φιλανθρωπία, παρορῶν αὐτοῦ πάντα τὰ παραπτώματα· Σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ καὶ ἐβδόμηκοντάκις ἐπτὰ ἀφιέναι κελεύσας τοῖς περιπίπτουσιν ἐν ἁμαρτίαις· ὅτι ὡς ἡ μεγαλωσύνη σου, οὕτω καὶ τὸ ἔλεός σου· καὶ σοὶ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. ἀμήν¹⁴¹. Καὶ δίδωσιν ὁ ἱερεὺς

141. Εὐχολ. τὸ Μ. ἀκολουθ. τοῦ ἁγ. ἐλαίου· (σελ. 187—188. Βεν. 1885).

τῷ ἀσθενοῦντι ἵνα ἀσπασθῇ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, ἔπειτα δὲ διὰ τῆς διπλῆς ἐκτενοῦς καὶ τῆς ἀπολύσεως ἢ τελετῆ λαμβάνει πέρασ. Μετὰ τὴν λήξιν τῆς τελετῆς, ὁ ἀσθενῶν αἰτεῖται παρὰ τῶν τελεσάντων τὸ Εὐχέλαιον ἱερέων εὐλογίαν καὶ συγχώρησιν, ὡς καὶ παρὰ πάντων τῶν παρισταμένων ἄρσεσιν πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, πρὸς πλήρη εἰρηνοποίησιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

Λυπηθῶμεν, ἀδελφοί, ὅτι παρ' ἡμῖν οἱ ἀσθενεῖς σπανίως καταφεύγουσιν εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο. Ἐλπίζομεν μᾶλλον ἐπὶ τὴν ἐπιστήμην τῶν ἰατρῶν, ἢ ἐπὶ τὸν Θεόν, λησμονοῦντες ὅτι καὶ ὁ ἰατρὸς δὲν δύναται νὰ βοηθήσῃ ἡμᾶς, ὅταν ὁ Θεὸς δὲν φωτίσῃ αὐτόν εἰς βοήθειαν ἡμῶν. Ἐκτὸς τούτου συνειθίσασμεν νὰ θεωρῶμεν τὸ μυστήριον τοῦτο ὡς τελευταίαν εἰς θάνατον παρασκευὴν, ἀλλ' ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ διδασκαλίᾳ περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου δὲν ὑπάρχουσι βάσεις διὰ τοιαύτην ἐκδοχὴν. Ἡ τελετὴ ἐστὶ πλήρης εὐχῶν ὑπὲρ θεραπείας τοῦ νοσοῦντος καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐξεγερθῆναι αὐτόν ἐκ τῆς κλίνης τῆς ἀσθενείας καὶ ὑπὲρ τῆς ἀρέσεως τῶν ἁμαρτιῶν.

Προσδράμωμεν, ἀδελφοί, εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο, ὡς ὅσας ἔχομεν ἀνάγκην ἐκείνου, ὅπερ τὸ μυστήριον δίδωσιν ἡμῖν, τούτέστιν ἐν δειναῖς νόσοις, ὅτε ἢ μὲν ψυχὴ ἡμῶν εὐρίσκεται ἐν θλίψει, τὸ δὲ σῶμα προσηλωμένον τυγχάνει τῇ κλίνῃ τῆς ἀσθενείας καὶ ὅτε ὁ μόνος ὁ Θεὸς γνωρίζει τί ἔχομεν νὰ προσδοκῶμεν, ἀνάρρωσιν ἢ θάνατον. Τῷ Κυρίῳ τότε προσδράμωμεν καὶ δεηθῶμεν ὑπὲρ τῆς καταπέμψεως ἐφ' ἡμᾶς τῆς συγχωρούσης καὶ θεραπευούσης χάριτος.

ΙΕ΄.

Περαίνοντες τὰς ὀμιλίαις ἡμῶν περὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων, εἶπομεν ὅποῖαι ὀφείλουσι νὰ ἦναι αἱ σχέσεις ἡμῶν πρὸς αὐτὰ,

πῶς νὰ τηρῶμεν αὐτὰ καὶ πῶς νὰ ὠφελώμεθα ἐξ αὐτῶν χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀρχῆθεν παρεδέξατο δύο πηγὰς τοῦ δόγματος τῆς πίστεως, τὴν ἱεράν Γραφὴν καὶ τὴν ἱεράν παράδοσιν. Ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ λόγου τυγχάνει παραδεδεγμένον ὑπὸ τῶν τέκνων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δεδομένον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων ἐν τοῖς μυστηρίοις καὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς διατάξεσι, τοῦτο διαφυλακτέον ἱερῶς καὶ ἀπαραβάτως. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην οὐδεμιᾶς συντομίας ἢ ἀλλοιώσεως, οὐδεμιᾶς εὐχερείας ἢ βελτιώσεως. Ὅπως παλαιόθεν ἰδρυμένον διατελεῖ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, οὕτως ἀπαρεγκλίτως ἔστω καὶ νῦν, καὶ πάντοτε. Οὐτε νέας διδασκαλίας περὶ τῶν μυστηρίων, οὐτε νέων τελετῶν κατὰ τὴν τέλεσιν αὐτῶν ἔχομεν ἀνάγκην. Μὴ σκανδαλίζεσθε ἐκ παραπομπῶν εἰς ἑτέρας ὁμολογίας, ἔλωθ δὲθεν ἡ Ἐκκλησία μεριμνᾷ περὶ μεγαλειτέρων εὐχερειῶν διὰ τοὺς πιστεύοντας, εἰσαγαγοῦσα σειράν ἑλθὴν μεταρρυθμίσεων καὶ βελτιώσεων ἐν ταῖς τελεταῖς καὶ μάλιστα ἐν τῷ δόγματι. Πλησιαιότερον ἐξετάσατε τὰς βελτιώσεις ταύτας καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παρεκκλίσεις ἀπὸ τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας καὶ τῶν διατάξεων τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Μὴ ταράττεσθε καὶ ὑπὸ τῆς μομφῆς, ἣν ἀκούετε ἐνίοτε, ὅτι δὲθεν ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία πάσχει ἐξ ἀκινήσιας, μὴ θέλουσα ν' ἀκολουθῇ τὸν αἰῶνα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, οὐδὲ νὰ γνωρίζῃ οὐδεμίαν νέαν ἔμπνευσιν ἢ ἀπαίτησιν. Ναι, ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία στερρῶς ἐμμένει ἐν τοῖς παραδεδεγμένοις καὶ διατεταγμένοις, μὴ ἐπιτρέπουσα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐνδοιασμόν τινα ἢ ἀλλοίωσιν τινα τοῦ δόγματος τῶν μυστηρίων καὶ τῶν κυριωτέρων τελετῶν. Τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλουσι ν' ἀκούωσι τῆς φωνῆς τῆς μητρὸς αὐτῶν, καὶ νὰ πορεύωνται ἐκεῖ,

ὅπου αὕτη ὀδηγήσει αὐτὰ, οὐχὶ δὲ ἡ μήτηρ ὀφείλει νὰ βαδίζῃ κατὰ τὰς τριόδους ὅπου ὀδηγήσωσιν αὐτὴν τὰ τέκνα, ἔστιν ὅτε ὀκνηρὰ καὶ ἀμελεῖ ὄντα. Τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλουσι ν' ἀνατρέφωνται ἐν σεβασμῷ πρὸς τοὺς Θεσμούς καὶ ἐν ὑπακοῇ τῶν διατάξεων αὐτῆς, ἀλλ' ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ οὔτε οἱ Θεσμοὶ οὔτε αἱ διατάξεις αὐταὶ δεόν νὰ μεταβάλλωνται κατὰ τὴν ὄρεξιν τῶν πιστευόντων. Τὰ τέκνα μιᾶς Ἐκκλησίας ἔστωσαν ἐν ἐνότητι μετὰ αὐτῶν τε καὶ τῶν πιστευόντων ἐκείνων, οἵτινες ἀπῆλθον τῶν δώρων τῆς χάριτος πρὸ ὅλων αἰώνων. Τὰ τέκνα τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίας ὅπου καὶ ἂν ᾧσι, προσῴλεπέτωσαν τὴν ἑαυτῶν Ἐκκλησίαν ὡς στύλον τῆς πίστεως καὶ τῆς εὐσεβείας στερρὸν καὶ ἀδιάτρεπτον, καὶ ἡ συντριβὴ τῶν πάντων τὰ ὑψούμενα κατὰ καιροὺς κύματα τῆς ἀπιστίας καὶ ἀσεβείας. Τὰ τέκνα τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἔστωσαν στερρῶς βέβαια ὅτι ἡ πίστις καὶ τὸ τυπικόν εἰσιν ἐπωκοδομημένα ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου Αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ¹⁴². Ἐν τούτῳ ἐγκεῖται ἡ τιμὴ καὶ ἡ ὑπηρεσία αὐτῆς, ὅτι διεφύλαξεν ἡμῖν τὸ πᾶν ὡς ἀρχαίῳθεν διατεταγμένον τυγχάνει. Αὕτη εἶναι ὁ στύλος καὶ τὸ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, ἐπ' αὐτῆς δυνατὸν νὰ βασιθῇ τις καὶ ἀπ' αὐτῆς περιττὸν τὸ στρέφεσθαι πρὸς ἄλλα δόγματα καὶ σχίσματα. Ἡ λατινικὴ διδασκαλία τῆς πίστεως δὲν γνωρίζει πῶς νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης, εἰς ἃ περιεπλάκη χάριν δικαιολογήσεως τῶν παρεκκλίσεων αὐτῆς. Αἱ δὲ τῶν διαμαρτυρομένων ὁμολογίαι, Λουθηρανῶν, Μεταρρυθμιστῶν, Ἀγγλικανῶν μετὰ τῶν βελτιώσεων καὶ τῶν ἀενάων μεταβολῶν, ἠλλοίωσαν οὕτως τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν, ὥστε οὐχὶ σπα-

142. Ἐφ. 2. 20. καὶ Πέτρ. 2. 4-2 καὶ Κορ. 3. 11. καὶ Ρωμ. 9. 33. καὶ Ματθ. 21. 42. καὶ 16. 18. καὶ Ἦσ. 28. 16.

νίως καθίστανται ὅμοια πρὸς πλήρη ἀπιστίαν. Ἡμεῖς, ὀρθόδοξοι ὄντες, ὀφείλομεν νὰ διδασκώμεθα τὴν πίστιν καὶ τὴν εὐσέβειαν παρὰ τοιούτων διδασκάλων; Μὴ ταράττεσθε, ἀδελφοί, ἐκ τῆς φωνῆς καὶ τῶν ψευδοδιδασκάλων ἐκείνων, οἵτινες ἔστιν ὅτε ἀναφαίνονται ἐν μέσῳ ἡμῶν ὡς προφήται ὑπ' οὐδενὸς κεκλημένοι· καὶ ὡς διδάσκαλοι ὑπ' οὐδενὸς ἐξουσιοδοτημένοι, μετὰ τῆς συνήθους αὐτοῖς τάσεως ὅπως μεταποιῶσι κατὰ τὸ ἑαυτοῖς δοκοῦν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δὲ μεταποίησις αὕτη τυγχάνει οὐχὶ ἀσήμαντος καὶ μικροῦ λόγου ἀξία τις, ἀλλὰ τὸνναντίον, ἐκπλήττει διὰ τὸ μέγεθος αὐτῆς. Οἱ νεώτατοι ψευδοδιδάσκαλοι θέλουσι τὴν παῦσιν τοῦ προσεύχεσθαι τῷ Θεῷ, τοῦ φοιτᾶν εἰς τὸν θεῖον ναὸν, τοῦ ποιεῖν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, τοῦ ἀγιαῖζεσθαι διὰ τῶν μυστηρίων, τοῦ σέβεσθαι τὰ ἅγια λείψανα καὶ τὰς εἰκόνας, τοῦ τηρεῖν τὰς ἐορτὰς ἐν γένει· θέλουσι νὰ σχηματίσωσι ἐκ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας νέου εἶδους αἵρεσιν, ἄνευ πίστεως καὶ εὐσεβείας. Προφυλάττεσθε, ἀδελφοί, ἀπὸ τῶν τοιούτων ψευδοδιδασκάλων. Οὐχὶ πίστιν οὗτοι κηρύττουσιν, ἀλλὰ ζωὴν ἄνευ πίστεως καὶ ἄνευ Θεοῦ, τοῦλάχιστον, ἄνευ ἐξωτερικῆς τοῦ Θεοῦ λατρείας, τῆς τόσον ἀπαραιτήτου διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἀγωνίζονται ὅπως μολύνωσιν ἡμᾶς διὰ τοῦ τῆς ἀπιστίας, νοσήματος, ὑφ' οὗ μεμολυσμένοι διατελοῦσι πολλοί ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἐκκλησίας τῶν διαμαρτυρομένων. «Ἔμεῖς δὲ, ἀγαπητοί, μνήσθητε τῶν ρημάτων τῶν προειρημένων ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅτι ἔλεγον ὑμῖν, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ χρόνῳ ἔσονται ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι τῶν ἀσεβειῶν. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀποδιορίζοντες ἑαυτοὺς, ψυχικοὶ πνεῦμα μὴ ἔχοντες· ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοί, τῇ ἁγιωτάτῃ ὑμῶν πίστει ἐποικοδομοῦντες ἑαυτοὺς, ἐν Πνεύματι ἁγίῳ προσευχόμενοι, ἑαυτοὺς ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ τηροῦσατε, προσδε-

χόμενοι τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ζωὴν αἰώνιον.¹⁴³»

Ἐπόμενοι τῇ νοουθεσίᾳ ταύτῃ ἐνὸς τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου, οὐχὶ ἐρίδας νὰ διεγείρωμεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐδὲ αἵρέσεις νὰ παράγωμεν, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἦτο καὶ εἶναι οὐχὶ ὀλίγος, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ ὀφείλομεν νὰ διαφυλάττωμεν καὶ νὰ προστατεύωμεν ἀπὸ πάσης προσβολῆς ὅ,τι ἡμῖν παραδεδομένον τυγχάνει ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ. Ὅσα μυστήρια διατεταγμένα εἶναι, τόσα καὶ φυλάξωμεν αὐτὰ, ἄνευ περικοπῶν· ὡς ἔστιν ὠρισμένον ἵνα τελῶμεν τὰ ἅγια μυστήρια ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, τριαύτην τάξιν καὶ ἀκολουθήσωμεν, μὴ εἰσάγοντες οὐδεμίαν παρέκκλισιν κατὰ τὰ σοφίσματα ἡμῶν· ἦντινα διδασκαλίαν περὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων παρέδωκεν ἡμῖν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ταύτην καὶ τηρήσωμεν ἀναλλοίωτον καὶ ἀπαρέγκλιτον, μὴ παρασυρόμενοι ὑπ' οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης ἐρμηνείας, καὶ ἂν ἔτι τυγχάνουσιν εὐφρεῖς καὶ σοφαὶ κατὰ τὴν ὄψιν. «Ἄρα οὖν ἀδελφοί στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν¹⁴⁴.» Ἄρες τοὺς ἐχθροὺς νὰ προσβάλλωσι μετὰ πάσης ὀρμῆς καὶ πείσματος καὶ τὴν ὀρθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν· πᾶσαι αἱ προσβολαὶ αὗται κατασυντριβήσονται καὶ διασκορπισθήσονται, ὡς θραύονται τὰ ἄγρια κύματα τῆς θαλάσσης κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς στερεᾶς. Ἡ ἀλήθεια τῆς Ὁρθοδόξιας, κεκαθαρισμένη ἐν τῇ καμίνῳ τῶν πειρασμῶν καὶ συμφορῶν, φαινότερον ἀναλάμψει ἐνώπιον τῶν τέκνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς ὀδηγὸς αὐτῶν ἀστὴρ ἄγων αὐτὰ εἰς τὴν αἰώνιον Βασιλείαν τῆς δόξης καὶ τῆς ἐπουρανίου εὐδαιμονίας.

143. Ἰούδ. 1. 17-21.

144. Τιμ. 2. 15.

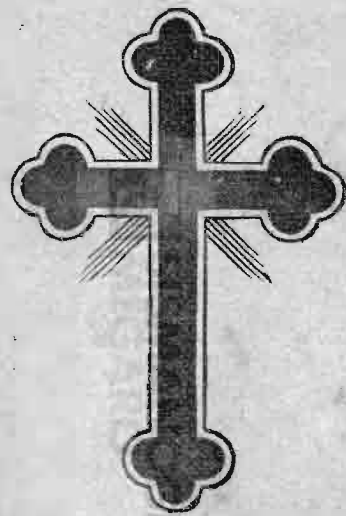
Ἴνα ἐπιτύχωμεν τῆς κληρονομίας ἐν τῇ ἐπουρανίῳ Βασιλείᾳ, ἐπωφεληθῶμεν, ἀδελφοί, μετ' εἰλικρινοῦς εὐλαθείας καὶ στερεᾶς πίστεως τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἅτινα ὁ Κύριος ἡμῶν διέταξεν ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Δι' ἡμᾶς, ἀδελφοί, διεχύθησαν τὰ πολυτίμα χαρίσματα ἐν τοῖς ἁγίοις μυστηρίοις. Προσέρχου, χριστιανέ, καὶ ἐπωφελοῦ τῶν χαρισμάτων τούτων, ἵνα διαφυλάξης τὴν ψυχὴν σου διὰ τὴν αἰώνιον μακαρίαν ζωὴν. Μὴ ὀκνεῖ μηδὲ πρόσταγε διαφόρους δικαιολογίας, ἵνα συγχωρήσης τὴν σὴν ἀμέλειαν, μηδὲ ἀποστρέφου ἀπὸ τοῦ θησαυροῦ ἐκείνου, ὅστις δίδοται σοὶ οὐχὶ κατὰ τὰς ὑπηρεσίας σου. Ἴδού ὁ Κύριος ἐκαθάρισεν ἡμᾶς πικρῶν τῶν ἁμαρτιῶν ἐν τῷ ἁγίῳ Βαπτίσματι καὶ ἐπεσφράγισεν ὡς ἑαυτοῦ τέκνα ἐν τῷ ἁγίῳ Χρίσματι. Ἄλλ' ἠλικιούμενοι καὶ λησμονοῦντες τὴν ἣν ἀνελάβομεν ὑποχρέωσιν τοῦ διακίμεναι πιστὰ τοῦ Κυρίου τέκνα, παρεκκλίνομεν πρὸς τὸ μέρος τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ διαβόλου. Ὁ Κύριος καὶ ἡ ἁγία αὐτοῦ Ἐκκλησία προσέρχονται ἡμῖν εἰς βοήθειαν διὰ τῶν μυστηρίων, τῆς μετανοίας καὶ τῆς μεταλήψεως. Μήπως εἶναι δύσκολον δι' ἡμᾶς νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸν Θεὸν πατέρα καὶ ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ ἡμῶν πατρὸς νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τοῦ Κυρίου. «**Πάτερ, ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου**¹⁴⁵», ἀλλὰ θέλωμαι συγχώρησόν μοι, καὶ μὴ ἐκδιώξης ἐκ τῆς αὐλῆς τὰ πρόβατά σου. Οὐδόλως ἐπίπνον εἶναι τοῦτο, καὶ ὅμως σπανίως προσερχόμεθα εἰς τὴν Ἐξομολόγησιν καὶ τὴν ἁγίαν Κοινωνίαν, οὐδὲ πολὺ προθύμως, ὡσεὶ ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος τούτου ἀναγκαία εἶναι οὐχὶ δι' ἡμᾶς, οὐχὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἀλλ' ἀπλῶς μόνον κατὰ τὸ εἰωθὸς, ὡσεὶ ἐξ ἀνάγκης. Εἰσέρχεσθε εἰς τὸν συζυγικὸν βίον καὶ κάλλιστα ἐννοεῖτε ὅτι συνάμα ποιεῖτε τοιοῦτον ὀριστικὸν βῆμα ἐν τῇ ζωῇ, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία ἢ

ἢ δυστυχία ὅλου τοῦ μέλλοντος βίου ὑμῶν. Ὁ Κύριος καὶ ἡ ἁγία αὐτοῦ Ἐκκλησία προσέρχονται πρὸς ὑμᾶς κατὰ τὰς σπουδαίας ταύτας στιγμὰς τῆς ζωῆς μετὰ τῆς πλήρους χαρισμάτων εὐλογίας καὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτῆς εὐχῶν. Ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοί, ἐντρέπομαι νὰ εἶπω τοῦτο, τελουμένου τοῦ μυστηρίου τούτου, ἐνίοτε μεταβάλλετε τὸν Θεὸν πατέρα εἰς αἴθουσαν διασκέψεων καὶ συνομιλιῶν, ὥστε καὶ τοὺς συζευγνυμένους ἐμποδίζετε τοῦ προσεύχεσθαι ὡς πρέπει. — Ἀσθενεῖαι ἐπισκέπτονται ὑμᾶς, καὶ ἔστιν ὅτε βαρύνταται. Εὐθὺς σπεύδετε πρὸς τὸν ἰατρὸν, ἐνίοτε καὶ εἰς δεύτερον καὶ τρίτον, περὶ δὲ τοῦ μίου ἰατροῦ τῶν ψυχῶν καὶ σωμάτων ἡμῶν, περὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ οὐδόλως σκέπτεσθε, ἢ ἐνθυμεῖσθε αὐτοῦ λίαν βραδέως, ἐνώπιον τοῦ θανάτου. Καὶ ἐν τούτοις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει τὸ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου τὸ διὰ τοὺς νοσοῦντας συστηθὲν.

Ὡς βλέπετε, ἀδελφοί, πολλὰ εἰσι τὰ τρωτὰ ἐν ταῖς σχέσεσιν ἡμῶν πρὸς τὰ ἁγία μυστήρια. Δειθῶμεν τοῦ Κυρίου ἵνα προσέλθῃ πρὸς ἡμᾶς μετὰ τῆς ἀτελευτήτου αὐτοῦ εὐσπλαγγνίας καὶ ἰάσῃται τὰς ἀσθενείας ἡμῶν τῶν ἀναξίων δούλων, ἀνατιθέμενοι πᾶσαν τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τὸ ἔλεος Αὐτοῦ καὶ πάσῃ δυνάμει μεριμνῶντες ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς ἁμαρτωλοῦ ἡμῶν ζωῆς.

ΤΕΛΟΣ

 SISMANOGLLO

SAS